

Neerlandica extra Muros. Jaargang 1981

bron

Neerlandica extra Muros. Jaargang 1981. Coutinho, Muiderberg 1981

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/_nee005198101_01/colofon.php

© 2015 dbnl

dbnl i.s.m.

[Neerlandica extra Muros - voorjaar 1981]

Van de IVN

Afscheid mevrouw Moolenburgh. Als deze regels in druk verschijnen is mevrouw H. Moolenburgh-Ekkel niet langer ‘administrateur’ van de IVN, noch secretaris van het dagelijks bestuur, noch redactiesecretaresse van *NEM*. Per 1 maart 1981 heeft ze deze functies namelijk neergelegd. Ze was graag aangebleven tot september 1982, omdat ze dan het Achtste Colloquium mee had kunnen voorbereiden, haar drie jaar als bestuurslid (ze werd in 1979 secretaris) normaal had kunnen uitdienen en afscheid had kunnen nemen op de driejaarlijkse bijeenkomst van IVN-leden en andere belangstellenden. Dat heeft niet zo mogen zijn. Op 30 augustus 1980 is mevrouw Moolenburgh 65 jaar geworden en daarmee had ze de pensioengerechtigde leeftijd bereikt. De pogingen die het bestuur bij de ministeries in Den Haag en Brussel gedaan heeft om haar dienstverband als administratief medewerkster met twee jaar te verlengen, zijn helaas niet met succes bekroond. In deze tijd van werkloosheid houdt men zich aan de 65-jaargrens. Wel werd een verlenging met zes maanden toegestaan, vooral om mevrouw Moolenburgh gelegenheid te geven degene die haar zou opvolgen, in te werken.

Het afscheid als administratief medewerkster betekende niet automatisch ook een afscheid als secretaris van het bestuur en redactiesecretaresse van *NEM*, maar mevrouw Moolenburgh heeft er zelf voor gekozen ook deze functies op te geven. Vooral omdat het haar voor haar opvolgster niet prettig leek steeds ‘op de vingers gekeken te worden’ door iemand die het IVN-werk zó lang gedaan had. Bestuur en *NEM*-redactie konden uiteraard niet anders doen dan dit besluit van mevrouw Moolenburgh respecteren, al vinden ze het jammer dat hierdoor haar onschatbare kennis van zaken en ervaring ineens verdwijnen.

Als we de IVN-loopbaan van mevrouw Moolenburgh overzien (gemakshalve rekenen wij de periode van de ‘Werkcommissie van hoogleraren en lectoren in de ne(d)erlandistiek aan buitenlandse universiteiten’, die van 1961 tot 1970 bestond en waarvoor zij vanaf 1966 werkte, hier ook maar bij), dan dringt zich meteen de gedachte op dat eigenlijk niemand in haar omgeving de omvang en inhoud van die ‘kennis van zaken en ervaring’ ook maar bij benadering op hun waarde kan schatten. Allereerst al omdat er van het huidige dagelijks bestuur niemand zo lang voor de IVN gewerkt heeft als zij. (Voor het grote bestuur geldt, met uitzondering van collega Meter, hetzelfde.) Maar ook iemand die het grootste deel van mevrouw Moolenburghs IVN-tijd meegedraaid heeft, is er daarmee nog niet. Zelf ben ik in 1970 secretaris van de IVN geworden, als opvolger van dr. J.M. Jalink, bij wie mevrouw Moolenburgh toen al vier jaar als assistente gewerkt had. Ik mag wel zeggen dat ik het vak van haar geleerd heb. In de eerste tijd ging ik één avond in de week naar haar toe, later kon dat minder worden en werd het contact vooral telefonisch en schriftelijk onderhouden. Maar het was frequent en intensief, ook toen ik in 1977 voorzitter werd. Dat bleef zo tot op het moment waarop ik dit schrijf, één maand voor haar afscheid. Ik mag dus wel zeggen dat ik iets weet van haar kennis van zaken en ervaring. Maar ik vind het toch moeilijk daar veel over te zeggen, omdat ik me bewust ben dat ik eigenlijk

ook niet zo erg veel weet. Dat komt vooral omdat voor mij, evenals voor alle bestuursleden, het IVN-werk noodzakelijkerwijs ‘vrijtijdsbesteding’ is - ons dagelijks brood verdienen we nu eenmaal met iets anders -, terwijl het voor mevrouw Moolenburgh dagelijks werk was, niet alleen van negen tot vijf, maar heel dikwijls ook 's avonds en ook in het weekend. De IVN vulde het grootste deel van haar leven. En van dat dagelijks werk, al die administratie, correspondentie, telefoon, persoonlijke contacten, tikwerk, daar wisten en weten de andere bestuursleden eigenlijk maar weinig van.

Maar nu ik deze afscheidswaarden schrijf realiseer ik me heel duidelijk, dat het niet alléén moet gaan over die kennis van zaken en ervaring. Er is meer, en dat is nog belangrijken Ervaring krijg je als je ergens maar lang genoeg meeloopt; als je je inzet, niet te dom bent en je ogen en oren de kost geeft, komt die kennis van zaken ook wel. Zo is dat ook met mevrouw Moolenburgh gegaan. Maar ze had nog iets anders - noem het persoonlijke betrokkenheid, warmte, hart voor de zaak; ik durf het ook best liefde te noemen. Het lijkt veel moeilijker dáár iets over te zeggen, maar het is eigenlijk makkelijker. Want bijna iedereen die dit leest, wéét het al. Allereerst degenen die persoonlijk contact met haar gehad hebben, schriftelijk, telefonisch, mondeling. Maar ik dacht ook allen die haar meer uit de verte kennen, als de alomtegenwoordige op de colloquia of de schrijfster van bijdragen in *NEM* die door hun toon herkenbaar waren, ook als er geen ‘hme’ onder gestaan had.

Het is moeilijk van zo iemand afscheid te nemen, vooral als je weet dat dat afscheid de persoon zelf zo zwaar valt. Namens het bestuur en leden van de IVN dank ik mevrouw Moolenburgh heel hartelijk voor alles wat ze bijna vijftien jaar lang voor de vereniging en voor de buitenlandse neerlandistiek gedaan heeft. Maar ook en vooral wens ik haar het beste voor de toekomst. Voor de nabije toekomst, waarin ze de pijn van het afscheid nog zal voelen. Maar ook voor de verdere toekomst. Ik hoop en vertrouw dat zij met haar grote gaven van geest en hart iets anders zal vinden om zich aan te wijden en zich voor in te zetten. Voor iemand als mevrouw Moolenburgh is er in het leven altijd iets nuttigs, iets goeds en iets moois te doen. Dat ze de IVN daarbij niet zal vergeten, staat wel vast. Maar even vast staat dat de IVN haar niet zal vergeten.

(jdr)

Opvolgster mevrouw Moolenburgh. M.i.v. 1 januari 1981 is mevrouw J.M. Spoelder-Kristel te Woubrugge benoemd tot administratief medewerkster van de IVN. Mevrouw Spoelder werd op 20 februari 1948 in Amsterdam geboren. Zij heeft mulo-opleiding en volgde verschillende cursussen. Na enkele betrekkingen in het bedrijfsleven werd zij in 1976 secretaresse bij de vakgroep Algemene Taalwetenschap van de Rijksuniversiteit te Leiden.

Na twee maanden door mevrouw Moolenburgh ingewerkt te zijn, is zij sinds 1 maart van dit jaar zelfstandig werkzaam. Het speciale karakter van de IVN-werkzaamheden, en het feit dat zij iemand opvolgt die zozeer met het werk vergroeid was en daar zo'n eigen stempel op had gedrukt, maken de taak die zij op zich heeft genomen, niet eenvoudig. Wij vertrouwen er echter op dat zij zich met veel energie en elan van die taak zal kwijten, en wensen haar daarbij veel succes.

(red.)

Afscheid van de IVN. Het is vandaag 25 februari 1981. De *NEM*-kopij is klaar. Op dat ene stuk na. Dat moet ik nu wel schrijven. Over twee dagen moet alles naar de drukker. En ik kan na zoveel jaren toch niet zomaar, zonder afscheid, verdwijnen. Ik had me dat afscheid wel heel anders voorgesteld. Ik mag dan meer van letters houden dan van cijfers, het was me niet ontgaan dat ik op 30 augustus 1980 65 jaar zou worden. Toen de voorzitter mij een paar jaar tevoren vroeg, of ik er voor zou voelen na die datum nog door te werken tot en met het achtste colloquium, augustus 1982, zei ik van harte 'graag, als dat zou kunnen'. We hadden toen nog hoop dat het zou kunnen. Maar overheden werken alleen met wetten, jaartallen en cijfers. Als je heel hoog bent, als je professor voor je naam mag zetten, mag je nog vijf jaar langer doorgaan. Als je nog hoger bent, staatsman of kardinaal of zo, mag je op je zeventigste nog aan een taak beginnen. Maar die heet dan geen baan meer, maar opdracht of roeping. Als je een gewoon radertje in de maatschappij bent, moet je gáán als je 65 bent. Of - wat oneindig erger is - al veel eerder, omdat er voor zoveel kleine radertjes geen werk meer is. Maar goed, ik moest dus gaan. Een half jaar uitstel werd me nog gegeven. In dat halve jaar werd er een opvolgster voor mijn administratieve taak gezocht en gevonden. Elders in *NEM* leest u meer over haar.

Toen de leden van de IVN mij op 31 augustus 1979 tot secretaris van de IVN kozen, leefde ik nog in de hoop dat ik tot 1982 door zou mogen gaan. Als ik die hoop niet had gehad, had ik geen kandidaatstelling aanvaard. Voor mij is er namelijk nooit een scherpe scheiding geweest tussen secretarisen administrateurswerk. Doordat het archief en de bibliotheek van de IVN in mijn huis waren ondergebracht, leefde ik dag en nacht in IVN-sfeer. Ik raakte zó vergroeid met de IVN dat het me nu veel moeite kost me ervan los te maken. Juist daarom heb ik besloten helemaal weg te gaan, ook als secretaris. Terwille van mijn opvolgster, terwille van de IVN, terwille van mijzelf.

Wie de nieuwe secretaris van de IVN zal worden, is op dit moment nog onzeker. Hij of zij zal het zeker heel anders doen dan ik. Ook de nieuwe administrateur zal het anders doen. Dat mag ook, dat is goed. Om dit alles moet dit stukje in *NEM* mijn afscheid van de IVN zijn. Je kunt een afscheid een paar dagen uitstellen, een paar weken gaat misschien ook nog wel. Maar anderhalf jaar na je vertrek nog eens terugkomen om afscheid te nemen kan niet. De periode Moolenburgh is nu voorbij.

Terwijl ik dit stukje zit te schrijven, belt de postbode voor een pakje. Een kleine attentie uit Polen, van een van de docenten. Een afscheidsgebaar. Ik moet even vechten tegen een paar tranen. Ik heb in al die jaren zo veel hartelijkheid ondervonden van docenten en anderen. Daarom wil ik mijn verhaal toch niet in mineur eindigen.

Ik ontkom er niet aan even terug te gaan naar het begin. Toen ik in 1966 voor het eerst bij dr. J.M. Jalink kwam, wist ik wel iets meer dan het meisje op de bank dat op een bewijs dat ik een buitenlandse cheque had ingeleverd, schreef: 'Internationale Vereniging voor Lastechniek'. Maar veel meer dan dat het iets met Nederlands te maken had wist ik niet. Al gauw ontdekte ik dat dit werk niet alleen met onze taal, maar evenzeer of meer nog met de mensen die het Nederlands aan buitenlanders onderwijzen, te maken had. Het woord 'lastechniek' is in dit verband zo gek nog niet.

Verbindingen leggen, contacten onderhouden: zo is het immers begonnen. Ik denk de laatste weken nogal eens aan de begintijd, de Werkcommissie. Een paar mensen maar: Thys, Jalink, Thomassen. Daar kwam ik toen bij, als assistente. Het was allemaal nog overzichtelijk. We hoefden nog geen tijd te besteden - bijna had ik geschreven 'verknoeien' - aan statuten, bestuursverkiezingen, contributies innen, ledenadministratie voeren. Er was toen meer tijd voor wat in mijn ogen ècht belangrijk is: contacten met de werkers in het buitenland, het altijd weer zoeken naar wegen om de docenten van dienst te zijn. Misschien is dat een ouderwetse gedachte, maar als je 65 bent mag dat wel.

Ik heb aan de drie mensen die ik hierboven genoemd heb, heel veel te danken. Prof. Thys, de man zonder wie er waarschijnlijk geen Werkcommissie en geen IVN gekomen zouden zijn. Die anderen tot aan de grens van hun kunnen liet werken maar ook zichzelf nooit ontzag. Omdat hij gelóofde in wat hij deed en anderen liet doen. En dr. Jalink, de stille doordouwer. Over mijn vier jaren met hem zou ik een boek kunnen schrijven. Jalink is er niet meer, Thys zie ik niet meer. Maar Thomassen, de rustige, wijze man die vaak met succes knopen wist te ontwarren, conflicten wist op te lossen, hem ontmoet ik gelukkig nog wel eens.

Twee weken geleden stond ik, kort voor alles uit mijn huis werd overgebracht naar Woubrugge, voor mijn kast met de bibliotheek van de IVN. Die bibliotheek was mij lief. De boeken die erin stonden waren voor mij niet alleen maar publikaties die door de auteur aan de IVN waren afgestaan. Ze waren een herinnering aan de schrijvers. Ik zag ze weer voor me: Antonissen, Barnouw, Delfos, Heeroma, Jalink: stuk voor stuk mensen over wie ik graag veel meer zou vertellen. Ze zijn er niet meer. En al die anderen die er nog wel zijn, maar die ik, omdat ik niemand wil overslaan maar niet zal noemen. Ik hoop dat er in de IVN altijd weer mensen zullen zijn die - en nu citeer ik Heeroma - bereid zijn het 'taalverhaal door te vertellen'. Het verhaal over de werkers met en voor onze taal, dichtbij en veraf. Ik denk dat het de moeite waard is.

Misschien denkt u nu wel dat voor mij de mooie dingen in de IVN alleen met het verleden te maken hebben. Nee, zo is het niet. Als het zo was, zo het me niet zoveel moeite kosten weg te gaan. Maar als ik de mensen van nu noem, waar moet ik dan beginnen en waar ophouden? Het spreekt vanzelf dat het werk meebracht dat de voorzitter het meest mijn IVN-pad kruiste. Een heel enkele keer kruisten we ook wel eens de degenen!

Maar als over twee dagen het dagelijks bestuur afscheid van mij neemt, zal ik Jaap de Rooij van harte kunnen danken voor de manier waarop hij naast me heeft gestaan. De vergadering van overmorgen zal me ook wel de gelegenheid geven de andere leden van het d.b. en de vertegenwoordigers van de ministeries te danken. Dat doe ik nu maar niet.

Lang niet alle lezers van *NEM* zijn docent of oud-docent. Nu ik mijn afscheidswoord in *NEM* moet 'uitspreken' wil ik toch ook even aan die anderen denken. Ik dank degenen die mij telefonisch of schriftelijk hebben geïnspireerd, ook voor mijn *NEM*-taak. Tegen alle lezers zou ik willen zeggen: de redactie is altijd blij met kopij. Misschien spreek ik nu wat te boud. De redactie beslist natuurlijk of iets geplaatst kan en moet worden.

Maar het is maar heel zelden voorgekomen dat een ingezonden bijdrage niet werd geplaatst. We hadden af en toe wel eens wat meer weerwoord willen hebben. *NEM* zou er levendiger door kunnen worden.

Volgende week staat de nieuwe administrateur, mw. Spoelder, er alleen voor. Ik wens haar heel veel sterkte. Ik hoop dat ze voor de IVN even enthousiast zal worden als ik het ben.

Lezers van *NEM* die mij een beetje kennen, zullen wel begrijpen dat mijn laatste woorden voor de docenten in het buitenland bestemd zijn. Naast het bestuur zijn zij het toch vooral geweest die me altijd weer de moed hebben gegeven me in te zetten, door te gaan ook als dat overwerken betekende. Ik dank iedereen die me heeft geschreven en/of bezocht. Ik hoop sommigen van u nog wel eens te ontmoeten. Er zijn echte vriendschappen ontstaan. Ik zal u allemaal missen. Maar de IVN gaat ook zonder mij wel door. Een hartelijke groet van

H. Moolenburgh-Ekkel.

Promotie. De heer Alex Wethlij, voorheen lector Nederlands in Marburg (1961-1964), Göteborg en Lund (1964-1970), thans docent aan de Economische Hogeschool Limburg in Diepenbeek en medewerker aan de plaatselijke Zomercursus Nederlands, promoveerde op donderdag 20 november 1980 aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen tot doctor in de letteren. Zijn proefschrift, dat onder leiding van professor dr. A.A. Weijnen tot stand kwam en in twee delen door het Wetenschappelijk Onderwijs Limburg is uitgegeven, draagt de titel: 'Tekengebruik en klankinformatieve waarde bij de vocaalspelling in de Sittardse oorkonden 1348-1450.' Het lijvige werk (XXXII plus 682 blz.) is een zeer te waarderen bijdrage aan de studie van de historische taalwetenschap en de dialectologie in ruimere zin. Onze hartelijke gelukwensen begeleiden de nieuwe doctor bij zijn verder wetenschappelijk werk.
(red.)

Docentenlijst nr. 19 is eind vorig jaar verschenen. De meeste lezers van *NEM* zullen nu wel een exemplaar hebben ontvangen. Op het moment dat deze regels geschreven worden, liggen er nog zo'n 230 adressen klaar voor verzending. Tegen de tijd dat dit nummer van *NEM* uitkomt zullen die 230 adressen wel zijn afgewerkt. Mocht u in het verleden wel een docentenlijst hebben ontvangen, maar lijst 19 nog niet hebben, meldt u zich dan maar bij het secretariaat van de IVN. Daar zal men er waarschijnlijk nog wel een voor u hebben.

Ook in deze docentenlijst zijn door of buiten onze schuld weer fouten terechtgekomen. Misschien wilt u ze met behulp van de nu volgende lijst even herstellen.

blz. 7	Mainz: toevoegen mw. J.E. Goedbloed
blz. 7	München: Kreuzweg 15 wordt Kreuzweg 22; idem op blz. 8
blz. 8	Münster: Stevens schrappen mw. drs. M. Parson toevoegen

- blz. 9 Saarbrücken: mw. Goedbloed schrappen
toevoegen lic. C. Vandoorne
- blz. 9 Tübingen: Sindelfinger Strasse 79 wordt
77
- blz. 11 Helsinki en Turku: huisadres Starmans is
nu:
Vellamontie 23 C 11, 04230 Kerava 3
- blz. 15 Tours: hier is benoemd mw. Van Vlierden
- blz. 16 Canterbury: huisadres Hol is nu:
2 Summer Court, Summer Hill,
Harbledown, Kent CT2 8NP, tel. 56972
- blz. 24 Trieste: adres Scuola de lingue moderne
is
Via d'Alviano 15/1, Trieste
- blz. 28 Wrocław: mw. Depestel heet nu mw. R.
Martynowski-Depestel en ze woont: ul.
Widna 3.13, 50-543 Wrocław
- blz. 43 Kyoto University of Foreign Studies: het
adres is 6 Kasame-cho, Saiin, Ukyo-ku,
Kyoto 615, tel. 311-5181
- blz. 49 toevoegen:
University of Maryland, Dept. of
Germanic and Slavic Languages and
Literatures, Arts and Humanities
Division, College Park, Maryland 20742

Dr. W.H. Fletcher, Assistant Professor of
German and Dutch

Ledenlijst, blz. 64-67.
toevoegen:

Dr. A.P. Dierick	37
Dr. W.H. Fletcher	49
Drs. S. Fukami	43
Drs. J.P.M. Groot	24
Prof. dr. G. van de Louw	13
Mw. dr. B. Schludermann	3
Mw. R. Trampus-Snel	24

Buitengewone leden

schrappen:

Prof. dr. G.A. van Es (overleden jan. 1981)

Dr. P.K. Niekerk

toevoegen:

Mw. dr. K.M.G. Eerdmans, Meeuwenlaan 78, 1800 Vilvoorde, België

Drs. P.J.M. de Kleijn, Chaussée de Namur 249, boîte 4, 1300 Wavre, België

Mw. drs. M. Klijn-Wuisman, Nieuwstraat 47, 2312 KA Leiden, Nederland

Mw. E. Lloyd-Reichling, 2 de Beauvoir Square, London N, G. Br.

Lic. P. van Nunen, Geldropseweg 9E, Eindhoven, Nederland

Prof. dr. P.C. Paardekooper, Tacklaan 93, 8500 Kortrijk, België

Drs. P. Schampaert, Oude Maasstraat 72, 3822 Hasselt, België

Mw. prof. dr. M.H. Schenkeveld, Van Nijenrodeweg 163, 1093 EL Amsterdam

Het adres van mw. E. Jarosinska is: ul. J. Dabrowskiego 69 a m/3, 02386 Warszawa, Polen.

Van de volgende buitengewone leden is het adres zoals het in de lijst staat blijkbaar verkeerd. Brieven komen terug. Wie kan de IVN aan het juiste adres helpen van:

Drs. J. Adriaens, drs. J.W. Tober, mw. lic. C. Vanheertum-Verbeeck?

(hme)

Van buiten de muren / *Europa*

Bondsrepubliek en West-Berlijn

Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule, Aachen. Door het vertrek van mw. Vos-Verhaeg was aan deze Hochschule een vacature ontstaan. Gelukkig is de plaats niet lang leeg gebleven. Sinds 1980 is als 'Lektorin für Niederländisch' in het Germanistisches Institut van de RWTH werkzaam mw. dr. Brigitte Schludermann. Zij werd op 17.12.1939 in Wenen geboren; nu bezit zij de Canadese nationaliteit. Haar middelbare schoolopleiding ontving zij in Oostenrijk, Nederland en Canada. Ook haar academische opleiding had een internationaal karakter. In 1960 kreeg zij haar B.A. Hons. Duits en Frans aan McGill University, Montreal, Canada; vijf jaar later behaalde zij aan de University of Manitoba, Winnipeg, Canada haar M.A. Duits (+ Frans). In de jaren 1979 en 1980 studeerde zij aan de universiteiten van Cambridge, Gent en Utrecht Middelhoogduitse en Middelnederlandse letterkunde. In 1980 promoveerde zij aan Cambridge University op een proefschrift: 'A Comparison of German/Dutch Language Mixtures in Texts from the Gruuthuse MS, the Hague MS 128 E 2, and the Berlin MS mfg 922: A Quantitative Analysis'. Promotor was de Utrechtse professor dr. W.P. Gerritsen. Voor mw. Schludermann naar Aken ging had ze in Canada al onderwijservaring in Duitse taalbeheersing en Duitse literatuur opgedaan aan de universiteiten van Saskatchewan (1964-65) en Manitoba (1965-1974).

Van haar publikaties noemen we: een recensie van F.R. Jacoby, *Van den Vos Reinaerde: Legal Elements in a Netherlands Epic of the Thirteenth Century*, in *German Life and Letters*, 28 (1975), 138-39. Samen met W.P. Gerritsen publiceerde zij 'Deutsch-Niederländische Literaturbeziehungen im Mittelalter: Sprachmischung als Kommunikationsweise und als poetisches Mittel' in *Akten des V. Internationalen Germanisten-Kongresses, Cambridge 1975. Jahrbuch für Internationale Germanistik*, Reihe A, Bd. 2, 2 (1976), pp. 329-39. In het *Journal* 1981 van de Association for Literary and Linguistic Computing zal haar lezing gehouden op het Sixth International ALLC Symposium (Computers in Literary and Linguistic Research, 28.3.- 3.4.1980, Cambridge, England) over 'Quantity versus Quality: A Quantitative Analysis of German/Dutch Language Mixtures in Medieval Texts' worden opgenomen. Wij wensen mw. Schluderman veel succes bij haar werk in Aken.

(hme)

Freie Universität Berlin. In *NEM-35* hebt u op blz. 4 al kunnen lezen dat mw. M.-M. Müller bij haar werk aan deze universiteit aandacht besteedt aan het onderwerp 'literatuur en film'. Op 12 januari heeft ze uitvoerig verslag uitgebracht over alles wat zij in dit verband heeft ondernomen. De ruimte in *NEM* laat niet toe haar verslag in zijn geheel te plaatsen. Ik neem er een paar dingen uit over.

Op 10 december 1980 gaf dr. J.M. Peters (KU Leuven) in het Nederlands gastcolleges over

1. Woord en beeld (wat wel en niet gezegd kan worden met woorden)

of beelden; verschillen tussen het lezen van romans en het kijken naar speelfilms) en

2. Verfilming is verandering (veranderingen die een roman meestal moet ondergaan als hij verfilmd wordt).

Op 13 december sprak hij over de onderwerpen:

3. De schrijver en het camera-oog (de aard van het filmische vertellen vergeleken met het verbale vertellen in een roman) en
4. Het ik-verhaal in de film (problemen bij de verfilming van romans in de ik-vorm en de eigen mogelijkheden van de film om in de eerste persoon te vertellen).

In het kader van het onderwerp 'Literatuur und Film' werd op 15.1.1980 de film *Pastorale 1943* vertoond en op 22.1.1981 *Als twee druppels water*. Zo juist deelt mw. Müller mij telefonisch mee dat de filmvoorstellingen een succes zijn geweest. Zij zal hierover nog een verslag sturen.

Ten slotte neem ik uit de brief van mw. Müller de lijst van titels die met het onderwerp verband houden, over. De samensteller van de lijst heeft een aanvulling toegezegd.

(hme)

Literatur und Film

Arnheim, Rudolf: *Film als Kunst*, Frankfurt: Fischer 1979: Pudowkins Tabelle S. 115-121, Gestaltungsmittel, S. 149-153.

Kracauer, Siegfried: *Theorie des Films*, Frankfurt: Suhrkamp 1979, Bd. 3, Zwischenspiel: *Film und Roman*, S. 307-322.

Koningsberger, H., *De Documentaire methode en het geschreven woord*, In: CB, *Beeld en Verbeelding*, 1948, S. 170-176.

Lichtveld, L., *Film en Kunst*; In: CB, *Beeld en Verbeelding*, 1948, S. 7-30.

Ruprecht, Horst: *Lehren und Lernen mit Filmen*, Bad Heilbrunn: Klinkhardt 1970, *Darin: Der Film als Medium*, S. 35-44.

Schuitema, P.: *Montage in de film en compositie in de literatuur*, In: CB, *Beeld en Verbeelding*, 1948, S. 123-135.

Tazelaar, C.: *De filmische roman*, In: ds, *De proza der Nieuwe Zakelijkheid*, Kampen 1936, S. 27-33.

Ter Braak, Menno: *Cinema Militans*, Utrecht: De Gemeenschap 1929.

Ter Braak, Menno: *De zin van rhytme en vorm in de film*, In: J. Schroofe *Een keuze uit de internationale revue*, i 10, Den Haag 1974, S. 454-459.

Verbong, Ben: *Film en literatuur hebben niets met elkaar te maken*, In: *Mandala IV*, 1, Amsterdam 1980, S. 55-60.

Wessem, Constant van: *Film, roman en toneel*; In: CB, *Beeld en Verbeelding*, 1948, S. 52-64.

Winter, Leon de: *Aantekeningen over 'de auteur'*; In: *Mandala IV/1*, 1980, S. 70-76.

Zöchbauer, Franz: *Film*, In: *Lexikon der audiovisuellen Bildungsformen*, München: Kösel 1971, S. 114-117.

Universität des Saarlandes in Saarbrücken. Mw. J.E. Goedbloed heeft deze universiteit verlaten. Zij geeft nu Nederlands aan het Instituut voor Angewandte Sprachwissenschaft in Germersheim. In Saarbrücken is zij

opgevolgd door de heer Carlos Vandoorne, die eveneens werkzaam is aan de universiteit van Trier (zie *NEM-34*, blz. 4). Zijn programma is voor beide universiteiten hetzelfde. Het omvat 4 uur per week voor beginners. Als leerboek wordt gebruikt *Levend Nederlands* van Peter King e.a. De gevorderden krijgen eveneens 4 uur per week les. Hier valt de nadruk op conversatie en op de voorbereiding voor het examen voor het certificaat Nederlands. (hme)

Finland

Bijeenkomst van docenten Nederlands in Scandinavië. Op 1 en 2 november 1980 kwam in Helsinki een helaas niet al te grote groep docenten bijeen. Door ziekte en andere oorzaken lieten de 'Denen' en een aantal docenten uit Noorwegen en Zweden verstek gaan. Wel aanwezig waren: uit Finland: prof. E. Erämetsä, J.A. Ailisto en drs. P. Starmans; uit Noorwegen prof. K. Langvik-Johannessen en uit Zweden mw. lic. C. Beke, B. Bohlin en M. Ivarson. De leiding was in handen van Peter Starmans. Op het programma stonden de volgende punten:

1. Samenwerking binnen Scandinavië
2. De Orde van den Prince
3. Literatuuronderwijs (o.a. over *800 jaar Nederlandse literatuur (1180-1980)* door prof. Johannessen)
4. Lectoraat Nederlands in Finland. (In Finland is het Nederlands alleen een verplicht bijvak bij het Duits, het wordt op urenbasis gegeven en betaald en is volledig afhankelijk van de Duitse faculteit.)
5. Zomercursussen
6. Bijeenkomst 1981.

(hme)

Frankrijk

Nijhoffprijs voor Philippe Noble. Twee jaar nadat de Martinus Nijhoffprijs voor vertalingen was toegekend aan mevrouw Ingrid Wikén Bonde, docente Nederlands in Stockholm, werd opnieuw een docent extra muros met deze onderscheiding geëerd: op 30 januari ontving de heer Philippe Noble, verbonden aan de Université de Paris-Sorbonne, de Martinus Nijhoffprijs 1981 voor zijn vertaling van E. du Perron, *Het land van herkomst*. De andere laureaten waren mevrouw Erika Dedinszky, voor vertalingen in en uit het Hongaars, en de heer Tom Eekman, voor vertalingen uit het Russisch.

De prijzen werden uitgereikt in de Oude Raadzaal van de Gemeente 's-Gravenhage door prof. dr. D.M. Schenkeveld, vice-voorzitter van het Prins Bernard Fonds. De voorzitter van de IVN was aanwezig om Philippe Noble namens bestuur en leden zijn gelukwensen aan te bieden.

Het juryrapport gaf niet alleen interessante informatie over vertaling en vertaler, maar plaatste een en ander ook in groter verband. Het leek ons daarom de moeite waard dit rapport - dat ons bereidwillig ter beschikking

gesteld werd door de voorzitter van de jury, dr. Hans van den Bergh - hieronder af te drukken.

Juryrapport Philippe Noble. Eind 1978 verscheen in *Le Monde* een artikel dat heel Nederland in rep en roer bracht: de zeer gewaardeerde essayist Rudy Kousbroek, kort tevoren bekroond met de belangrijkste Nederlandse literaire prijs, had de brutaliteit gehad kritiek op zijn 'pays d'origine' uit te oefenen. Eén citaat: 'Les romans hollandais, pris dans la masse, sont incroyablement mal écrite et composés; les livres hollandais sont peu traduits... etc.'. Er kwamen zoveel boze reacties op dit stuk dat de redactie van het weekblad Vrij Nederland er een schriftelijk symposium aan wijdde waarmee een kleurenbijlage bijna geheel werd gevuld, en ook daarop gaf Rudy Kousbroek - die de 'langue de bois' (de houten taal) van zijn landgenoten zo weinig waardeerde - weer een antwoord onder de veelzeggende titel 'Het Nederlands tekort'. De strekking daarvan was: 'Pas wanneer iets in een buitenlandse krant zoals *Le Monde* heeft gestaan, wordt voor de Nederlanders alles ECHT'.

Het lijkt erop alsof Kousbroek gelijk heeft gehad, want ook in 1980 nam de Nederlandse pers pas notitie van de vertaling van *Het land van Herkomst* ná de buitenlandse. In augustus van dat jaar verscheen - ook weer in *Le Monde* - 'La découverte d'Eddy du Perron' en pas één, twee maanden later werd er in de Nederlandse kranten gewag van deze 'ontdekking' gemaakt, ondanks het feit dat 'Le pays d'origine' in de vertaling van Philippe Noble reeds lang tevoren in de Nederlandse boekhandels aanwezig was.

Maar toch... De stelling van Kousbroek gaat niet altijd op, hoezeer de schijn hem ook in dit geval weer gelijk geeft, want meer dan een maand voordat *Le Monde* ontdekte dat er in Nederland een schrijver heeft bestaan die allerminst 'une langue de bois' hanteerde, merkte een rapporteur voor de Nijhoffjury reeds op:

Na kennismaking met deze ene vertaling van Philippe Noble ben ik van mening dat alleen reeds voor dit ene werk een Nijhoffprijs volledig verantwoord zou zijn, en wel om de volgende redenen:

- De vertaler heeft niet alleen dit werk van Du Perron voor Frans-lezenden toegankelijk gemaakt, maar hij heeft het tevens in internationaal perspectief geplaatst. In zijn 'Avant-propos' laat hij relaties zien tussen de dertiger jaren in Frankrijk (Malraux) en Nederland (Du Perron), maar ook alles wat daaraan voorafging en er omheen bestond komt aan de orde, zowel in letterkundig als in cultuur-historisch opzicht.

Philippe Noble toont duidelijk aan dat Du Perrons 'Land van herkomst' tot de wereldliteratuur behoort: 'il nous promène sans cesse de 1900 à 1930, de Java à Paris, en une confrontation d'ou passé et présent, Orient et Occident tirent leur véritable sens'. Behalve dit 'Avant-propos' bevat het boek een 'Avertissement' waarin de vertaler een verantwoording geeft van een enigszins afwijkende orthografie van originele Maleise en Soedanese woorden, teneinde de Franse uitspraak ervan dichter bij het origineel te brengen, woorden waarvan hij bovendien in een 'Glossaire' achterin het boek de betekenis verschaft. Daarnaast vinden we ook onderaan de pagina's voortdurend 'Notes du traducteur' die bepaalde moeilijkheden verhelderen.

Omdat de Fransen niet geacht worden van de geografische situatie op de hoogte te zijn, heeft hij zelfs kaartjes van Java en Batavia met omgeving laten reproduceren, met alle plaatsen die ter sprake komen. Bovendien treffen we ook nog een selectie uit de nooit eerder gepubliceerde noten van 1935 aan, speciaal door Du Perron aangebracht voor Jan Greshoff, even later gevolgd door een overzichtelijk schemaatje betreffende het koloniale bewind in het Nederlands-Indië van die tijd, met zowel de namen van Europese als van inlandse functionarissen.

Kortom, deze uitgave is niet alleen literair, maar ook wetenschappelijk volkomen verantwoord, wat ook blijkt uit het aantal deskundigen dat in de ‘Remerciements’ aan het eind van het boek wordt genoemd.

Als we voor bekroning met de Nijhoffprijs uitgaan van de volgende principes:

- de vertaling moet een bepaalde moeilijkheidsgraad bezitten;
- de vertaler moet een duidelijke verdienste hebben voor de ontdekking en de verspreiding van Nederlandse literatuur in het buitenland;

dan zullen we moeilijk kunnen ontkennen dat met deze vertaling een prestatie geleverd is die aan beide voorwaarden voldoet.

Tot zover dit eerste lezersrapport, waarvan de strekking overeenkwam met het artikel ‘Du Perron in het buitenland’ van H. van Galen Last in de NRC, waarin een tiental reacties uit Frankrijk, Zwitserland en België onder de loep wordt genomen, met als eindconclusie:

‘*Het land van herkomst*’ heeft, vermoed ik, veel ijs gebroken: ander Nederlands literair werk zal voortaan in Frankrijk gemakkelijker au sérieux worden genomen.

Het zal u wellicht opgevallen zijn dat er nog steeds niet is gesproken over de kwaliteit van de vertaling zelf. Als Philippe Noble ‘veel ijs heeft gebroken’, komt dat in de allereerste plaats doordat hij *Het land van herkomst* zodanig heeft vertaald dat dit *meesterwerk* van Du Perron tot *chef-d'oeuvre* werd. Om tot een zo gedegen mogelijke beoordeling daarvan te komen, heeft de jury, zoals dat altijd gebeurt bij de beoordelingen van vertalingen van Nederlands werk in een andere taal, ook nog een aanvullend rapport gevraagd van een terzake kundige ‘native speaker’ (zoals wij dat zo mooi Nederlands aanduiden), een ‘native speaker’ die ook het Nederlands uitstekend beheerst, en die in de ‘Remarques générales’ opmerkt:

- Une lecture globale donne l'impression que le texte français est à la fois très fidèle à l'original et respectueux des structures de la langue française. En outre Philippe Noble se sert d'un vocabulaire très riche et varié’.

De Franse beoordelaar geeft hier dus allereerst een algemene indruk: een zeer getrouwe vertaling die met de typische eigenaardigheden van de Franse taal rekening houdt en waarbij gebruik gemaakt is van een zeer rijke, gevarieerde woordenschat.

Vervolgens worden enkele hoofdstukken aan een ‘examen détaillé’ onderworpen en de conclusie van dat onderzoek is dat de vertaler hoogstens verweten zou kunnen worden - maar is dat een verwijt? - dat hij een enkele keer iets meer ‘littéraire’ heeft gewerkt dan de oorspronkelijke auteur. In de Franse traditie past het juist uitstekend dat de schrijftaal een meer

‘literair karakter’ bezit.

Eén korte passage als voorbeeld. In hfdst. 22 *De maatschappij* beschrijft Du Perron zijn eerste, afstandelijke liefde aldus: ‘Het was een Europees meisje (...). Zij deed niets dan voorbijgaan, letterlijk: zij kwam zó van de boot uit Holland over Bandoeng om in Oost-Java een onderwijzeressenpost in te nemen en zij was twee jaar ouder dan ik. Dat zij mij had opgemerkt durfde ik nauwelijks geloven, maar ik schreef haar dat ik van haar hield en haar antwoord bewees mij dat het onwaarschijnlijke toch juist kon zijn: het werd tussen ons een hartstochtelijke omgang in brieven alleen zodat ik mij voelde in mijn grootste kracht’.

Noble vertaalt: ‘Elle ne fit que passer, littéralement: débarquant du bateau de Hollande, elle passait par Bandung pour rejoindre son poste d'institutrice dans l'est de Java; elle avait deux ans de plus que moi. J'osais à peine croire qu'elle m'eût remarqué, mais je lui écrivis que je l'aimais et sa réponse me prouva que le vrai pouvait parfois n'être pas vraisemblable; il s'établit entre nous un commerce passionné, mais strictement épistolaire, si bien que je me sentais en possession de tous mes moyens.’ De letterlijke betekenis van ‘voorbijgaan’ wordt in de vertaling uitgedrukt door ‘passer’ te herhalen, maar met de toevoeging ‘par Bandung’. Heel korrek en heel behendig, terwijl juist de herhaling van het werkwoord het terloopse en toevallige van de ontmoeting trefzeker onderstreept. Natuurlijk laat Noble zich even verder de gelegenheid tot de woordspeling *vrai - vraisemblable* niet ontgaan, hoewel het origineel daartoe niet verplichtte, en de ironie van de ‘hartstochtelijke liefde in brieven alleen’ is fraai geserreerd weergegeven met ‘un commerce passionné, mais strictement épistolaire’.

Slechts een enkele maal heeft het ‘litteraire Frans’ van Philippe Noble hem tijdens het vertalen parten gespeeld. Wellicht heeft hij aan ‘Maître Corbeau sur un arbre perché’ van La Fontaine gedacht, toen hij ‘de roep van een uil, telkens een kort *hoog stootje*’ vertaalde met ‘l'appel d'une chouette, toujours le même coup bref et *haut perché*’. Dat ‘hoge stootje’ wekt ten onrechte de associatie met ‘hooggezetten’. Eerlijk gezegd blijft er weinig van dergelijke detail-kritiek over wanneer we de conclusie van de Franse rapporteur vermelden:

- Toute traduction comporte des erreurs, mais la question qui se pose est de savoir si ces erreurs sont graves, si elles nuisent à la compréhension du texte et portent atteinte au style de l'original. En ce qui concerne la traduction de Philippe Noble on peut dire que ce n'est pas le cas (...); la qualité de la traduction témoigne d'une fidélité remarquable.’

‘Een opvallende getrouwheid aan het origineel...’; vergeleken bij de lof die naar voren komt uit de bespreking van Jacques Damade in het Parijse dagblad ‘Libération’ klinkt dat misschien nog te pover, want deze Franse criticus zegt onverbloemd: ‘Een groots boek, waarvan het onbegrijpelijk is waarom de vertaling (een staaltje edelsmeedkunst van Philippe Noble) in Frankrijk zo lang op zich heeft laten wachten’.

We zeiden het reeds: Philippe Noble was ons als vertaler volkomen onbekend.

De Nederlandse pers heeft inmiddels verschillende interviews met

hem gepubliceerd en daardoor weten we, dat deze ongeveer dertig-jarige vertaler bijna 20% van zijn leven aan dit werk heeft gewijd. Het is evenwel niet in de hoeveelheid tijd, in het vertaalwerk gestoken, maar in de opvallende kwaliteit van het bewonderenswaardige resultaat ervan, dat de jury Philippe Noble voor de Martinus Nijhoffprijs heeft voorgedragen.

De Jury:

Hans van den Bergh, voorzitter
 Marko Fondse
 Daan den Hengst
 Henk Mulder
 Henriëtte Schatz
 Barber Weeda-van de Pol
 Aldert Walrecht
 Fokke Procée, secretaris

In zijn dankwoord vertelde Philippe Noble (in onberispelijk Nederlands) dat hij, al werkzaam als leraar Frans en klassieke talen, als hobby Nederlands was gaan studeren. De vertaling van *Het land van herkomst* had hij in eerste instantie gemaakt als doctoraalscriptie. Hij had het boek toen al tweemaal gelezen en was er 'weg van'. Op losse relativerende toon beschreef Noble zichzelf in zijn functie van vertaler als 'zondagsschilder'. Hij had geen consequent, in alle opzichten verantwoord systeem voor het vertalen. Erg verheugd was hij over de goede ontvangst van het boek. Gezien zijn jeugdige leeftijd zou hij nog heel wat Nederlands letterkundig werk aan het Franse lezerspubliek kunnen presenteren - maar hij beloofde niet dat hij bv. over een halve eeuw de volledige Vestdijk vertaald zou hebben.

Toch heeft dit de voorzitter van de jury aan het denken gezet, zoals hij de schrijver dezes later op de avond toevertrouwde. 'Verdere gegevens ontbreken nog' - om een typische NEM-formule te gebruiken. We zullen zien en wensen de heer Noble in ieder geval het allerbeste voor zijn toekomst als vertaler.

(jdr)

Wij ontvingen van de heer P. de Klerk een overzicht van het onderwijs van het Nederlands in Grenoble.

Universiteit III van Grenoble: Nederlands derde taal - De mogelijkheden om Nederlands te studeren zijn (weer) uitgebreid. De studenten konden hier eerst twee jaar volgen op beginnersniveau, voor hun D.E.U.G. (2de jaar). Een derdejaar draaide al, maar telde nog niet mee voor de licence (diploma derde jaar). Vanaf dit studiejaar telt dit derde jaar wèl mee, hetgeen voor de studenten een aanmoediging is om Nederlands te studeren of ermee door te gaan na twee jaar studie.

Nederlands tweede taal - Doordat de docent benoemd is tot assistant-associé, heeft de Nederlandse taal hier de status gekregen van zogenaamde tweede taal (zoals: Engels, Duits, Russisch, Spaans, Portugees,

Italiaans, Arabisch en Hebreeuws). De eerstejaars studenten kunnen, ook vanaf dit jaar, colleges Nederlands volgen voor gevorderden en hiermee doorgaan in het tweede jaar.

De derdejaars studenten (derde taal) en de eerste en tweedejaars studenten (tweede taal) gebruiken met veel belangstelling de volgende recente studieboeken:

- *Voor wie Nederland en Vlaanderen wil leren kennen*, Wilmots en De Rooij, uitg. Wetensch. Ond. Limburg, Diepenbeek.
- *Van tachtig tot tachtig, honderd jaar proza en poëzie*, Calis, Huygens en Veurman, uitg. Meulenhoff Educatief.
- *Hedendaagse Nederlandse leesteksten voor volwassen buitenlanders*, Geurtsen, Landbouwhogeschool te Wageningen.

Middelbaar Onderwijs in Grenoble: De heer De Klerk geeft les in Nederlands op twee lycea in Grenoble. Vorig jaar is er een begin gemaakt op het Lycée Mounier en dit jaar op het Lycée Stendhal. Het is eigenlijk geen echte les maar een club Nederlands, waar alleen gemotiveerde leerlingen komen. Dit vak telt niet mee op hun rapport, maar het kan wél geëxamineerd worden op het Baccalauréat. Het is alleen jammer dat de kandidaten dit dan moeten doen op minstens 600 km afstand van hun lyceum i.p.v. in Grenoble zelf. Dit examen kan wél afgelegd worden in Rijsel, Parijs, Straatsburg en zelfs in Bordeaux, waar helemaal geen docent Nederlands is! Ra, ra...

Promotie de heer Peter de Klerk: De heer De Klerk is op 6 november 1980 in Grenoble gepromoveerd tot docteur troisième cycle in de vergelijkende letterkunde, in het kader van het internationaal onderzoekscentrum C.R.I. (Centre de Recherche sur l'Imaginaire) van de Universiteiten van Grenoble en van Chambéry. Zijn proefschrift ging over het werk van de Belgische Nederlands- en Franstalige schrijver Jean Ray / John Flanders, bekendste pseudoniemen voor Raymond Jean-Marie de Kremer (Gent 1887-1964), beroemd in België, bekend in Frankrijk en vrijwel onbekend in Nederland. Deze schrijver is van onschatbare waarde voor de hedendaagse West-Europese fantastische letterkunde. Hij heeft o.a. Johan Daisne en Hubert Lampo sterk beïnvloed. Hier in Frankrijk wordt momenteel een belangrijk deel van zijn werk heruitgegeven.

Dit proefschrift houdt ook verband met de scriptie van de heer De Klerk voor zijn maîtrise de Lettres Modernes (Grenoble, 1976) bevattende de vertaling en letterkundig commentaar van twee werken van Hubert Lampo: *De Madonna van Nedermunster* en *Idomeneia en de Kentaur* (in het Frans!).

Groot-Brittannië

Bedford College, University of London. Na de geboorte van haar dochter heeft Eva Lloyd-Reichling ontslag genomen als Language Assistant,

een functie die zij vijf jaar met groot enthousiasme vervuld had. In haar plaats is benoemd Jane Fenoulhet, een oud-studente van de Nederlandse afdeling. Zij is geboren en getogen Engelse, behaalde haar B.A. in 1973 en werd vier jaar later Master of Philosophy met een proefschrift over Vestdijks *De symphonie van Victor Slingeland*. Een paar hoofdstukken van haar proefschrift zijn inmiddels gepubliceerd in de Vestdijkkroniek.

Op 28 januari 1981 hield Professor Francis Bulhof van de University of Texas in Austin een belangwekkende lezing over de problemen die zich voordoen bij zijn vertaling van *Het land van herkomst*. Tijdens de discussie kwamen verschillende vertaalprincipes scherp tegenover elkaar te staan zodat er aan levendigheid geen ogenblik gebrek was.

(rpm)

Italië

Trieste. In de afgelopen jaren is er in de positie van de Scuola di Lingue Moderne te Trieste en ook binnen de afdeling Nederlands het een en ander veranderd. Reden om wat informatie te geven over de huidige situatie.

In 1978 is de status van de school gewijzigd in die van een faculteit; tot dien was zij een van de instituten geweest van de faculteit voor economie en handel. De nieuwe naam luidt: Scuola Superiore di Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori. De oude driejarige cursus werd omgezet in een vierjarige en - dat was voor de studenten een belangrijk verschil - de studie zal worden afgesloten met een doctoraal examen. De afgestudeerden hebben dan de titel *dottore*. Aan het einde van dit academisch jaar kunnen de eerste studenten volgens dit nieuwe statuut de opleiding afsluiten, maar het zullen er weinigen zijn. Pas volgend jaar komt een echte nieuwe 'lichting' in het vierde jaar.

De studie is ingedeeld in tweeën. De eerste cursus van twee jaar is de basisopleiding: iedere student kiest een eerste en een tweede taal, sommigen kiezen nog een derde taal. De basisopleiding wordt afgesloten met een examen, waarna de studenten - in het bezit van het zgn. 'klein diploma vertaler' - eventueel de school verlaten. Aan het begin van het derde jaar moeten de studenten een keus maken: tolk worden of vertaler. De nadruk in de opleiding tot tolk ligt op de mondelinge vertaalvaardigheden, voor de vertalers ligt die op de schriftelijke. Het Nederlands is een tweede taal met dezelfde positie als het Spaans, Russisch, Sloweens en Servo-Kroatisch. Eerste talen zijn het Frans, Duits en Engels, die echter ook als tweede taal gekozen kunnen worden.

De afdeling Nederlands is in korte tijd aardig gegroeid. Frans Pijnenburg is hier het langst werkzaam; hij verzorgt voor de tolken het onderwijs in het consecutief vertalen, van het Nederlands naar het Italiaans. Mevr. Rita Trampus-Snel geeft in alle jaren les in de taalverwerving en de taalkunde van het Nederlands. Hans Groot tenslotte verzorgt het onderwijs in het vertalen van het Italiaans naar het Nederlands voor de eerste- en tweedejaars en de vertalers. Alle plaatsen voor Nederlands zijn echter nog niet definitief bezet en verdere uitbreiding ligt dan ook in het verschiet. Deze toekomstige

veranderingen hangen o.m. samen met de uitvoering van de nieuwe wet op het universitaire onderwijs van juni 1980 (in het bijzonder op het wetenschappelijk personeel betrekking hebbend) die veel stof heeft doen opwaaien. Hopelijk kunnen we binnen niet al te lange tijd een definitieve docentenlijst verstrekken.

Namens de afdeling Nederlands, Hans Groot

Polen

Warschau. Het jaar 1980 betekende een doorbraak in de ontwikkeling der Poolse neerlandistiek, het was namelijk het begin van de neerlandistische specialisatie aan de hoofdstedelijke universiteit Warschau.

De voorbereidingen voor deze studie hebben enkele jaren geduurd. In die tijd werd een cursus Nederlandse taalbeheersing gegeven en werden wetenschappelijke alsmede populariseringsactiviteiten ontwikkeld.

Ondergetekende, oud-leerling van Prof. Dr. Gerhard Worgt in Leipzig is met dit lectoraat op het Germanistisch Instituut van de Universiteit Warschau in 1973 begonnen.

Gedurende deze 7 jaren, waarin de Nederlandse taal en cultuur werden gedoceerd, hebben we de basis gelegd voor de studie in de Neerlandistiek, zodat op 1.10.1980 de eerste groep studenten, 15 personen, aan een volledige neerlandistische opleiding kon beginnen.

Van groot belang bij het ontstaan van deze studierichting waren de persoonlijke inspanningen van de directeur van het Germanistisch Instituut Prof. Dr. Jan Czochralski en de jarenlange hulp van België en Nederland. Sinds jaren krijgen we steun van de beide ministeries uit Brussel en Den Haag, in de vorm van boeken en talrijke studiebeurzen voor onze studenten en wetenschappelijke medewerkers.

Ondergetekende heeft haar doctoraat ook voor een groot deel aan haar studieverblijf in Vlaanderen aan de Rijksuniversiteit Gent te danken.

De wetenschappelijke contacten met de geleerden van de Lage Landen op het gebied van de neerlandistiek zijn al een goede traditie van ons instituut geworden. Vanzelfsprekend moet deze samenwerking nu nog intensiever worden; en gezien de vele bezoekers in de eerste maanden na de inauguratie van de neerlandistiek in Warschau zijn we al op de goede weg.

Reeds in oktober hadden we Prof. Dr. Jos Wilmots te gast, auteur van het leerboek Nederlands, dat we al jaren gebruiken. Zijn naam is intussen het synoniem van het leerboek en de zomercursus Nederlands geworden. Nu kwam hij persoonlijk voor de studenten spreken, 12-19 oktober, wat een levendige aanvulling betekende op de boeken, die ze bestuderen. Zulke ontmoetingen geven de studenten een nieuwe motivatie voor hun studie Nederlands.

De heer Wilmots heeft een hele reeks colleges gegeven. Hij is begonnen met drie rollenspelletjes bij de vijfde les van zijn boek *Voor wie Nederlands wil leren* en heeft daarna nog enkele lezingen gehouden; voor

de neerlandici:

- Algemeen Nederlands, Noord- en Zuid-Nederlands in hun historische en maatschappelijke kontekst
- Valentie en distributie in enkele idiomatische uitdrukkingen (kontrastief: Nederlands en Duits),
en voor de germanisten:
- Die Pluralbildung des deutschen Substantivs in der Perspektive der pädagogischen Grammatik.

Onze eerste gast Prof. Wilmots vormde een goed begin van de reeks wetenschappelijke Vlaams-Poolse ontmoetingen.

In dezelfde maand, 22-26 oktober, hebben we ook Prof. Dr. Marcel Janssens ontvangen, die in Warschau met de universitaire overheid gesprekken voerde over een samenwerkingsverdrag tussen Leuven en Warschau. Bij elk bezoek aan Polen toont Prof. Janssens zijn grote belangstelling voor onze vertaalactiviteiten. Ook ditmaal heeft hij een paar vertalers der Nederlandse literatuur ontmoet. Een aanleiding tot verdere gesprekken over de Nederlandse literatuur en de vertaalpolitiek was zijn lezing voor de studenten Nederlands over de trends in de ontwikkeling der Nederlandstalige literatuur in de 20-ste eeuw.

Het Warschause Instituut voor Germanistiek onderhoudt contacten zowel met neerlandici als met germanisten. Zo is begin december, 30.11-6.12, Prof. Dr. Gilbert de Smet van de R.U. Gent onze gast geweest. Hij heeft voor de germanisten de termen *Nederlands*, *Vlaams*, *Hollands* wetenschappelijk toegelicht, en voor de groep van de neerlandistische specialisatie een lezing over de Belgische revolutie van 1830 gehouden.

In 1980 heeft de Warschause germanistiek haar 20-jarig bestaan gevierd. Ter gelegenheid hiervan werd een wetenschappelijk colloquium georganiseerd, 8-12 december, waaraan naast germanisten uit de Duitstalige landen ook gasten uit de Lage Landen hebben deelgenomen. Hun aanwezigheid symboliseerde de vaste plaats van de neerlandistiek in het kader der Warschause germanistiek. Twee gasten uit Vlaanderen Dr. Johan Taeldeman en Dr. Daniël de Vin hebben bij deze gelegenheid een panelgesprek voor de studenten van de neerlandistische specialisatie gehouden over de toestand in Vlaanderen.

Dat er tot nu toe vrijwel uitsluitend gesproken is over contacten met België is niet helemaal toevallig, aangezien deze aanzienlijk intensiever zijn dan die met Nederland. Zo stelt het ministerie in Brussel elk jaar 30 plaatsen beschikbaar voor Poolse studenten en wetenschappelijke medewerkers voor de zomercursus in Diepenbeek, terwijl voor de zomercursus in Breukelen slechts 5 plaatsen voor Poolse neerlandici zijn gereserveerd.

Eveneens zijn er in het cultureel verdrag met Nederland geen aparte beurzen gereserveerd voor neerlandici, in het cultureel verdrag met België daarentegen zijn jaarlijks verschillende studiebeurzen voor neerlandici beschikbaar. Ook zijn de pogingen om een interuniversitair samenwerkingsverdrag te sluiten tussen de Vrije Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Warschau ondanks onze bereidheid voorlopig gestrand.

Alleen via onze privé-kontakten hebben we voor de praktische beheersing van het Nederlands de hulp gekregen van de heer T. Klynstra uit

Amsterdam, die het studiejaar 1980/81 met een studiebeurs aan de Universiteit Warschau verblijft.

Tot besluit zou ik de hoop willen uitspreken, dat onze samenwerking met België en Nederland zich ook in de toekomst positief zal ontwikkelen, waar mogelijk nog beter dan tot nu toe, hetgeen een garantie zal zijn voor de bloei van de Warschause neerlandistiek.

Dr. Zofia Klimazewska

Spanje

Universiteit van Madrid. Op 9 december 1980 vond te Madrid de officiële presentatie plaats van het boek *Nueva narrativa neerlandesa*, dat tien Nederlandse verhalen bevat - waarvan 9 uit de jaren '70 - en waarvan de vertaling verzorgd werd door een neerlandistisch kollektief, bestaande uit de journalisten Gonzalo Garcival en Juan Robredo, de kunsthistoricus Pedro José Lavado, en de lector Nederlands van de universiteit Hans Tromp, met incidentele samenwerking van anderen.

Uitgegeven door de Editorial Swan, Apartado 25, San Lorenzo del Escorial (Madrid), prijs 400 pesetas.

Inhoud:

Verantwoording

Inleiding op de nieuwe Nederlandse verhaalkunst, door Hans Tromp

De verhalen

1. Belcampo: Het grote gebeuren (El Gran Acontecer)
2. Maarten Biesheuvel: De heer Mellenberg (El Sr. Méllenberg)
3. Mensje van Keulen: De breuk (La ruptura)
4. Heere Heeresma: Een winkelier komt niet weerom (Un tendero que no vuelve)
5. Maarten 't Hart: Hoge hoed (El sombrero de copa)
6. Maarten 't Hart: Hoogzomer in april (Estín en abril)
7. Bob den Uyl: Donker Spanje (España oscura)
8. Jan Donkers: Ouders van nu (Padres de hoy)
9. Frans Kusters: Koning Bariton (El rey barítono)
10. Oek de Jong: De vogelmens (El hombre pájaro)

Bio- en bibliografische index op de vertaalde auteurs.

Buiten-Europese landen

Japan

Het is lang geleden dat Japan een plaats kreeg in de rubriek 'Van buiten de muren'. Niet omdat we Japan die plaats niet wilden geven, maar omdat er geen nieuws te melden viel. Nu is dat anders: er is een universiteit met Nederlands op het programma bijgekomen; er zijn twee

nieuwe docenten en een oude bekende, dr. Katsuo Toku is vertrokken.

Kyoto University of Foreign Studies. Deze universiteit staat wel in de nieuwe Docentenlijst, maar helaas met een verkeerd adres. Het juiste adres is: 6 Kasame-cho, Saiin, Ukyo-ku, Kyoto 615, tel. 311-5181. Twee docenten, de heren S. Fukami en R.H. Hesselink geven hier Nederlands.

Kyoto University heeft 6 departementen: Engels, Duits, Frans, Spaans, Portugees en Chinees. Studenten van het departement Engels kunnen Nederlands als tweede taal kiezen. Sinds april 1980 volgen 6 studenten twee schooluren per week de cursus Nederlands. Een schooluur is 80 minuten. De cursus zal drie jaar duren.

Osaka University of Foreign Studies. Oudere lezers van *NEM*, die het Derde Colloquium in Den Haag (1967) hebben bijgewoond, zullen zich zeker dr. Katsuo Toku herinneren, die als vertegenwoordiger van Japan aan dit colloquium deelnam. Vorig jaar is dr. Toku met pensioen gegaan. Wij willen hem ook hier nog even danken voor wat hij voor de neerlandistiek in Japan heeft gedaan. En ook voor de trouw waarmee hij sinds 1967 het contact met de Werkcommissie en later met de IVN onderhield. Na zijn aftreden houdt dr. Toku zich bezig met het lezen en vertalen van Nederlands werk.

Hij werd aan Osaka University opgevolgd door drs. Sumio Fukami. De heer Fukami studeert Indonesische geschiedenis en daarvan vooral nationalistische bewegingen. Hij behaalde in 1976 zijn M.A. aan Kobe University; in 1980 voltooide hij zijn studie aan Kansai University. Van aug. 1976 t/m juli 1978 studeerde hij met een beurs van het Ministerie van O. en W. in Nederland (Utrecht) onder wijlen prof. dr. S.L. van der Wal.

De heer Fukami legt bij zijn onderwijs de nadruk op de 'basis-grammatica' met het doel de studenten in staat te stellen modern Nederlands te lezen. Hij gebruikt daarbij *Orando-go e no michi (Beknopte grammatica van het Nederlands)* door R.H. Hesselink, in het Japans vertaald door mw. Masako Moekawa, Nichiran Gakkai, Tokyo, 1979.

(hme)

Verenigde Staten van Amerika

Overwintering in Minnesota. 'I love language,' zegt Bernard Malamud ergens in een interview en in één van zijn gedichten geeft Howard Nemerov uitdrukking aan eenzelfde liefde wanneer hij spreekt van 'the marvelous things that language is able to do.' Liefde voor taal lijkt een natuurlijke zaak voor iemand die uit eigen verkiezing schrijft en schrijvers die taal haten hebben mijn pad evenmin gekruist als componisten die een afkeer hebben van klank. Maar als je taal wat dichterbij huis haalt, zodat je van 'mijn taal' moet spreken, blijft dan de liefde even zuiver? Of rijst soms een demoraliserende twijfel, het gevoel dat het misschien ook beter gekund had? Waarom zou je zielsgelukkig zijn met een schikking die buiten je om is getroffen, zonder inspraak, zonder een enkele vergadering?

In kleine landen die een kleine rol in de wereld spelen spreekt de

onvrede van schrijvers ten opzichte van hun taal soms boekdelen. Hoewel het niet in elke publikatie opnieuw wordt bewezen, houdt de Nederlandse schrijver waarschijnlijk best van zijn taal, maar wie is beslist nooit jaloers geweest op zijn schilderende of componerende collega die zijn werk zomaar kan laten zien, aan welke kapitaalkrachtige buitenlander dan ook? En wie heeft nooit eens mismoedig gedacht dat alles in het buitenland toch wel beter zal zijn, gewoon omdat het te koop ligt op de Boulevard St. Michel, of in Charing Cross Road, of ergens in Greenwich Village? Is het een wonder dat Nederlandse schrijvers hun taal soms zien als hun ergste vijand? Misschien ligt hier een verklaring voor de ouderhaat die in de Nederlandse literatuur nogal eens uitdrukking vindt: de schrijver waant zich een ongewenst kind, want ouders die naar een schrijver hadden verlangd waren wel ergens anders gaan wonen. Een klein taalgebied brengt veel kleine en grote frustraties met zich mee en het Nederlandse publiek legt zich soms wel erg gemakkelijk neer bij het vooroordeel dat we toch geen schrijvers hebben van het kaliber van zo-en-zo in waar-ook-ter-wereld, en duwt daarna de verbouwereerde vreemdeling Bertus Aafjes onder de neus als onze meest moderne dichter. En een enkele schrijver kun je horen verzuchten, Is er eigenlijk nog wel een Nederlandse literatuur? Waaruit volgt dat schrijvers niet te veel met elkaar moeten praten over hun lot.

Onderschatting van het eigen product is misschien 'typisch Nederlands', maar de eigenschap is niet uniek voor ons volk. Het grote Amerika telt veel intellectuelen die menen dat de Amerikaanse literatuur nog steeds in de kinderschoenen staat. Maar nog nooit heb ik hier iemand ontmoet die twijfelt aan het bestaan van een Nederlandse literatuur. En al is de nieuwsgierigheid ernaar niet zo spectaculair dat het uitgevers tot grote daden brengt, nieuwsgierigheid is er wel. Dat hebben we tijdens eerdere verblijven in de Verenigde Staten ervaren en dat merken we weer in Minneapolis waar ik nu aan de University of Minnesota voor een tweede jaar writer-in-residence ben in het Nederlandse programma dat Ray Wakefield in 1974 binnen het German Department begon met een 'individually paced' en in de computer gegoten cursus voor beginners en gevorderden die al dadelijk een respectabel aantal studenten aantrok. Weinig mensen misgunden Ray zijn succes, want niet alleen had hij de cursus zelf geschreven, maar hij werkte naar Europese begrippen buitengewoon hard aan het werven van studenten. Zo wandelt hij aan het begin van het jaar nog steeds op de campus rond in zijn fladderende Erasmus kostuum om de massa's - er zijn op de Minneapolis campus, een van de drie van de U of M, alleen al zo'n 47 000 studenten - te wijzen op het belang van het Nederlands. Amerikaanse academici krijgen nu eenmaal even weinig cadeau als politici en zelfs de uit Engeland overgekomen Neville Marriner maakte op de tv uitvoerig propaganda voor zichzelf en het prachtige Minneapolis Symphony Orchestra waarvan hij vorig jaar een van de vaste dirigenten werd.

Dr Ray Wakefield, die uit Michigan komt, is assistant-professor in Duits. Het Nederlands dat hij studeerde aan Indiana University in Bloomington onder Dr W.Z. Shetter is in de eerste plaats een hobby. Hij leest en verstaat de taal uitstekend en tijdens zijn bezoek aan Nederland in 1978, toen we hem voor het eerst ontmoetten, begon hij al aardig Nederlands te

spreken. Hij is een voortreffelijk organisator en bezit de gave van diplomatie en daarbij een onstuitbaar optimisme, noodzakelijke eigenschappen voor wie aan de steeds verder bezuinigende academie nog iets van de grond wil krijgen. In 1974 ontmoette Ray de Nederlandse schrijver Esteban López, die na zijn deelname aan Paul Engles vermaarde International Writing Program aan de University of Iowa in de Verenigde Staten was gebleven en als ‘handelsreiziger in de Nederlandse literatuur’ de universiteiten langsging waaraan Nederlands werd gedoceerd. Samen smeedden zij het plan om het Nederlandse programma uit te breiden met een literair gedeelte en een poging te wagen om voor een ‘writer-in-residence’ althans een basisloon te krijgen. Ray Wakefield, die al zoveel studenten voor Duits had doen warmlopen, had het in zoverre gemakkelijk dat de writer-in-residence aan de Amerikaanse universiteit al sinds jaar en dag een geziene gast is in plaats van een vreemde eend, zoals in Nederland nog steeds, waar hij door veel instanties en geleerden met het grootst mogelijke wantrouwen bezien wordt. Ray wist de universiteit ervan te overtuigen dat een writer-in-residence voor het Nederlands het German Department ten goede zou komen en kreeg de toezegging voor een klein salaris dat over negen maanden zou worden uitbetaald. Aan Esteban López was het om aan het thuisfront, waar het naderende financiële onheil in een hartverscheurend jargon begon door te klinken - de geldstroom moest worden teruggedraaid of afgeknepen of zoiets -, bij dit salaris een ‘menswaardige’ subsidie te verkrijgen, een reisvergoeding en wat geld om iets warmes te kopen bijvoorbeeld, zodat je ook bij 25° vorst de straat op kunt.

Esteban López is een niet minder voortvarend mens dan Ray Wakefield en toen de steun vanuit Nederland in 1976 nog steeds niet door C.R.M. was toegezegd besloot hij om dan maar op goed geluk naar de Twin Cities te gaan en zijn drie uur cultuur in de week aan Ray's praktische taalprogramma toe te voegen. Hij schijnt dat even stormachtig te hebben gedaan als het organiseren van de twee-wekelijkse ‘borrelpraat’, informele bijeenkomsten voor belangstellenden en hun aanhang in de bibliotheek van het German Department waar bij kaarslicht wat werd gedronken en al dan niet gepraat over het vastgestelde onderwerp. Verder begonnen Esteban en Ray een serie lezingen die ze ‘Dutch Scenes and Perspectives’ noemden. Niet alleen spraken Esteban en zijn latere opvolger Jean-A Schalekamp zelf in deze serie over literatuur en aan literatuur verwante onderwerpen, maar met behulp van wat geld uit het ‘potje’ van het instituut en wat steun van ‘Concerts and Lectures’ trokken ze ook sprekers aan die niet al te onbereikbaar waren, zoals Dola de Jong, Leo Vroman, prof. J.W. Schulte Nordholt en anderen. Zelfs minister Den Uyl ging op zijn Amerikaanse toernee Folwell Hall niet voorbij.

Estebans gok bleek een wijs besluit. C.R.M. kwam over de brug met een subsidie, al had het heel wat voeten in de bureaucratische aarde voor het zover was, en het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen dat een bijzondere belangstelling heeft voor alle Neerlandistiek in het buitenland bleek bereid om een boekensubsidie te verschaffen voor het aanleggen van een Nederlandse bibliotheek.

Zoals het programma begon, is het in wezen gebleven: de drie

colleges, de lezingen, de ‘borrelpraat’, een tentoonstelling af en toe, Nederlandse films en Nederlandse muziek, het onderhouden van contacten met belangstellenden buiten de universiteit.

In principe wordt een writer-in-residence benoemd voor een jaar, maar toen zich vorig jaar op het laatste moment twee kandidaten terugtrokken en Ray Wakefield en het hoofd van het German Department Dr Tom Plummer ons vroegen om nog een jaar te blijven, hebben we het verzoek aangenomen. We hebben er geen spijt van gehad. Het is aardig om een programma te zien groeien en voor de buitenwereld een duidelijker gezicht te krijgen, terwijl je zelf beter weet wat je kunt verwachten en vragen van zo'n gevarieerde groep studenten - gevarieerd zoals we het thuis niet gewend zijn, want het keuzesysteem hier brengt met zich mee dat bijna alle studenten een andere weg hebben behandeld.

Het ‘wij’ en ‘ons’ waar ik het steeds over heb wijst niet op een voorgoed versleten persoon, maar op de omstandigheid dat Ray voor mijn vrouw in het eerste jaar al een plaats in het taalprogramma kon inruimen als ‘resource person’ wat hem in het tweede jaar, waarin hij belast was met het organiseren van een Duits programma voor meer dan tweeduizend studenten, een welkome taakverlichting opleverde.

Een ‘resource-person’ is een redder in een soort nood die de computer nog niet helemaal aankan. Want hoe vindingrijk het apparaat ook is bij het stellen van problemen en het verbeteren van fouten, het in druk laten verschijnen van een bemoedigend woord, een wijze raad of een berisping, een ongeprogrammeerde constructie uitleggen kan hij nog evenmin als het gesprekje voeren waar een enkele student rijp voor is.

Het peil van de studenten is vaak verrassend, naar het positieve zowel als naar het negatieve. In gesprekken heb ik vooral de betere studenten veel horen klagen over de onduidelijke en gebrekkige schoolopleiding die een erfenis is van de grote democratisering van de jaren zeventig. En hoewel die opleiding er thuis ook niet beter op wordt, toch vind je in de oude wereld misschien niet zo gauw een student die verbaasd is dat poëzie tot de literatuur behoort of niet weet in welk opzicht een onderwerp verschilt van een gezegde. Evenmin een student in de physica trouwens die zich uit bewondering voor Anne Franks dagboek in eenzaamheid op het Nederlands heeft geworpen met niets dan tekstboeken en een paar bandjes, en na drie jaar monnikenwerk bij zijn eerste gesprek met een echte Nederlander een verbluffend goede uitspraak blijkt te hebben en de grammatica uitstekend blijkt te beheersen. (Deze student had zich trouwens ook Roemeens bijgebracht en kon een minder begaafde collega-student dan ook wijzen op de problematiek van het gebruik van het woordenboek; deze minder begaafde student had in een beeldverhaaltje een ‘billcollector’ herkend die hij in het Nederlands omdoopte tot een ‘snavelverzamelaar’, en het opgewekte ‘Hey you guys!’ vertaalde hij met ‘Hij jij touw!’)

De taalverwerving is uiteraard aan het programma gebonden. De writer-in-residence is daarentegen vrij in de keuze van het werk dat hij wil behandelen en hij wordt aangemoedigd om het behandelen op een persoonlijke manier te doen. De enige voorwaarde is, voor de eerste twee kwartalen althans, dat het werk in een vertaling beschikbaar moet zijn (‘no knowl

Dutch req'). En aangezien de betrekkelijk weinige gepubliceerde vertalingen vaak ook nog moeilijk verkrijgbaar zijn, speelt bij de voorbereiding van de colleges de Stichting ter Bevordering van de Vertaling van Nederlands Letterkundig Werk een belangrijke rol.

Dit bedrijf en zijn directeur Joost de Wit had ik wel eerder mogen noemen, want niet alleen stelt de Stichting zijn arsenaal van goede vertalingen van poëzie, verhalen, romanfragmenten en toneelstukken aan de docenten Nederlands ter beschikking en kan zij de writer-in-residence alle inlichtingen verschaffen over wat er ooit in het Engels is verschenen, maar ook is Joost de Wit nu officieel de zaakbezorger van C.R.M. voor de writer-in-residence geworden, wat betekent dat alle zaken voor de schrijver snel en efficiënt worden geregeld en dat hij op tijd zijn subsidie krijgt uitbetaald. Daarbij is Joost de Wit ook bijzonder behulpzaam geweest bij het oplossen van allerlei onvoorziene problemen en probleempjes die een langdurig verblijf in het buitenland altijd wel met zich meebrengt.

Omdat er van dit werk voortreffelijke vertalingen zijn, ben ik dit jaar begonnen met de romans van Willem Elsschot (*Soft soap, The Leg, Will-o'-the-wisp*) en *Chapel Road* van Louis Paul Boon. Het werk van deze schrijvers riep voldoende uiteenlopende reacties op om een avontuurlijke discussie te voeden. Amerikaanse studenten zijn zelden blasé en een gesprek wordt al gauw 'opwindend' gevonden. *Will-o'-the-wisp* hoefde ik tegen geen hevige aanvallen te verdedigen. Dat het met Boon wat stroever verliep verbaasde me niet meer. Een studente beschreef haar gevoelens als een 'intense dislike', een afkeer die eerder de vorm gold dan de soms wat scabreuze inhoud, het schijnbaar chaotisme van het boek dat verwarrend is voor wie een rechtlijnig verhaal verwacht en weinig vormexperimenten onder ogen gehad heeft. Aan zo'n afkeer is wel een mouw te passen.

Moeilijker is het om de vraag te beantwoorden, Where do you go from here? die een van de studenten stelde na het lezen van de door Alex Brotherton prachtig vertaalde *Brief uit Gosfield* van G.K. van het Reve. Als de meest virtuose stilist van de naoorlogse generatie heeft Van het Reve, afhankelijk als hij is van zijn pen, misschien het meest van allen te lijden gehad van de beperkingen van het taalgebied. Alle ups en downs die voor een schrijver zijn weggelegd heeft hij doorstaan, de vroege erkenning, de bijna totale verwaarlozing, armoede die tenslotte werd opgelost in een succes dat een in het Engels schrijvende schrijver levenslang uit de zorgen zou hebben geholpen, maar hij is eigenlijk nooit ergens naar toe gegaan in zijn werk. Wel vaak opnieuw ergens vandaan.

De voorwaarden waarop je writer-in-residence wordt zijn eenvoudig. Je moet Nederlander zijn en schrijver, en in min of meer verstaanbaar Engels over boeken en schrijven bereid zijn te praten. Voor een Nederlander zoals ik die aan een Nederlandse universiteit werkt brengt de functie de ongekende weelde met zich mee dat je geen excuses hoeft te verzinnen voor het feit dat je schrijft. Ze keuren het zelfs goed dat je het doet en dat je je schrijvende gang gaat in deze aantrekkelijke stad met een universiteit waaraan Allen Tate, Saul Bellow, Howard Nemerov en John Berryman hun colleges hebben gegeven en waaraan Angus Wilson vorig jaar gastdocent was om ongeëvenaard over Dickens te praten en in zijn vrije tijd zijn grote

kennis over wilde bloemen verder te verrijken.

Minneapolis deed ons dadelijk het meest aan Australië denken. Melbourne: hetzelfde gevoel van ruimte, dezelfde gemakkelijke vriendelijkheid, onbekenden die je, ondanks al het gruwelijks in de wereld, vriendelijk groeten en je bij de minste aanleiding hun dank betuigen ('Thank you for letting me look at your dog'), mensen die Duitse en Zweedse namen dragen en soms, hoe jong ze ook zijn, een ongeloofwaardige dikte bereiken, mensen die al joggend rond één van de '10.000 lakes' converseren op een toon van maak-je-niet-druk, alsof de rest van de wereld niet werkelijk bestaat (In Amsterdam is een jogger onmiddellijk kwaad wanneer hij even voor wat dan ook uit moet wijken.). Bumperstickers treffen de geest van de tijd en de plaats. Een buurman heeft zijn knalgele Chrysler beplakt met de onverstandige uitdaging 'Wave if you love Jesus', als om je eraan te herinneren dat Minneapolis het hoofdkwartier is van Billy Graham, en de intensieve belangstelling voor het behoud van de bedreigde natuur toont zich onder andere in een beer die een geweer vasthoudt: 'Support the right to arm bears'. En een vriend van ons die op Proust is gepromoveerd draagt op zijn uiteenvallende en in alle opzichten onveilige auto een samenvattend 'Eschew obfuscation' in hard rose en zwart.

De laid-back toon van het midwesterse gesprek wordt nog het mooist getroffen door Garrison Keiller in zijn 'Prairie Home Morning Show', 's morgens van zes tot negen op 'public radio', een van de instellingen waar we in Nederland jaloers op kunnen zijn. In dit ontbijtprogramma praat Garrison Keiller allerlei soorten muziek op zijn licht spottende toon aan elkaar, houdt interviews met mensen die in de stad iets gaan brengen en leest af en toe een van zijn schijnadvertenties voor nog niet bestaande vindingen voor (of schudt ze gewoon uit zijn mouw) en geeft hij de laatste berichten over het stadje dat hij zelf heeft bedacht: Lake Woebegone, met zijn Pastor Inquist en zijn kittyboutique, het ideale oord 'where all the women are strong, all the men are good-looking and all the children are above average'. Dat dezelfde Garrison Keiller ook de schrijver is van geraffineerde verhalen die af en toe in *The New Yorker* verschijnen, weten de meeste van zijn luisteraars misschien niet eens.

Terug bij kwaliteit op papier wil ik tenslotte nog een opvallend voortbrengsel noemen van de U of M waar je niet alleen kunt leren hoe je ruimteschepen ontwerpt, maar ook hoe je de mens moet begraven ('Mortuary Science' waarbij onder andere colleges worden gegeven over 'Orientation Funeral Service' en 'Embalming' - aan het laatste kun je maar liefst acht credits verdienen!). Dat voortbrengsel is de *Minnesota Daily*, het beste studentenblad in de Verenigde Staten blijkbaar, en in ieder geval een blad dat probeert te doen wat de wel erg slechte lokale pers nalaat. Het brengt in beknopte vorm veel meer dan universitair nieuws alleen en verzandt niet in het uitvoerig verslaan van de gebruikelijke langdradige debatten, het geeft vaak in kernachtige analyses commentaar op het internationale gebeuren en de rol die de Verenigde Staten hierbij spelen, en het ruimt eens in de week plaats in voor de serieuze boekbesprekingen die bij de grote kranten steeds minder in trek zijn. Dat studenten er plezier in hebben om hun blad vrij te houden van het spektakel en de sensatie lijkt me even verheugend als het

weer opkomen in Amerika van kleine literaire uitgeverijen als tegenwicht tegen de grote gefuseerde bedrijven, uitgeverijtjes die niet op zoek zijn naar block-busters maar naar werk van hoog gehalte waarnaar een betrekkelijk klein publiek reikhalzend uitziet. Wie zou dat tien jaar geleden hebben voorspeld? De toekomst blijft nu eenmaal een fenomeen dat zich nooit helemaal door de profeten laat leiden en in zijn sterven bewees Marshall Mc Luhan dat ook hij maar een mens was.

Henk Romijn Meijer

Mengelwerk

De schrijver van het hiernavolgende artikel ‘Nederlands als wereldtaal’, de heer G.W. van der Meiden, is Rijksarchivaris in de Eerste Afdeling van het Algemeen Rijksarchief, Prins Willem-Alexanderhof 20, 2595 BE Den Haag. In deze afdeling worden de centrale Rijksarchieven tot 1795 bewaard, met als belangrijkste fondsen Staten-Generaal, Vereenigde Oost-Indische Compagnie, West-Indische Compagnie, Admiraliteiten, Levantse Handel, enz. In het buitenland bestaat veel belangstelling voor deze archieven en ook voor de archieven van de Tweede Afdeling en van het Gemeentearchief in Amsterdam.

Nederlands als wereldtaal

Het was in de Nederlandse taal dat tsaar Peter de Grote zich in 1697 onderhield met de Deense gezant Poul Heins, althans in hun privégesprekken.¹ En de brief die in 1618 door een Engelse koopman te Londen, John Merrick geheten, aan de Zweedse graaf Jacob de la Gardie werd geschreven was ook in het Nederlands gesteld.² Toen in 1853 de Amerikaanse vlootcommandant Matthew Perry op weg ging om het isolement van Japan te doorbreken had hij (natuurlijk) een tolk aan boord om met de Japanners te kunnen onderhandelen. Die tolk was een Nederlander, zoals ook de eerste Amerikaanse consul-generaal een Nederlandse immigrant was. Nederlands was de enige Europese taal die men in Japan beheerste.

Trieste reminiscenties, willekeurig gekozen, aan een glorierijk verleden? Verdrietig omzien naar wat zo mooi en zo groot had kunnen zijn? Nogal eens hebben sterk nationalistisch denkende historici het betreurd dat de grote expansie van de Nederlandse handel niet geleid heeft tot het stichten van een groot Nederlandstalig overzees rijk, vergelijkbaar met dat van de Spanjaarden, Portugezen, Engelsen of Fransen. Echte imperiumbouwers zijn de Nederlanders niet geweest, al hebben dromen in een dergelijke richting wel een rol gespeeld. In hoofdzaak was de Nederlandse expansie een koopmansaangelegenheid. Nederlands is geen wereldtaal geworden.

In één opzicht is het Nederlands zulks echter wél. Nederlandstalige literatuur en in nog grotere mate Nederlandstalig bronnenmateriaal blijven voor de geschiedschrijving van groot belang. En het was in volle ernst dat een historicus uit de D.D.R. die geïnteresseerd was in vroeg-moderne (16e tot 18e eeuwse) Europese geschiedenis in een gesprek met mij het Nederlands als zodanig kwalificeerde.

Om te beginnen is daar natuurlijk de geschiedenis van de Nederlanden (inclusief de Zuidelijke) zelf. Het uitgebreide handelscentrum dat Antwerpen was en later Amsterdam werd, de geschiedenis van de opstand tegen Spanje, de revolutie van de Wederdopers, het calvinisme, de Gouden Eeuw en de Bataafse Revolutie hebben talloze buitenlandse historici aangetrokken tot het doen van onderzoek. Onderzoek dat in ieder geval kennis van de Nederlandse taal vereiste en dat veelal in Nederland gedaan

moest worden. Veel voor de Nederlandse geschiedenis belangrijke boeken zijn de laatste jaren door buitenlandse historici geschreven en hebben nogal eens voor nieuwe, frisse invalshoeken gezorgd. De verleiding om er een aantal op te noemen zal ik weerstaan: een dergelijke opsomming zou een te subjectieve keuze worden en dit artikel heeft toch al een subjectief karakter. Wie echter een indruk wil hebben van de omvang en de betekenis van het onderzoek door buitenlandse historici gedaan, kan terecht bij het artikel van J.C.A. de Meij: 'Buitenlanders over de Nederlandse geschiedenis' in: *Spiegel Historiae* 11e jaargang (1979) pg. 493-498. Hierin vindt men een goed, zij het geenszins uitputtend overzicht.

Slechts terloops en dan nog erg oppervlakkig vermeldt De Meij buitenlandse belangstelling voor de 'koloniale geschiedenis'. Dat is echter juist hetgeen de betekenis van het Nederlands voor menig buitenland zo belangrijk maakt en aan het Algemeen Rijksarchief de betekenis heeft gegeven van een ontmoetingscentrum van buitenlandse historici. Het begrip 'koloniale geschiedenis' heeft een klank die onmiddellijk associaties opwekt met hagiografieën van Jan Pieterszn. Coen en J.B. van Heutsz, geschreven in de trant van 'daar werd iets groots verricht'. Verwonderlijk is het niet dat de belangstelling voor dit vak na het traumatische verlies van Nederlands-Indië tot een minimum wegzakte. Pas de laatste jaren vermag het vak, nu omgedoopt tot 'geschiedenis van de overzeese expansie' weer nieuwe interesse te wekken.

In het buitenland lag dat echter heel anders. Belangstelling voor het moderne Indonesië, waar de Nederlandse invloed tot een minimum daalde en een interessante markt voor investeringen openkwam, leidde ook tot belangstelling voor de Indonesische geschiedenis. Kennis van de Nederlandse taal was hiertoe een voorwaarde, niet alleen vanwege het feit dat de meeste literatuur in het Nederlands was gesteld maar ook omdat dit de taal was van het archiefmateriaal: de rapporten van de V.O.C. en het daarop volgende koloniale bestuur. Veel van de moderne werken over de Indonesische geschiedenis (en van die van andere Aziatische landen) zijn sterk Aziëcentrisch. Men maakt thans graag gebruik bij de Indonesische geschiedschrijving van Indonesische bronnen en benadrukt sterk de inheemse ontwikkeling waarbij de Hollanders gezien worden als een groep perifere indringers. Dus toch een onbelangrijker worden van de Nederlandse taal? De vraag moet ontkennend beantwoord worden: ook een boek dat ouderwetse koloniale geschiedschrijving aan een revisie onderwierp als M.C. Ricklefs *Jokjakarta under Sultan Mangkubumi 1749-1792* (Londen 1974) had nooit geschreven kunnen worden zonder dat de auteur grondig kennis had genomen van Nederlandstalige literatuur en Nederlandstalig archiefmateriaal. Dat kennis van het Nederlands voor een serieuze beoefening van de Indonesische geschiedenis onontbeerlijk is, behoeft eigenlijk geen betoog. Het Nederlandse bestuursapparaat heeft een overweldigende hoeveelheid verslagen en archiefmateriaal nagelaten. Voortdurend wordt daarin ook gerapporteerd over inheemsen. Die rapportage is eenzijdig, maar waardevol en meestal zelfs de enige bron om de chronologie van bepaalde feiten vast te stellen.³ Derhalve kan ook de meest Aziëcentrisch ingestelde onderzoeker deze bronnen niet verwaarlozen. Eigenaardig genoeg vond een Indonesische historicus het toch

nodig om als één van zijn stellingen bij zijn proefschrift op te nemen: 'het verdient aanbeveling om de Nederlandse taal verplicht te stellen bij de studierichting Geschiedenis in Indonesia'. De voorzichtige formulering springt in het oog. Overigens was dit in 1966 toen de periode van confrontatie nog maar net achter de rug was.⁴

Oppervlakkig gezien minder opvallend (behalve dan op de studiezaal van het Algemeen Rijksarchief) is de belangrijkheid van het archiefmateriaal van de V.O.C. voor andere Aziatische landen dan Indonesië. Gedurende geruime tijd was de V.O.C. de grootste Europese macht in Azië, zozeer dat Holden Furber in zijn *Rival Empires of Trade in the Orient 1600-1800* (Minneapolis 1976) voor de periode rond 1650 spreekt van de 'Nederlandse thalassocratie' in de Indische Oceaan. Vooral uit Japan, Sri Lanka en India is veel belangstelling getoond die ook geleid heeft tot een groot aantal publikaties waarbij kennis van de Nederlandse taal voor de auteurs een vereiste was. Hoe zeer dit in deze landen ook bekend was, mag verduidelijkt worden door het volgende voorval. Toen in 1976 de toenmalige Indiase minister van Onderwijs, Narul Hasan, een bezoek bracht aan Nederland, werd op zijn verzoek een korte rondleiding door het Algemeen Rijksarchief ingelast. De minister bleek uitstekend op de hoogte en was zeer geïnteresseerd. Maar een juist enige maanden eerder gereedgekomen Nederlandse bronnenpublicatie verwaardigde hij met geen blik: niet uit desinteresse maar omdat hij het boek al bezat.⁵

Minder dan over Japan, India en Sri Lanka is er over China en Zuid-Oost Azië gepubliceerd naar aanleiding van onderzoek in de Nederlandse archieven, terwijl de geschiedenis van de Nederlandse betrekkingen met Perzië en de Arabische Golf nog grotendeels onontgonnen terrein is. Al deze gebieden hebben in de 17e en 18e eeuw gedurende een kortere of langere periode in de invloedssfeer van de V.O.C. gelegen en heel vaak blijkt Nederlands archiefmateriaal in ruimere mate voorhanden dan vergelijkbaar materiaal uit andere Europese landen. Een kort samenvattend modem overzicht over de invloed van de V.O.C. in Azië is het boekje van M.A.P. Meilink-Roelofs e.a. *De V.O.C. in Azië* (Bussum 1976) waarvan veel bijdragen geschreven zijn door Aziatische historici.

Stilzwijgend kan voorbijgegaan worden aan het belang van het Nederlands voor de geschiedenis van Zuid-Afrika. Opvallend is hier de eigenaardige speling van het lot dat vaak juist die koloniën verloren zijn gegaan die een sterk Nederlandstalig karakter hadden.

Dat geldt ook voor een aantal gebieden waar de West-Indische Compagnie gekoloniseerd heeft. Om te beginnen is daar natuurlijk Nieuw-Nederland, het latere New York, waar het Nederlands als taal tot in het begin van de 19e eeuw zich naast het Engels handhaafde. Op dit moment wordt in de Verenigde Staten druk gewerkt aan een Engelse vertaling en uitgave van alle Nederlandstalige stukken. Dit project van de New York State Library staat onder leiding van de germanist Charles Gehring en omvat ook een cursus in het lezen van het 17e en 18e eeuwse Nederlands.

Ook voor de geschiedenis van Brazilië, Tobago, Guyana en natuurlijk Suriname en de Nederlandse Antillen is kennis van het Nederlands voor

kortere, langere of de gehele tijd onmisbaar. Dan is er nog West-Afrika, waar niet alleen voor de geschiedenis van goud- en slavenhandel maar ook voor die van Afrikaanse rijken in het buitenland in Nederlandse archieven belangrijk materiaal te vinden is.

Een overzicht van de literatuur en een allereerste inleiding tot het archiefmateriaal is te vinden in W.Ph. Coolhaas *A critical survey on Dutch colonial history*. Second edition revised by G.J. Schutte (The Hague 1980). Dit overzicht is overigens geenszins volledig en de kritische commentaren moet men soms met een korrel zout nemen, maar het is een nuttig boek. Er bestaan verder archiefgidsen waarin de in Nederland bewaarde bronnen beschreven worden. Van belang zijn M.P.H. Roessingh *Guide to the sources in the Netherlands for the history of Latin America* (The Hague 1968), M.P.H. Roessingh and W. Visser *Guide to the sources of the history of Africa South of the Sahara in the Netherlands* (München 1978) en F.G.P. Jacquet *Gids van in Nederland aanwezige bronnen betreffende de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië 1796-1949* (Leiden 1968-), een gids in afleveringen die thans ook materiaal opneemt betreffende Azië en Oceanië. Een gids voor Azië en Oceanië vóór 1796 is in voorbereiding. Hiernaast moet vermeld worden dat er nog veel Nederlandstalig archiefmateriaal berust in Indonesië, Zuid-Afrika, India, Sri Lanka, Suriname, Guyana, de Nederlandse Antillen en New York. Het is natuurlijk niet gemakkelijk om van dit materiaal precies aan te geven hoe belangrijk het is en zeker niet om het in belangrijkheid te vergelijken met documenten in andere talen opgesteld. Maar het belang van de Nederlandse archieven moet niet onderschat worden. Voor grote perioden en gebieden uit de Aziatische geschiedenis zijn de Nederlandse archieven de enige Europese ingang en in belang zijn ze zeker gelijk te stellen, zo niet hoger te achten dan de Engelse en Portugese archieven, waarvan de oudere gedeelten vrijwel geheel verloren zijn gegaan. Franse archieven zijn in nog mindere mate aanwezig en hebben voornamelijk betrekking op de 19e en 20e eeuw.

Ook is Nederlands een belangrijke taal voor de Europese geschiedenis. Veel van de rapporten door Nederlandse diplomaten naar het vaderland gezonden zijn als bron waardevol. Voor Nederlandse diplomaten geldt vaak, zo niet altijd, wat geschreven is over Cornelis Haga (de Nederlandse gezant in Constantinopel van 1611 tot 1639): ‘Seine Korrespondenz mit Den Haag erweckt nicht den Eindruck der Berichterstattung eines Diplomaten an seine Dienstherrn, sondern erinnert an den Briefwechsel der Gesandten mit ihren Verwandten, denen sie ganz unverbindlich von kuriosen Vorfällen Nachricht gaben’.⁶ De traditie van een dergelijke goede rapportage bleef ook na de stichting van het koninkrijk bestaan. Als een sterke handelsmogendheid die niet een rol van grote politieke macht speelde bleef Nederland gebaat bij een goede informatie. Tenslotte maakt de centrale rol van Amsterdam in het internationale economische en financiële verkeer in de 17e en de 18e eeuw dat het notarieel archief van deze stad (bewaard op het Gemeentearchief aldaar) veel internationale belangstelling krijgt.

Elk taalimperialisme is ons vreemd. Het tegendeel lijkt wel eens het geval. Direkt na de onafhankelijkheid van onze meest vernederlandste

kolonie, Suriname, gingen er in dat land stemmen op om het Nederlands te vervangen door Engels of Spaans. Protesten vanuit Nederland werden niet gehoord, eerder geluiden van sympathie. Wanneer men dat plan weer eens opneemt, zal een interessant stuk Nederlands taalgebied verloren gaan. Dat is jammer maar er is één troost. Het projekt zal veel geld gaan kosten. Ongetwijfeld zal Nederland zich schuldig voelen dat het de Surinamers heeft opgescheept met een zo onbelangrijke taal als het Nederlands. Daarom zal het projekt bekostigd en begeleid gaan worden door en vanuit Nederland. Voor wie later dit unieke projekt wil bestuderen zullen de archieven van het departement van Ontwikkelingssamenwerking onmisbaar blijken te zijn. Hij zal er Nederlands voor moeten kennen.

G.W. van der Meiden

Lexicale taalkunde in Nederland

In een overmoedige bui beloofde ik de redactie van *NEM* een voor niet-gespecialiseerde lezers begrijpelijk artikel te schrijven over recente Nederlandse taalkunde. Aan die belofte heb ik me om verschillende redenen niet kunnen houden. In de eerste plaats, omdat de recente Nederlandse taalkunde niet te isoleren valt van wat er internationaal gebeurt: de Nederlandse taalkunde is al lang geen eiland meer. In de tweede plaats, omdat de in de laatste jaren verschenen publikaties zo divers van inhoud zijn, dat een overzicht te gauw een opsomming - op z'n best gelardeerd met beknopte inhoudsbeschrijvingen - zou worden. Ik geef bovendien ruitelijk toe, dat ik niet alles lees en ook niet alles interessant vind, waardoor een overzicht het gevaar loopt dor en onvolledig te worden. In de derde plaats, omdat er onlangs een overzichtsartikel is verschenen, nl. de lezing van M.C. van den Toom, gepubliceerd in het *Verslag van het Zevende Colloquium* (91-102); bovendien wijdde het tijdschrift *Glottol* in 1979 een besprekingsnummer aan de recente taalkunde in Nederland.

Uitvluchten en redenen genoeg om me te beperken tot één facet, namelijk de lexicale taalkunde. Dat ik de buitenlandse docenten deze richting opdis, heeft als bijzondere reden dat het zich laat aanzien, dat Nederlandse linguïsten een belangrijke rol gaan spelen in de ontwikkeling van een

lexicaal taalmodel. Zonder naar volledigheid te streven, en zeker ook zonder te trachten de formele aspecten van het model verklarend samen te vatten, beperk ik me tot enkele achtergronden, me daarbij voornamelijk baserend op de *Introduction* van Teun Hoekstra, Harry van der Hulst en Michael Moortgat uit het themanummer *Lexical Grammar* van het al eerder vermelde tijdschrift *Glottol* (1979), tevens verschenen als boek bij Foris in Dordrecht, en op 'Het lexicon en de klasse van mogelijke grammatica's' van dezelfde schrijvers in *Forum der Letteren* 21 (1980), 177-195.

Het lexicale taalmodel heeft een voorgeschiedenis van ruim tien jaar. Het doel is identiek aan het doel van de transformationeel-generatieve grammatica: de klasse van mogelijke grammatica's zodanig in te perken, dat een bevredigende verklaring gegeven kan worden voor het feit dat een kind in een betrekkelijk korte periode in staat is op basis van een onvolledig taalaanbod een taal te leren beheersen.

Aan het einde van de zestiger jaren beschikte men over een krachtig model, ja een te krachtig model, zoals men spoedig beseftte. De te grote kracht van de transformationele regels maakte het niet mogelijk om de klasse van mogelijke grammatica's op een bevredigende wijze in te perken. Bovendien was dit krachtige model niet in staat voor bepaalde problemen een oplossing te bieden. Het bleek bij voorbeeld niet mogelijk pronomina met behulp van transformaties af te leiden, zoals tot die tijd gebruikelijk was; voortaan werden pronomina in de basis gegenereerd. Dat het model te krachtig was, werd men zich vooral bewust door de transformationele wildgroei in de generatieve semantiek. Transformaties - een in die tijd algemeen aanvaard dogma - mochten niets aan de betekenis veranderen. Het eindproduct van de basis met z'n herschrijfgeregels en lexicale invoegingsregels moest alle informatie bevatten voor de semantische interpretatie. Dit leidde ertoe, dat in de generatieve semantiek deze eindproducten, de dieptestructuren, steeds abstracter werden, en daardoor samenvielen met semantische representaties; een steeds groter wordende reeks van transformaties moest vervolgens die zeer abstracte en zeer diepe structuren omzetten in hiervan ver verwijderde oppervlaktestructuren. Een vervelende bijkomstigheid was dat de kracht van de transformaties vergroot moest worden: sommige moesten kunnen terugkijken in de afleidingsgeschiedenis van een structuur. Het generatieve vermogen van zo'n grammatica, zo bleek uit onderzoek naar de mathematische aspecten ervan, was identiek aan een onbeperkt herschrijfsysteem; een dergelijk systeem doet geen enkele interessante uitspraak over wat taal is, omdat niet beslist kan worden wat wel, en wat niet natuurlijke menselijke taal is. Wilde het model beantwoorden aan het eerder omschreven doel - de klasse van mogelijke grammatica's op zo'n wijze inperken, dat een verklaring gegeven kan worden voor het taalverwervingsproces van het jonge kind - dan zou het model grondig ingeperkt moeten worden.

Langs twee wegen trachtte men de te grote kracht van het model, waarvoor bovenal de transformaties verantwoordelijk waren, in te perken; beide wegen werden het eerst ingeslagen door Chomsky zelf. De eerste weg leidde tot het onttrekken van bepaalde gebieden aan het bereik van transformaties. De tweede weg leidde tot het beperken van de vorm en van de

functie van transformaties.

De afbraak van de transformationele component ging gepaard aan de uitbreiding van de basiscomponent, waarover direct meer. De beperking van de vorm en van de functie van transformaties leidde ertoe, dat de semantische component niet langer reageerde op de dieptestructuur, maar op de oppervlaktestructuur. Deze laatste ontwikkeling heeft niet onmiddellijk te maken met het lexicale model waarover ik beloofde te schrijven - de lezer kan met recht wat ongeduldig worden -, maar beide vullen elkaar aardig aan. Bovendien, er is een Nederlander nauw bij betrokken. De nu volgende korte uitweiding is daarom zeker op z'n plaats.

Een van de manieren om de vorm en de functie van transformaties te beperken is om alleen verplaatsingen toe te staan, als de structuur waarin verplaatst wordt zijn structuur behoudt (voor de reeds ingewijden: de zogenaamde 'verplaats *a*' van Chomsky). Uit een structuur wordt een lexicaal item verplaatst naar een andere positie. Deze laatste positie is leeg, maar wel voorzien van een label (de zogenaamde lege knoop). Op de oorspronkelijke positie blijft een lege knoop achter, aangeduid met het symbool *e*. Dit achtergelaten *spoor* krijgt eenzelfde index als het verplaatste lexicale item: (1) [_{NP} *Jan_i*] schijnt [[_{NP} *e_i*] te komen]

Nu zijn alleen verplaatsingen toegestaan waarbij de relatie tussen het verplaatste lexicale item en het achtergelaten spoor gelijk is aan de relatie tussen een antecedent en een anaforisch pronomen. De semantische interpretatie kan nu aanhaken op de met sporen verrijkte oppervlaktestructuur. De laatste stap op deze weg is gezet door Jan Koster in zijn dissertatie *Locality principles in syntax* (Dordrecht 1978): mogelijk kunnen alle lege knopen in de basis gegenereerd worden; transformaties zijn dan niet meer nodig.

We zijn nu toegekomen aan het lexicale model. In de zestiger jaren werd een transformationele verwantschap aangenomen tussen de volgende structuren:

(2) ze weigerden het aanbod

(3) hun weigering van het aanbod

De relatie tussen het verbum *weigeren* en het ervan afgeleide substantief *weigering* is zowel in vormelijk als in semantisch opzicht regelmatig. Deze regelmaat doet zich echter niet altijd voor. Naast *aankomen* komt immers *aankomst* voor, en niet *aankoming*. Het substantief *leuning* mag zich aan de andere kant in vormelijk opzicht keurig gedragen, de semantische relatie tot het verbum *leunen* is anders dan in het geval van *weigering* en *aankomst* in relatie tot de verba die de basis van de afleiding vormen. De interne structuur van een woordgroep waarin de afleiding *weigering* de kern vormt, is gelijk aan alle groepen met een substantief als kern. In (2) kan het adverbium *resoluut* optreden, maar in (3) is het adjectief *resolute* noodzakelijk. Tenslotte, er ontbreken deverbatieve substantieven van transformationeel afgeleide structuren. Naast (4) komt (5) voor:

(4) hij poogt te ontsnappen

(5) zijn poging te ontsnappen

Maar naast (6), transformationeel afgeleid van (7), komt iets dat vergelijkbaar is met (5) niet voor:

(6) hij schijnt te ontsnappen

(7) het schijnt [hij ontsnapt]

Substantieven als *weigerling* worden daarom niet transformationeel afgeleid, maar opgenomen in de basis; om precies te zijn: in het lexicon. Het verbum *weigeren* staat eveneens in het lexicon. De woordgroep waarin *weigerling* als kern voorkomt, wordt in de basis gegenereerd. In het lexicon wordt de verwantschap tussen *weigerling* en *weigeren* verantwoord. Het lexicon bevat voortaan niet alleen alles wat onvoorspelbaar is, zoals in de zestiger jaren, maar ook voorspelbare informatie. De redundantie die dat voor het lexicon inhoudt, wordt ondervangen door lexicale redundantieregels.

Hoewel Chomsky er aanvankelijk nog toe neigde alle volstrekt regelmatige verwantschappen met behulp van transformaties te verantwoorden - zoals de verwantschap tussen (2) en (8) -

(8) het weigeren van het aanbod door hen

werd het al spoedig gebruikelijk alle morfologische relaties in het lexicon te beregelen. Hiermee was een belangrijk terrein aan de transformaties onttrokken. In het lexicon bevonden zich voortaan volledig gespecificeerde lexicale items (fonologisch, morfologisch, syntactisch en semantisch) en lexicale regels die de morfologische verwantschap tussen reeksen woorden beschrijven. Dat deze ontwikkeling elders, maar zeker ook in Nederland heeft geleid tot herwaardering van de morfologie, moge bekend zijn.

Het lexicale taalmodel gaat verder dan de identificering van lexicale regels met morfologische regels. Om dit te verduidelijken is het nodig in te gaan op de vorm van lexicale regels. Deze regels, het zij nogmaals opgemerkt, verantwoorden relaties tussen reeksen woorden, tussen reeksen lexicale items. Op tenminste drie van elkaar te onderscheiden niveaus worden lexicale items door middel van deze regels in verband gebracht. Buiten het lexicale taalmodel, vooral in de morfologische richting, is geprobeerd de lexicale regels als type te onderscheiden van andere regels die in de grammatica worden gebruikt. Binnen het lexicale model wordt dat niet geprobeerd, omdat ontkend wordt dat de lexicale regels tezamen een bepaald type van regels vormen. Zoals zojuist is opgemerkt, worden lexicale items op tenminste drie niveaus aan elkaar gerelateerd. Dit houdt in, dat er evenveel operaties nodig zijn. Die operaties blijken van een type te zijn dat in de grammatica in het geheel niet onbekend is.

Lexicale regels relateren items morfofonologisch aan elkaar. De morfofonologische informatie is altijd geassocieerd met een categorie. De regel die bij voorbeeld *-ing* toevoegt aan de verbale stam *weiger-* vormt een substantief. Deze regel is structuurbouwend, geheel analoog aan de structuurbouwende herschrijfregels uit de basis. Alleen het bereik verschilt: ze hebben immers betrekking op de interne bouw van woorden. De verantwoording van het hiërarchische aspect dat de interne woordstructuur kenmerkt, is daardoor eveneens onderworpen aan de X-systematiek. Het zou te veel ruimte vergen de *X-bar*-theorie uit te leggen; in het kader van dit artikel is het voldoende erop te wijzen, dat door de isolering van de morfofonologische operatie uit de lexicale regel bereikt is, dat deze operatie van hetzelfde type is als de herschrijfregel.

Lexicale regels relateren lexicale items ook semantisch en syntactisch aan elkaar. Het item bevat syntactische informatie. Een invoegingsconditie

geeft aan op welke plaats in de door de herschrijfgeregels gegenereerde structuur het item mag verschijnen. Een transitief verbum bij voorbeeld kan alleen ingevoegd worden in een structuur waarin plaats gecreëerd is voor een object; een intransitief verbum mag in zo'n structuur nooit ingevoegd worden. Het lexicale item, in dit geval een item dat tot de categorie van het verbum behoort, moet daartoe zijn voorzien van subcategorisatiekenmerken. Formeel is daarom een lexicale invoegingsregel een transformatie, want er wordt een beroep gedaan op de structurele context.

Een lexicale regel is een verzameling van deeloperties. Een van de deeloperties heeft de vorm van een herschrijfgregel, een ander die van een transformatie. Het blijkt niet langer noodzakelijk te zijn lexicale regels als type te onderscheiden van met name transformaties. Ze worden voldoende gekenmerkt door hun bereik, namelijk de informatie die verbonden is met lexicale items.

Een volgend stadium in het lexicale model brak aan, toen lexicale regels niet langer geïdentificeerd werden met morfologische regels. Zonder de kracht van deze regels te behoeven vergroten - dat zou met het gestelde doel voor ogen geen vooruitgang hebben betekend - bleek het mogelijk verwantschappen tussen lexicale items te verantwoorden, zonder dat er sprake was van een morfologische relatie. Men ontdekte dat niet met transformaties, maar met lexicale regels de verwantschap beschreven moest worden tussen het korte en het lange indirecte object, dus tussen gevallen als (9) en (10):

(9) ik geef hem een boek

(10) ik geef aan hem een boek

Er bestaat voorts een causatieve relatie tussen *liggen* en *leggen* in (11) en (12):

(11) het boek ligt op tafel

(12) ik leg het boek op tafel

Hoewel er geen sprake is van een productieve morfologische categorie, is de relatie met een lexicale, want morfologische regel te beschrijven. Eenzelfde lexicale regel bleek nu in staat - veel bevredigender dan met andere regels - de relatie tussen (13) en (14) te beschrijven:

(13) de ruit breekt

(14) ik breek een ruit

Nu het bereik van lexicale regels weliswaar bepaald bleef door de aan lexicale items verbonden informatie, maar ook syntactische verschijnselen omvatte zonder morfologische kenmerking, was het wenselijk de scheidingslijn tussen lexicon en syntaxis zo scherp mogelijk te trekken. De theorie is alleen dan verklarend adequaat - verklarend in het licht van het gestelde doel - als ze dwingend leidt tot of een lexicale, of een transformationele behandeling. En zo ver was het lexicale model nog niet. Opnieuw moest de theorie ingeperkt worden.

Een krachtige stimulans hiertoe gaf Joan Bresnan in *Toward a realistic transformational grammar* uit 1978. Met lexicale regels, stelde ze voor, worden alle gebonden, structuurbehoudende en lexicaal geregeerde processen beschreven.

Lexicale regels zijn door hun aard gebonden, omdat hun bereik volstrekt afhankelijk is van de informatie die een lexicaal item geeft. Met transformaties is dat niet het geval: ze zijn principieel ongebonden, want

hun domein is niet af te lezen uit hun formulering. In hun effect echter zijn de meeste transformaties gebonden. Deze gebondenheid wordt in algemene condities op transformaties geformuleerd. Vooral Chomsky zelf heeft zich beijverd transformaties te binden: een lange reeks condities op transformaties getuigt van deze ijver. Enkele processen echter blijken zich te onttrekken aan welke conditie dan ook, zoals de verplaatsing van het vraagwoord in (15): (15) wie zei hij dat Jan dacht dat Lena vermoordde [_e VRAAGWOORD] Door hun aard zijn lexicale regels het geëigende middel om gebonden processen te beschrijven.

Op structuurbehoudende transformaties is al kort ingegaan. Een item wordt verplaatst naar een lege plaats die gegenereerd is door een herschrijfregel; op de leegkomende plaats blijft een spoor achter. Deze beperking op transformaties valt uit de lucht in die zin, dat ze niet uit de aard van transformaties volgt. Transformaties waren immers uitgevonden om structuren in andere structuren om te zetten. Het is een conditie die, hoe empirische problemen er ook toe dwongen, van buitenaf is opgelegd. Een lexicale regel is naar zijn aard structuurbehoudend, omdat deze regel op de door de herschrijfregels gegenereerde structuur werkt zonder aan de structuur iets te veranderen.

Uit het eerder vermelde voorbeeld van de afleiding *weigerig* bleek, dat het onttrekken van de beregeling ervan aan de transformaties een van de redenen was de beregeling in het lexicon te doen plaats vinden. Het afleidingsprocédé dat o.a. *weigerig* oplevert, is lexicaal geregeerd, ondanks de regelmaat die wel degelijk aanwezig is. Transformaties die niet altijd toepasbaar zijn - met andere woorden: er zijn uitzonderingen - worden niet meer toegestaan. De beschrijving van niet volstrekt regelmatige verschijnselen moet verantwoord worden met lexicale regels: ze zijn immers lexicaal geregeerd.

Hoe vereenvoudigd het model ook gepresenteerd is, een - alweer versimpeld - voorbeeld zal nodig zijn om de lezer een indruk te geven van de consequenties. In het al dan niet uitgebreide standaardmodel werd (15) transformationeel afgeleid van (16):

- (15) hij probeert te komen
- (16) hij probeert [hij komt]

In een lexicaal model gebeurt dat niet. Oppervlaktestructuur en dieptestructuur zijn samengevallen; het onderscheid bestaat niet meer. Er wordt slechts één syntactisch niveau geaccepteerd; op één niveau wordt de relatie tussen de klankvorm en de zinsinhoud verantwoord. In (15) heeft het complement van *probeert*, namelijk de lange infinitief *te komen*, geen subject, ook niet in de onderliggende structuur. Dit impliceert, dat de groep *te komen* niet langer beschouwd wordt als een onderliggende S (een zin) waaruit vervolgens het subject *hij* wordt verwijderd. De semantische representatie moet verantwoorden, dat het subject van *probeert* tevens een subjectsrelatie met *te komen* heeft. Dat is bij voorbeeld mogelijk, door aan het verbum *probeert* de eigenschap toe te kennen een subjectloze infinitief te selecteren. De semantische representatie die geassocieerd is met het verbum *probeert* moet zodanig georganiseerd zijn, dat het ontbrekende subject van *te komen* ingevuld wordt.

Verplaatsingen over lange afstand blijven evenwel moeilijkheden

opleveren. Ik herhaal nog eens voorbeeldzin (15):

(15) wie zei hij dat Jan dacht dat Lena vermoordde [e VRAAGWOORD] Deze verplaatsing over lange afstand is niet gebonden. Volgens het voorstel van Bresnan kan deze verplaatsing over lange afstand dan ook niet met een lexicale regel worden beschreven. Een transformationele behandeling voor dit verschijnsel blijft dus mogelijk. Verplaatsingen over lange afstand kunnen dan zo geregeld worden, dat het verplaatste item landt op een door de herschrijfgeregels gegenereerde lege knoop. Via verschillende tussenlandingen - steeds op lege knopen - is in (15) het vraagwoord helemaal vooraan terecht gekomen.

Maar zelfs deze transformatie, de laatste der Mohikanen, wordt in het lexicale model niet toegelaten. Met behulp van het gebruik van eenzelfde index voor door de herschrijfgeregels gegenereerde lege knopen zijn interpretatieve semantische regels in staat tot een correcte interpretatie te komen. Maar dan is het wel noodzakelijk alleen voor deze gevallen het genereren van lege knopen - abstracties blijven het - toe te staan.

Dit overzicht heeft in geen enkel opzicht de pretentie een kritische bespreking te zijn. Ik heb alleen een beeld gegeven van een bepaalde ontwikkeling in de taalkunde; een ontwikkeling waarin Nederlandse linguïsten een rol spelen. De lezers die er meer van willen weten, moeten niet aarzelen het boek *Lexical grammar* te bestuderen. Afgezien van de heldere *Introduction* van de bezorgers zelf zijn er goede artikelen in te vinden van allerlei linguïsten die zich bekommeren om het lexicale taalmodel.

J.W. de Vries

Vakgroep Algemene Taalwetenschap
Rijksuniversiteit van Leiden

Studies voor en van Damsteegt

Bij het afscheid van dr. B.C. Damsteegt als hoogleraar in de Nederlandse taalkunde aan de Rijksuniversiteit te Leiden op 16 januari 1981 boden bevriende vakgenoten hem een feestbundel aan, getiteld *Studies voor Damsteegt*. Het boek bevat artikelen van J. van Bakel (ALS OF en DAT onder COMP), C.C. de Bruin (De relatie tussen de Delftse Bijbel (1477) en de Keulse Bijbel (1479)), J. Daan (Van -stegen en -straten), G.R.W. Dibbets (De triviumgrammatici en onze substantiefsgroep), Camiel Hamans (Spinoza en Lijbniz), H.M. Hermkens (Het genus in het Hollands van de zeventiende eeuw), Teun Hoekstra (De theorie van funktieargument structuur), J.M. van der Horst (Samentrekking diachronisch), Harry van der Hulst en Ariane van Santen (*Spelerig*: geen geval van structurele ambiguïteit), C. van de Ketterij (Over het annoteren van teksten), J.G. Kooij (Woordvolgorde en de lineaire vergissing), J. Noordegraaf (Spelling, taalkunde en filologie. Van De Vries naar de School van Kollwijn), P.C. Paardekooper (Dialekt/ABN/tekst: de slotfase van onze kultuurtaal), A. Sassen (Morfologische herstructurering (metanalyse)), J. van der Schaar (Over diminutieven in het Middelnederlands), P.G.J. van Sterkenburg ((mnl.) muishond, een naam voor de wezel en

bunzing?), L. Strengholt (Over een paar plaatsen in Huygens' poëzie), C.F.P. Stutterheim (Wat hoor ik? wat zeg ik? wat zeg ik erover? (aai/aaïj; o/ó; ə/u)), F. de Tollenaere (*Vlinte* 'vuursteengeweer' een spookbetekenis?), M.C. van den Toom (Een geval van syntactische herstructurering), J. de Vries (De gotische *jan*-verba), Marijke van der Wal (Het passief in het gotisch), C.A. Zaalberg (Waarnemingen op de hollandsche tael), G.C. Zieleman (My dunckt tis al mal een mal andere) en F.L. Zwaan (Een diamant van een dochter wert wel een glas van een vrouwe). De bundel is uitgegeven als Nummer 10 van de Publikaties van de Vakgroep Nederlandse Taal- en Letterkunde te Leiden, en kost f 17,50.

Ter gelegenheid van zijn afscheid zijn voorts artikelen van dr. B.C. Damsteegt zelf gebundeld over syntactische en stilistische verschijnselen in 17-eeuwse teksten, waaronder zijn afscheidsrede 'Zinsbouw in de poëzie van P.C. Hooft'. De bundel heet *Van Spiegel tot Leeuwenhoek*, en is verkrijgbaar voor f 7,50 bij de bibliothecaris van de Vakgroep Nederlands, Levendaal 150 te Leiden op of het talenlaboratorium, Breestraat 85 te Leiden. Men kan hem ook per post bestellen door het bedrag met f 2,50 aan verzendkosten over te maken op girorekening t.n.v. Ariane van Santen te Leiden, onder vermelding van 'Bundel Damsteegt'.

(J.W. de Vries)

Oude vier en jonge drie Kroniek van het proza

Men spreekt in de Nederlandse kritiek nogal eens van 'de grote vier' en bedoelt daar dan mee de romanschrijvers Hermans, Reve, Mulisch en Wolkers. Het is om allerlei redenen een ongelukkige aanduiding. Wie die term gebruikt lijkt immers aan te nemen dat het lot van de Nederlandse letteren in handen van deze vier ligt en dat zij de richting ervan bepalen. Zo is het allang niet meer. *De Avonden* was een baanbrekend boek, evenals *De tranen der acacia's*, en de eerste verhalen van Mulisch en Wolkers hebben ook bevrijdend gewerkt en overjarige taboes doorbroken. Of de twee laatstgenoemde schrijvers overigens onder het hoofdje 'groot' gerangschikt kunnen worden, is voor mij nog de vraag. En wat is 'groot' in de literatuur? Oplagen zijn vaak groot, maar verder is het een woord om voorzichtig mee om te springen. Wel kan ik zeggen dat W.F. Hermans, de oudste van de vier, in de afgelopen maanden voor de grootste verrassing gezorgd heeft.

Na zijn teleurstellende novelle *Filip's sonatine* van verleden jaar, is de nieuwe novelle *Homme's hoest* (De Bezige Bij, f 14,90) een prachtige revanche. Het is een verhaal over een wat duistere figuur die in een dure auto door Oost-Europa rijdt en in Bulgarije een liftend meisje oppikt. Ze heet Helena en vanaf het ogenblik dat ze instapt, gaat alles mis met Homme en zijn auto, vooral als ze de noodlottige weg naar Troje inslaan. Frans de Rover vroeg zich in Vrij Nederland af of 'deze Helena en haar mannen niet een beetje teveel in de mythe zijn geschreven'. Hij vond dat het verhaal bleef steken op het niveau van een 'knap uitgewerkte illustratie'. Verder had hij alle waardering voor de spanning die Hermans weet op te bouwen en voor de klassieke structuur van het verhaal: 'alles heeft betekenis'. Ook Wam de

Moor schreef in *De Tijd* over een 'heel elementaire spanning die beslist over leven en dood', en P.M. Reinders noemde in NRC Handelsblad *Homme's hoest* zelfs een van Hermans' spannendste verhalen. Dissidente stemmen zijn mij niet onder ogen gekomen, maar als ze er geweest zijn, zouden ze aan mijn bewondering voor dit prachtig opgebouwde verhaal niets kunnen afdoen. Het enige wat eraan ontbreekt is een verklaring van de functie van de apostrof na *Homme*, net als in het geval van *Filip*.

Ook Gerard Reve heeft revanche genomen, zij het misschien niet zo spectaculair als Hermans. Er is hem de laatste jaren vaak voor de voeten geworpen dat hij zich steeds weer herhaalde met zijn sado-masochistische verhalen en brieven. Dat verwijt kan nauwelijks weersproken worden maar het kan niet gelden voor zijn nieuwe roman *Moeder en zoon* (Elsevier Manteau, f22,50). Het hoofdthema van het boek is Reves overgang tot de Rooms-katholieke kerk. In de Proloog zegt hij dat hij zoveel last heeft gehad van het opwaaiende stof en de vragen naar het waarom van zijn bekering dat hij het besluit genomen had een uitvoerig verslag te geven van 'hoe het allemaal gekomen is'. Hij bereidt er zijn lezers op voor dat het een pijnlijk verslag gaat worden, maar daar is nu eenmaal niets aan te doen, want 'het is het vernederende, belachelijke en beschamende in mijn leven dat er het wezen van schijnt uit te maken'. Ik zou niet durven beweren dat het na dit boek glashelder is waarom Reve katholiek is geworden. Hij kan wel suggereren, ernstig gemeend of niet, dat het allemaal zo gelopen is omdat hij als jongetje geen kerstboom mocht hebben, maar in de loop van het boek geeft hij een verwarrende veelheid van redenen, die wel een bijzonder complexe persoonlijkheid laat zien maar die geen eenvoudig antwoord op de vraag geeft. Ik bedoel dat allerm minst als verwijt: het eenvoudige antwoord is er natuurlijk niet. Al het werk van Reve is doortrokken van gevoelens van melancholie, eenzaamheid, erotiek, angst voor het ouder worden en de dood, en het is de totaliteit van deze gevoelens die hem naar de kerk gedreven heeft waar hij een van onze lieve heers vreemdste kostgangers moet zijn.

De meeste critici hebben *Moeder en zoon* met grotere hartelijkheid ontvangen dan Reve de laatste jaren van hen gewend was. 'Ik mag graag om hem lachen', schreef Aad Nuis in *De Haagse Post*, 'maar ik beschouw hem in de eerste plaats als een uitstekend vakman en verder als een groot schrijver voor zover hij erin slaagt dieper door te dringen in zijn irrationele binnenwereld dan bijna iedereen, zonder daarbij het contact met de nuchtere buitenlucht te verliezen. Vanuit dat gezichtspunt is *Moeder en Zoon* een van zijn betere boeken'. Reinders roemde ook het vakwerk en 'de prestatie om zoveel komische munt uit zoveel treurigheid te slaan', maar vond toch dat Reve nog teveel toegaf aan zijn neiging tot uitweidingen en stijlvermengingen die volgens hem afbreuk deden aan de dwingende kracht van het geheel. De Moor noemde het nieuwe boek verkwikkender dan het vorige om de scherpere zelfspot en de vasthoudendheid van de poging om te weten te komen wat sex en religie met elkaar verbindt. Wel had hij zich hevig geërgerd aan de ene sadistische vrijpartij, die inderdaad nogal lang en ruig is, en was hij niet onder de indruk van de bespiegelingen over God en het katholieke geloof.

Kort na *Moeder en zoon* heeft Reve ook nog zijn *Brieven aan Wimie* uitgegeven (Veen, f32,50). Het zijn brieven uit de jaren 1959-1963, de jaren waarin Reve als schrijver in een impasse verkeerde. Hij heeft zich daaruit gered door het schrijven van de zogeheten reisbrieven die eerst in Tirade verschenen en in 1963 gebundeld werden onder de titel *Op weg naar het einde*. Verscheidene van de *Brieven aan Wimie* geven commentaar op het ontstaan van die nieuwe vorm. Erg mooi is het typisch reviaanse begin: ‘Ruim een jaar geleden zag ik op een boekenstalletje in de open lucht een kartonnen margarine-doos staan vol smoezelige paperassen. Het was een mengsel van getiepte vellen, oude kranten en tijdschriften. Ik graaide werktuiglijk en nauwelijks geïnteresseerd in de doos rond, tot een paar regels van het typescript mij op zonderlinge wijze bekend voorkwamen. Ik las ze nu nauwkeuriger: na meer dan een kwart eeuw hield ik een brief van mijzelf aan mijn toenmalige liefdesvriend Wimie in mijn hand! “Wat is dit voor troep?” vroeg ik op laatdunkende toon. “Een soort opstellen”, deelde de koopman mij mede. “Ook wijsgeerde en zo”’.

Het is niet onaardig om naast deze nieuwe boeken ook het kleine boekje van Dick Sloomweg en Paul Witteman te lezen waarvan de korte titel *Hoei boei!* zwanger gaat van de lange ondertitel *Herinneringen aan ‘De avonden’ van Gerard Reve; de kleine reünie van Joop, Jaap en Viktor* (Thomas Rap, f20, -). Het laat met een paar voorbeelden zien hoe vreemd de critici in 1947/48 tegen *De avonden* aankeken en wat ze nu van hun vroegere oordeel denken. Voor Stuiveling is het nog steeds een leeg en humorloos boek. Meer waardering hebben de drie figuren die nog eens napraten over hun rol in de roman en hun herinneringen toetsen aan de voorstelling van zaken zoals die in het boek gegeven wordt. Het interessantste commentaar komt van broer Karel (de Joop in het boek), vooral over de humor, de erotiek, de dromen en de vertekening van de huiselijke omstandigheden.

Misschien gaat men over een jaar of dertig ook eens een symposium beleggen over het nieuwe boek van Harry Mulisch dat maar liefst *De compositie van de wereld* heet (De Bezige Bij, f85, -). Het is geen roman maar een filosofisch werk, het levenswerk van Mulisch, zegt men. Ik kan er hier geen zinnig woord over zeggen omdat ik het boek niet gelezen heb en er pas aan toe zal komen in een windstille periode waarin ik me kan laten bijscholen als filosoof. Ik kan alleen meedelen dat Aad Nuis het boek met veel enthousiasme besproken heeft, evenals Frans de Rover, dat Henk Lagerwaard in NRC Handelsblad zijn waardering kruide met enige ironie en dat Cornelis Verhoeven in De Tijd niet wist wat hij ermee aan moest. Veel succes heeft Mulisch gehad met de Engelse vertaling van *Twee vrouwen* (*Two women*, Calder, London, vertaling Els Early). Bernard Levin schreef in The Sunday Times weliswaar dat de uitgever het blijkbaar onnodig had gevonden een vertaler te zoeken met een meer dan elementaire kennis van het Engels, maar voor het boek zelf kende zijn bewondering nauwelijks grenzen. En Levins woord weegt zwaar bij velen.

De jongste van de oude vier, Jan Wolkers, heeft een voor zijn doen heel nieuw onderwerp aangesneden in *De perzik van onsterfelijkheid* (De Bezige Bij, f30, -). *De doodshoofdvliinder* van verleden jaar vond ik al een

grote verbetering na lamentabele romans als *De kus* en *De walgvogel*, en met dit boek gaat Wolkers nog wat verder in de richting van versobering en precisie. Het verhaal beschrijft een aftakelende oud-verzetsstrijder die tijdens de bevrijdingsherdenking van 5 mei 1980, toen de intocht van de Canadezen in Amsterdam nog eens overgedaan werd, door de stad zwalkt. Hij ergert zich aan de opgeblazenheid, de schijnheiligheid en de namaakroes van mensen die nooit iets met het verzet te maken hebben gehad, en tenslotte legt hij het loodje. Bij de meeste critici - ik denk aan K.L. Poll in NRC Handelsblad en Herman Verhaar in Vrij Nederland - is het boek erg goed gevallen. Verhaar is het eens met Wolkers' eigen uitspraak dat er geen woord teveel instaat, en hij voegt eraan toe dat het geconcentreerd en exact is. Poll ziet de woordenstroom waarmee de zielige verzetsheld zich op de been probeert te houden als een vorm van heroïsch verzet tegen het menselijk lot. Toch is die woordenstroom mij nog te overdadig en de zieligheid te dik opgelegd. Wolkers heeft altijd de neiging gehad om te overdrijven en dat doet hij hier ook weer, zij het minder dan vroeger. Niet alleen is de hoofdfiguur zelf de incarnatie van de zieligheid - hoeveel zelfspot en humor hij ook mag hebben - maar zijn vrouw, die ook in het verzet heeft gezeten, is er nog erger aan toe. Ze is volkomen apathisch geworden, komt haar bed niet meer uit en drinkt sloten sherry. Alsof dat niet genoeg was, voegt Wolkers er nog een oude stervende hond aan toe en laat hij geen gelegenheid voorbijgaan om ons eraan te herinneren dat hij de grootmeester van het onsmakelijke detail is.

Het is verleidelijk om naast de oude vier een jonge vier te plaatsen. Dat is wel verleidelijk maar ook onbillijk, want het zouden er geen vier maar acht of twaalf moeten worden. Het is daarom maar beter dat ik me deze keer beperk tot de drie die de laatste tijd het meest in de belangstelling gestaan hebben. In de eerste plaats dan Maarten 't Hart met zijn roman *De droomkoningin* (Arbeiderspers, f20, -). 'Mislukt', zei Jaap Goedegebuure in De Volkskrant. Marjolein Pouw in NRC Handelsblad had het boek geboeid gelezen maar was er ook wel door geïrriteerd en zag er 'zelfgenoegzame verongelijkheid en sentimentalisme' in. Nuis vond het overtuigend, Carel Peeters vond het onovertuigend. Zo gaat dat met Maarten 't Hart: je houdt van zijn werk of je houdt er niet van. Ik hoor bij de tweede categorie. Het onderwerp van *De droomkoningin* is huwelijk, trouw en ontrouw, en waar anderen bij 't Hart ontroerende morele problemen ontmoeten, zie ik niet veel meer dan gepieker en gekoketteer.

Ook de nieuwe roman van Doeschka Meijsing heeft het in de kritiek nogal zwaar te verduren gehad. Het boek heet *Tijger, tijger* (Querido, f17,90) en beschrijft de pogingen van een jonge lesbische vrouw om haar leven te reorganiseren. Ze heeft zich altijd te afhankelijk gevoeld, eerst van haar moeder en nu van haar vriendin. Ze wordt aangenomen door een oude mevrouw om de archiefstukken van de familie en het familiebedrijf uit te zoeken. Ze stuit daarbij op allerlei raadsels. Als ze die probeert op te lossen, wordt ze op een geheimzinnige manier gedwarsboomd, met het gevolg dat er van al haar speuren niets terecht komt en de zo gewenste onafhankelijkheid haar door de vingers glipt. K.L. Poll constateerde dat de schrijfster zich teveel geïdentificeerd had met de aanstellerige ik-figuur en dat zij daarmee

haar sanctie gegeven had aan de aanstellerij en de karikatuur. De Moor vond het ook 'een tikje aanstellerig' en niet boeiend genoeg. Ik ben het met Poll en De Moor eens dat *Robinson* en *De kat achterna* betere romans zijn, maar aan de andere kant is hun oordeel mij te hard. De compositie mag dan niet naadloos zijn, de representatie van de moeilijke ik-figuur met haar rancune tegen het verleden is helder en doordacht en zeker niet saai.

Net als Doeschka Meijning wordt Dick Ayelt Kooiman gerekend tot de groep schrijvers die met de ongelukkige naam van 'academisten' aangeduid wordt. Kellendonk hoort daar bij, en Matsier en misschien ook Siebelink - daar is men het nog niet helemaal over eens. Een dikke drie jaar geleden zei Kooiman in een interview dat bij hem 'het vertellen van een verhaal' niet voorop staat maar 'het behandelen van een verhaal'. Daar is toen niemand veel wijzer van geworden. Hij zei toen ook nog iets over 'de zorgvuldigheid en de betrekkelijke distantie waarmee het materiaal verwerkt wordt'. In elk geval willen de zogenaamde academisten meer aandacht voor de vorm waardoor de constructies wel eens ingewikkeld aandoen, 'niet als doel maar als gevolg'. Tot nu toe heeft Kooimans methode geen opvallende resultaten opgeleverd, behalve dan in zijn nieuwe roman *De vertellingen van een verloren dag* (De Harmonie, f24,50). Het verhaal ziet er op het eerste gezicht niet eenvoudig uit met zijn vele sprongen van heden naar verleden en van figuur naar figuur, maar langzamerhand wordt het duidelijk dat die ogenschijnlijk fragmentarische opbouw een hecht fundament en stevig binnenwerk heeft.

De verloren dag uit de titel is de dag die voorafgaat aan de avond waarop de hoofdfiguur een afspraak heeft met het meisje op wie hij verliefd is. Ze hebben elkaar een tijdlang niet gezien en hij weet niet precies wat ze voor hem voelt. De dag is bij voorbaat al verloren omdat hij helemaal in het teken staat van wat er die avond zal gebeuren. De hoofdfiguur zwerft wat door de stad, zoekt een vriend op en probeert in het reine te komen met het verleden dat hem tiranniseert. De herinneringen die daarbij naar boven komen, zijn op zichzelf al prachtige verhalen, maar het meest indrukwekkende aspect van het boek is de manier waarop Kooiman die verhalen weet samen te smeden om de gemoedstoestand van zijn hoofdfiguur duidelijk te maken. Reinders legde er in zijn bespreking de nadruk op dat Kooimans afdaling in het verleden weliswaar sterk introspectief en egotistisch is maar nooit ontaardt in gepieker en navelstaarderij. 'Kooiman behoort tot de schrijvers die veel werk maken van een ingenieuze vorm', schreef hij, 'niet om de vorm zelf, als ik het goed begrijp, maar omdat een lezersemotie die gewekt wordt door een geraffineerde vormgeving voor hen van meer belang is dan emotie als resultaat van lyrische ikkigheid. Hun eigen emotie is dan terug te vinden in de perfectie van de vorm. Het is een idee dat renaissancistisch aandoet en dat lang niet te versmaden is'. Laat ik me daar tot slot bij aansluiten.

(rpm)

Langs Vijftig heen: Ida Gerhardt, J.J. Eijkelboom, Ed Leeftang Kroniek van de poëzie

In de loop van de laatste paar jaren is het werk van Ida Gerhardt ineens weer in de belangstelling gekomen. Het begon in 1978 met een heruitgave van haar *Vroege Verzen*, die het beste bevatten uit de bundels *Kosmos* (1940), *Het veerhuis* (1945), *Buiten schot* (1947), *Sonnetten van een leraar* (1952) en *De argelozen* (1955). Begin 1979 verscheen een verzameling nieuwe gedichten, *Het sterreschip*, waarvan Wam de Moor in *De Tijd* opmerkte dat het hem een literair testament leek te zijn, er ietwat beduusd aan toevoegend dat de bundel *Vijf vuurstenen* uit 1974 dat eigenlijk ook kon geweest zijn. De Moor maakte van de gelegenheid gebruik om Ida Gerhardts hele dichterlijke loopbaan te overzien en hij besloot met de vaststelling dat het tijd werd om haar met de P.C. Hooftprijs te bedenken. Die prijs - officieel de P.C. Hooftprijs voor Meesterschap 1979 van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde - werd de dichteres enkele maanden later uitgereikt in het Groot Auditorium van de Rijksuniversiteit te Leiden. De hoge onderscheiding die haar daarmee te beurt viel, leidde vervolgens tot de uitgave van haar *Verzamelde Gedichten* (Amsterdam, Athenaeum-Polak & Van Gennep, 1980; 770 pp, f 69,50) en tot een aantal begeleidende publikaties van kritische en beschouwende aard, waaronder het speciale *Bzzlletin*-nummer (september 1980) en Jan van der Vegts vlotte en heldere inleiding *Het ingeklonken lied. De poëzie van Ida Gerhardt* (Den Haag, Bzztôh, 1980; 122 pp).

Het dankwoord dat Ida Gerhardt uitsprak bij de toekenning van de Hooftprijs werd, tezamen met nog drie andere toespraken gehouden bij vorige gelegenheden, afgedrukt in het boekje *Nu ik hier iets zeggen mag* (Athenaeum-Polak & Van Gennep, 1980), een nogal mager uitgevallen gelegenheidspublicatie van 36 bladzijden waarvan de dichteres er nauwelijks 24 volpraat. Maar aangezien zij in de regel niet ingaat op verzoeken om een vraaggesprek en ook verder niet over haar werk en haar poëtische opvattingen geschreven heeft, loont het voor de geïnteresseerde wel de moeite om hier de laureaat, op vijfenzeventigjarige leeftijd en veertig jaar na het verschijnen van haar eerste bundel, te horen uiteenzetten wat zij verstaat onder 'poëtisch vakmanschap'. Deze term verkiest zij boven het woord verstechniek, dat zij verafschuwt 'om zijn wezenloosheid en zijn gebrek aan visie.' En voor Ida Gerhardt is die visie begin en einde. Het poëtisch vakmanschap en de daaruit voortkomende 'triumferende perfectie' van het gedicht moeten namelijk doorlopend getuigenis afleggen van de bezielende visie die de dichter motiveert. Het besef dat deze visie beantwoordt aan een duidelijke opdracht vormt de sleutel tot Ida Gerhardts poëtische instelling. De opdracht komt uiteindelijk van God, die de dichteres immers 'het charisma der poëtische begaafdheid' verleende. Van overdreven bescheidenheid of twijfel aan eigen kunnen heeft zij nooit veel last gehad. De aanvaarding van de verheven roeping 'in verbijstering en ontzag' brengt met zich mee dat het werk zich in een heel eigen religieuze sfeer beweegt en in zijn meest geladen momenten bijbels van toon wordt. Het rijk van Ida Gerhardt is beslist niet van deze wereld.

In de vroege verzen is het besef van een opdracht alleszins minder direkt aanwezig. De blije, soms bijna extatische natuurgedichten in *Kosmos* en *Het veerhuis* houden zich veeleer bezig met de harmonie tussen de rijkdom van de natuur en het organisch gegroeide vers, of met het wonen in een huisje aan een idyllische waterkant. Vanaf de *Kwatrijnen in opdracht* (1947) en *Het levend monogram* (1955) wordt de taal scherper en meer afwijzend, af en toe zelfs bitter. Uit die periode dateert ook het bewustzijn dat de dichter een waarschuwend boodschap te brengen heeft en zich moet harden om die ondankbare maar profetische taak te vervullen. *Het levend monogram* opent met een gedicht 'Aan allen', dat begint met de regels: 'Ik heb dit donkere boek geschreven / want God heeft het mij opgelegd.' De publieke miskennis waarvan de dichter later het slachtoffer meent te zijn, wordt dan op rekening geschoven van de onbehaaglijkheid die haar onbarmhartige woorden teweegbrengen. Haar trotse 'ingeklonken aard' moet daar echter tegen bestand zijn, want, zoals het in *Vijf vuurstenen* heet:

Mijn wet is: kwarts op kwarts en hard op hard.
Vuur schuilt in stenen, van de schepping af.
Het slaapt totdat het wakker wordt getart.

Verzen als deze behoren intussen tot haar meest bekende regels. Zij worden doorgaans met enig ontzag geciteerd omdat er klaarblijkelijk een krachtige, onbuigzame natuur uit spreekt. Toch houden zij rechtstreeks verband met die andere kant van haar werk, die een fundamentele zwakheid laat zien - niet een zwakheid van de stem die aan het woord is in deze poëzie, maar van de poëzie zelf.

De opdracht waarvoor Ida Gerhardt zich geplaatst ziet, lijkt nog het meest op die van de kastijdende, oudtestamentische profeet. De gekastijde is heel 'Holland', zoals het in de gedichten meestal genoemd wordt. Wie liefheeft spaart de roede niet, en zowel verknochtheid als afkeer bepalen de strenge houding van de dichteres tegenover haar land. De kort na de oorlog geschreven *Kwatrijnen in opdracht*, zo verklaarde Gerhardt bij de uitreiking van de Kulturele Prijs Arnhem in 1970, waren 'een brief vol wanhoop en bitterheid aan datzelfde Nederland, dat de verworven vrijheid begon te vermorsen, begon zijn roeping ontrouw te zijn'; ook de bundel *De ravenveer* (1970) was 'regelrecht aan Holland gericht.' Het gedicht 'Afscheid van Holland' in deze laatste verzameling begint met de strofe:

Twintig jaar vrijheid, twintig jaar verraad
aan het edelste. Ik hard u, Holland, niet
met dit gelaat, waarop geschreven staat;
ziehier die zich voor geld aan ieder biedt.

Even later heet het land 'ontluisterd'. In een ander gedicht, 'Het weerzien', geschreven tijdens een werkvakantie in Ierland die elders als een 'ballingschap tot het vers' wordt voorgesteld, lezen we:

Van overzee, in tweespalt levenslang,

aanzie ik Holland, in dit groots gericht
van licht en donker. - Vóór zijn nedergang.

Wat dat verraad, die ontrouw en die nedergang van Holland nu precies inhouden, is minder duidelijk. Het is een 'verwend welvaartsland' geworden, zei de dichteres in Arnhem in 1970. Daar zullen de meeste toehoorders wel niet zo zwaar aan getild hebben. Natuurverontreiniging hoort er zeker bij, en de tanende belangstelling voor de klassieke Grieks-Romeinse cultuur ook. Voor een lerares klassieke talen, die in de *Sonnetten van een leraar* (1951) het gevleugelde paard Pegasus vertrouwelijk aanspreekt, kan dit geen prettige ervaring betekenen. Maar er moet toch veel méér aan de hand zijn om het steeds in zo'n krasse bewoordingen over verraad en ontrouw en nedergang te hebben. Wat dat veel méér echter is, komen we nooit te weten. De verwijten slaan de argumenten dood. Het verraad lijkt bovendien een verschijnsel van het naoorlogse Holland te zijn ('de laatste twintig jaar,' in 1970). Ida Gerhardt heeft natuurlijk het vooroorlogse Holland wél meegemaakt en ik niet, maar of het toen allemaal zoveel beter was wil ik betwijfelen. Zoals ik ook mijn twijfels heb over die specifieke roeping die Holland in de schoenen krijgt geschoven. In het laatste hoofdstuk van zijn boekje legt Jan van der Vegt de vinger op de zwakke plek: het Holland dat hier genoemd wordt is niet meer dan een romantische abstraktie en Ida Gerhardts positie in dit opzicht is in hoge mate wereldvreemd. Nog in haar dankwoord voor de Hooftprijs verklaarde zij dat de dichter de moed moet hebben om in naam van de opdracht 'de machten der destructie (waaronder ik ook sluwe en laffe aanslagen reken)' te trotseren. Doordat die uitval in het ijle blijft hangen, verliest het betoog aan overtuigingskracht. De kastijdende profeet wordt een kankerende idealist en een prekerige schoolmeester. Dat bedoelde vermoedelijk ook Kees Fens toen hij er in *De Standaard* bij zijn bespreking van de bundel *Vijfvuurstenen* op wees dat 'de vaak aanwezige profetische visie ineens een opgeheven wijsvinger van een moralist [wordt] die niet kan ophouden gevaren te zien.' Door de blik strak op het uitspansel daarboven te richten, heeft zij geen oog voor de wereld zoals die is. Wanneer zij in *Het levend monogram* over een staking schrijft, geeft zij blijk van een ontstellende kortzichtigheid.

Toch geloof ik dat het niet alleen de moraliserende kant van Ida Gerhardts poëzie is die mij als een blok marmer in de maag zit. Het is ook de absolute waarheid waarmee de hele opdracht geponeerd wordt en het geëxalteerde van de visie zelf. Opdracht noch visie kunnen gerelativeerd worden, daarvoor zijn zij te heilig. Wel krijgt de lezer geregeld te horen hoeveel moeite en toewijding het allemaal kost. Maar het ergste is dat de overtuiging een geroepene te zijn ook het taalgebruik in de gedichten vol nadrukkelijke, overtrokken retoriek stopt. In zijn opstel 'Triomf der kunstmatigheid' (in *Voor en na de explosie*, 1960) laakte Simon Vestdijk reeds de 'stilistische gewrongenheid' en de 'overspannen constructies en onontwarbare woordconglomeraten' in haar poëzie. Er vliegen inderdaad maar zelden vogels met vleugels door deze verzen; meestal wiken er vogelen met vleugelen. Het consequent 'gij' als aanspreekvorm zal wel bijbels zijn, maar het leidt licht tot gezwollenheid. Op zo'n momenten slaat de verheven zeggingswijze om in een opgeschroefde, padvinderachtige flinkheid en komt de dominee binnen-

schrijden met krakend boord en knerpemde schoenen. De kranigheid in woord en houding dwingt misschien bewondering af, maar altijd rechtop zitten wordt vermoeiend.

Natuurlijk gaat het er niet altijd zo hard aan toe. *Het levend monogram*, haar meest persoonlijke bundel, bevat verzen vol verscheurdheid en vertwijfelde vraagtekens, en ze zijn er des te beter om. Sommige van haar natuurgedichten zijn treffend in hun eenvoud. In *Buiten schot* staat een prachtig gedicht ('Angst'), dat beschrijft hoe het vinden van een dode zwaluw een sterke emotionele reactie uitlokt:

Het was een zwaluw, aan het venster doodgevlogen;
ik heb hem in de ronde lampkring neergeveld,
de wieken nauwlijks van de opvlucht teruggebogen,
de kleuren nog bewaasd van nacht en vochtigheid.

Wat onrust houdt de late uren mij bewogen,
die niet bedaren wil, zelfs nu gij bij mij zijt? -
Ik zie het kleine dier, de streep der toeë ogen,
en in het hart slaat hamerend mij de eenzaamheid.

Maar het gevaar is nooit ver weg. Een ander zwaluwgedicht, in *Het sterreschip*, wenst de trekvogel goede reis naar Egypte. De eerste regels gaan zo:

Vaarwel, vaarwel o zwaluw,
rep u naar warmer landen;
de zomer is vervlogen,
de grote reis begonnen,
en pijlsnel gaat het Nijlwaarts.

Enzoverder. Bij zoveel onnozelheid kan de lezer slechts met de ogen knipperen en zich afvragen of hij niet van de negentiende eeuw droomt. De bundel dateert echter wel degelijk van 1979.

De meeste critici die de jongste jaren over Ida Gerhardt geschreven hebben, zijn het erover eens dat een zekere inleving in haar gedachtenwereld vereist is om haar werk te kunnen waarderen. De religieuze en klassieke inspiratie, de strakke vorm, het voortdurend bezig zijn met het bewaren van een bedreigd geestelijk erfgoed betekenen voor een aantal lezers even zovele hinderpalen. De commentatoren die haar geringe bekendheid toeschrijven aan die aspecten van haar poëzie, komen echter in moeilijkheden als zij moeten uitleggen waarom Ida Gerhardt nu plots toch in de belangstelling is gekomen. De verklaring voor die onverwachte interesse heeft, dunkt mij, te maken met een verandering in het literaire, of althans het poëtische klimaat de laatste jaren. Dat de Beweging van Vijftig onderhand helemaal uitgespeeld is, zal niemand betwijfelen; Gerrit Komrij heeft haar hoonlachend ten grave gedragen. De recente opwaardering, of in sommige gevallen de ontdekking, van een aantal dichters die Vijftig helemaal langs zich heen hebben laten gaan, is een onmiskenbaar teken dat de explosie van

dertig jaar geleden voorgoed tot de geschiedenis is gaan horen.

Onder die recente ontdekkingen zijn er twee heel opmerkelijke. Zij vertonen onderling ook een paar merkwaardige overeenkomsten. J.J. Eijkelboom en Ed Leeftang zijn allebei rond de vijftig, publiceerden hun respektieve dichtbundels vrijwel gelijktijdig en schrijven met een moeiteloze vormbeheersing die lange oefening verraadt. Eijkelboom vertelde zelf in een interview met Jan Brokken in de *Haagse Post* dat het succes van de Experimentelen, met wie hij geen enkele verwantschap voelde, hem jarenlang van de poëzie had afgehouden; pas in 1976 begon hij aan eigen werk. Van Ed Leeftang verschenen vijfentwintig jaar geleden enkele gedichten, maar sindsdien had hij gezwegen. Beiden vinden, over de Vijftigers heen, aansluiting bij het werk van Nijhoff, Bloem, Roland Holst en Slauerhoff; Eijkelboom steunt daarenboven op de Angelsaksische traditie, waaruit hij enkele vertalingen opneemt in zijn bundel *Wat blijft komt nooit terug* (Arbeiderspers, 1979; 61 pp, f17,50). Wat zowel Eijkelboom als Leeftang voor hebben op Ida Gerhardt is dat hun boog niet altijd gespannen staat, dat zij kunnen relativiseren. Dat neemt de verbeterde somberheid in hun gedichten niet weg. Integendeel, het verleent ze iets menselijks en gunt de lezer de kans op adem te komen. 'Troost is er in muziek, / elegisch, niet te dik,' zegt Eijkelboom in het gedicht 'Purgatorio', een onderdeel van de reeks 'De kleine komedie'. En in *De hazen en andere gedichten* (Arbeiderspers, 1979; 68 pp, f18,50) spreekt Leeftang zijn hardnekkig verdriet over een afwezige geliefde uit in een gedicht dat ontwapenend maar raak begint met de regels: 'Er is geen dag zo leeg of in een hoek / staat wel een stoel waar jij niet op zit.'

De onderhuidse ironie die beide dichters gemeen hebben, komt het sterkst tot uiting in Eijkelbooms bundel. Zijn liefdesgedichten krijgen er iets speels door, de meer sombere verzen over alcohol en naderende ouderdom worden er leefbaarder van. De meest typische situaties waarin de dichter Eijkelboom zich bevindt, spreken van een zich herpakken na een dieptepunt teweeggebracht door drank, verlies of eenzaamheid. Na te zijn 'verdwaald in 't midden van mijn leven' begint hij weer aan de 'ijzige bedoening' van een leven-met-een-zin. Van gejuich of overmoed is geen sprake, want wie zich in een helder moment herpakt, weet tevens dat het misschien maar voor korte tijd zal zijn. 'Stutten, die ook alweer gaan rotten, / verhinderen 't huis om in te storten', schrijft hij in het gedicht 'Wijnhaven', en daarmee tekent hij zichzelf, een taai optimist zonder illusies, ten voeten uit.

Ed Leeftang is weemoediger, meer geneigd tot mijmering en bespiegeling. Hij vat zijn situatie samen in de regels:

Wat heb je toch met de stilte,
steeds minder beangste, verouderde man?
Je leven heb je onder de leden
en je wil toch niemand meer laten delen
in die besmetting?

Zijn bundel, hechter gebouwd dan die van Eijkelboom, bestaat uit drie afdelingen met een duidelijk biografische inslag. De eerste ('De jaartallen') behandelt de kinderjaren en de oorlog. De tweede ('Het kind') gaat over het

eigen opgroeien en over een mentaal achtergebleven dochter. In de laatste reeks ('De hazen') schrijft de ouder geworden en vereenzaamde dichter zijn meest schrijnende verzen, vol wrangheid en verlangen, vechtend tegen de chaos en de wanhoop:

Tradities die je had ontnamen
de chaos van de jaren iets van overmacht.
Ik zie - als altijd onwillig tot wanhoop -
onze wereld langzaam maar snel versmallen.

Maar wanneer Leeftang over tradities en het allengs versmallen van zijn en onze wereld spreekt, heeft hij eerst een herkenbare atmosfeer opgeroepen waaraan de lezer die grote woorden kan afmeten. Daarin ligt het verschil tussen Leeftangs verstechniek en Ida Gerhardt's retoriek.

Theo Hermans
Bedford College

Wetenschap en Taal -

3. Kort geleden verscheen: Bernard T. Tervoort (red.), *Wetenschap en Taal III. Een derde reeks benaderingen van het verschijnsel taal*. Dick Coutinho, Muiderberg/1980. De eerste twee bundels in wat langzamerhand 'deze reeks' mag heten, werden besproken in *NEM-32*, blz. 33-35 en *NEM-34*, blz. 30-32. In de tekst op de achterkaft lezen we 'dat dit thema nog helemaal niet uitgeput is en veel geïnteresseerde lezers vindt'. Daarom worden dan ook 'in een aantal boeiende bijdragen toepassingsgebieden en deelspecialismen op begrijpbare wijze door vakmensen ingeleid'.

Deze bijdragen zijn de volgende:

1. Drs. F.X. Plooi, Hebben apen taal?
2. Dr. Catherine Snow en Drs. Akke de Blauw, Taal tegen kinderen
3. Dr. J. Wind, Het ontstaan van de spraakorganen tijdens de evolutie
4. Prof. dr. W.H. Vierregge en I.H. Slis, Wat is fonetiek?
5. N.S.H. Smith, M.A., Wat is generatieve fonologie?
6. Dr. Tilly Dinger, Wat is spraakpathologie?
7. Prof. dr. R.J. Ritsma, Wat is spraaudiometrie?
8. Drs. R. van Rijnsoever, Hoe leer je lezen en spellen?
9. Prof. dr. H. Schultink, Wat is morfologie?
10. Drs. G.C. Kuiper, Wat is neofilologie?
11. Prof. dr. B. Siertsema, Wat is het strukturalisme?
12. Prof. dr. Bernard T. Tervoort en Drs. R. Prins, Hoe werkt taal eigenlijk?

Bij het lezen van deze inhoudsopgave valt, behalve de gevarieerdheid van de onderwerpen, ook de rangschikking van de hoofdstukken op. Waar deze op berust, blijft onduidelijk. Blijkbaar niet op verwantschap van onderwerp (al lijkt dat hier en daar even zo), maar er is bv. ook niet alfabetisch op auteursnaam geordend. Zou de

volgorde van binnenkomst doorslaggevend geweest zijn, of is er met toevalsgetallen gewerkt?

Van meer belang lijkt het nog even terug te komen op de zojuist

aangehaalde tekst op de achterkaft, met name op de ‘begrijpbare wijze’ waarop de onderwerpen behandeld zouden zijn. Als hier inderdaad met opzet ‘begrijpbaar’ en niet ‘begrijpelijk’ gebruikt is, zonder aan te geven ‘voor wie begrijpbaar?’, dan stelt de redacteur zich ditmaal wel heel voorzichtig op: het lijkt me filosofisch houdbaar dat deze uitspraak waar is als tenminste één lezer de inhoud van het boek begrijpt. En dat terwijl ik kan verklaren, dat ik dit keer minder moeite met de verschillende hoofdstukken had dan de twee vorige keren.

Sommige auteurs hebben het ditmaal klaargespeeld om heel moeilijke dingen heel kort en toch heel helder uiteen te zetten. Wat Siertsema in dit opzicht presteert (hoofdstuk 11) grenst aan het ongelooflijke: ‘het’ structuralisme (in Europa en in Amerika, en inclusief de TG, al wordt daar niet diep op ingegaan, omdat dit onderwerp al in de vorige bundel behandeld was) in zestien bladzijden, waarin zowel centrale begrippen als centrale figuren besproken worden. Natuurlijk gaat de auteur er met zevenmijlslarzen doorheen, maar dat moet je maar kunnen, zonder uitglijden of omvallen. Dat de Nederlandse taalgeleerden die aan het structuralisme hier te lande een eigen gezicht gegeven hebben, niet worden genoemd, kan men in een Nederlandse publikatie betreuren, maar het doet aan de prestatie op zichzelf niet af.

Ook het stuk van Schultink (hoofdstuk 9) is bijzonder leesbaar, maar verder is hij de volkomen tegenpool van Siertsema. Niet met zevenmijlslarzen, maar met kleine dribbelpasjes doorloopt hij zijn veel beperkter gebied, maar aan de hand van goedgekozen Nederlandse voorbeelden weet hij heel duidelijk te maken met wat voor problemen hedendaagse morfologen zich bezighouden.

De bijdrage van Kuiper over (neo-)filologie (hoofdstuk 10) is een ‘klasse apart’, niet alleen door de wijze van behandeling, maar vooral ook door de inhoud. Het is een stuk dat zeker voor de wat oudere lezers een nostalgisch karakter zal hebben, omdat de meesten van hen nog geheel of gedeeltelijk ‘filologisch’ opgeleid zijn. Voor schrijver dezes werd dit karakter nog versterkt doordat zijn leermeester Michels erin wordt geciteerd - wanneer zie je dat nog, vandaag de dag?

Het is wel jammer dat het eerste hoofdstuk (‘Hebben apen taal?’), dat qua onderwerp zeker belangstelling zal wekken van een groot publiek, en dat bovendien als enige bijdrage verlucht is met leuke en functionele tekeningen, bij lezing zo tegenvalt door het gebruikte vakjargon. Het stuk over de evolutie van de spraakorganen (hoofdstuk 3) is eigenlijk makkelijker leesbaar, maar staat door zijn onderwerp wel erg ver af van waar de gemiddelde taalkundige zich mee bezighoudt.

Fonetiek (hoofdstuk 4) en (generatieve) fonologie (hoofdstuk 5) zijn ieder op hun eigen manier nogal technische onderdelen van de taalkunde geworden, maar de specialisten die deze disciplines hier in kort bestek behandelen, hebben zich zeker goed van hun taak gekweten.

Heel duidelijk geschreven is ook de bijdrage over spraakpathologie (hoofdstuk 6). Minder enthousiast ben ik over hoofdstuk 7, dat de spraakaudiometrie behandelt. Hier en daar blijven dingen onverklaard, terwijl een uitspraak als ‘Daarnaast moet de uitspraak van de taal van de spreker niet

door dialect verontreinigd zijn' (125) een dialectoloog natuurlijk tegen de haren instrijkt.

Kinderen spelen de hoofdrol in de hoofdstukken 2 en 8. In het eerste gaat het over de typische kenmerken van de taal die volwassenen tegen kleine kinderen gebruiken. Er worden zelfs praktische tips gegeven voor taalgedrag waardoor de taalontwikkeling van het kind optimaal bevorderd wordt. In hoofdstuk 8 wordt op boeiende wijze beschreven hoe kinderen leren lezen en spellen, voorzover daarover bij de huidige stand van het onderzoek iets te zeggen is.

Het laatste hoofdstuk is psycholinguïstisch van aard en beschrijft aan de hand van vele voorbeelden hoe het oorspronkelijke Chomskiaanse model in deze discipline wordt toegepast. De titel heeft na zoveel verschillende bijdragen in drie bundels iets van een afsluiting: hoe werkt taal eigenlijk? dat zouden we nú toch zo langzamerhand moeten weten. Maar we weten het nog lang niet en de 'reeks' kan dan ook vast nog wel voortgezet worden.

(jdr)

Studiedagen over variatie en norm in de standaardtaal.

Op 12 en 19 september 1981 worden er in Amsterdam twee studiedagen gehouden over de problematiek van variatie en norm in de standaardtaal. Het leek ons goed deze studiedagen hier aan te kondigen, omdat er voor dit onderwerp bij de docenten extra muros veel belangstelling bestaat - wat bv. gebleken is bij de lezing van dr. J.W. de Vries op het Zevende Colloquium - en omdat vele docenten in september nog vakantie hebben, misschien toch in Nederland of België verblijven en dus in de gelegenheid zouden kunnen zijn deze dagen bij te wonen.

De studiedagen worden georganiseerd door de Werkgroep Dialect en Standaardtaal van de Werkgemeenschap Dialectologie, in samenwerking met de Nederlandse en Belgische Verenigingen voor Toegepaste Taalwetenschap en de Algemene Vereniging voor Taalwetenschap.

De eerste dag zal besteed worden aan andere talen dan het Nederlands - met één gedeeltelijke uitzondering -: Engels (drs. C.H.M. Gussenhoven, Nijmegen), Frans (prof. dr. B.P.F. Al, Amsterdam), Duits (lic. Fr. Beersmans, Tilburg), Fries (prof. dr. A. Feitsma, Amsterdam), Servokroatisch (mw. dr. J. Gvozdanović, Amsterdam), Indonesisch (dr. H. Steinhauer, Leiden) en Surinaams Nederlands (drs. G.A.T. Koefoed, Utrecht). Dat laatste is uiteraard de gedeeltelijke uitzondering: het Nederlands in Suriname is wel geen 'andere taal', maar het heeft heel eigen trekken en andere normatieve problemen dan het Nederlands in Nederland en Vlaanderen.

Over deze talen worden lezingen van 30 minuten gehouden, waarna er 15 minuten gelegenheid is voor discussie. De sprekers zullen in hun inleidingen aandacht besteden aan de volgende punten:

- de groei van de norm voor de standaardtaal (taalkundig gezien, met sociale en ideologische achtergronden);
- hoe die norm nu functioneert bij het samenstellen van grammatica's en woordenboeken, in het onderwijs en in de samenleving;
- hoe de problematiek van de besproken standaardtaal zich verhoudt tot

datgene wat bekend is over standaardtalen in het algemeen en het Nederlands in het bijzonder.

Op de tweede dag wordt het Nederlands aan de orde gesteld. Allereerst zijn er algemene inleidingen over de standaardtaal in Nederland (dr. J.W. de Vries, Leiden) en Vlaanderen (prof. dr. R. Willemyns, Brussel). Daarna gaan de deelnemers in drie werkgroepen uiteen, die zich zullen bezighouden met de problematiek van resp. uitspraak, grammatica en woordenschat. Na korte inleidingen over deze onderwerpen door resp. prof. dr. G. Geerts (Leuven), dr. J. de Rooij (Amsterdam) en dr. J.L.A. Heestermans (Leiden), zal er ruimschoots gelegenheid voor discussie zijn. Aan het eind van de dag brengen de drie werkgroepen verslag uit en is er een algemene gedachtenwisseling onder leiding van prof. dr. H. Schultink (Utrecht).

De sprekers op de beide studiedagen zullen samenvattingen van hun inleidingen maken, die van te voren aan de deelnemers worden toegestuurd. Het is de bedoeling de teksten van de lezingen, met een samenvatting van de discussies, in boekvorm te publiceren.

Docenten extra muros en andere lezers van *NEM* die zich willen aanmelden voor (een van) de studiedagen, de samenvattingen willen ontvangen en/of een exemplaar van de publikatie willen bestellen, kunnen zich hiervoor wenden tot: J. de Rooij, P.J. Meertens-Instituut, Keizersgracht 569-571, 1017 DR Amsterdam. Nadere gegevens over plaatsen en tijden worden dan zo nodig t.z.t. toegestuurd.

(jdr)

Eindnoten:

1. R. Wittram *Peter I Czar und Kaiser* (Göttingen 1964) deel I pg. 204
2. afgedrukt bij C.C. Uhlenbeck *Verslag aangaande een onderzoek in de archieven van Rusland ten bate der Nederlandsche geschiedenis* ('s-Gravenhage 1891) pg. 6-7. De brief berustte (berust?) in de Universiteitsbibliotheek van Dorpat
3. een zeer evenwichtige beoordeling van de waarde van de V.O.C. documenten vindt men in het aangehaalde werk van Ricklefs op pg. XVI-XVII
4. stelling bij S. Kartodirdjo *The Peasants' Revolt of Banten in 1888* ('s-Gravenhage 1966). Onnodig te zeggen dat het boek zelf vrijwel uitsluitend op Nederlandstalig bronnenmateriaal gebaseerd is
5. het betrof H.K. 's Jacob (ed.) *De Nederlanders in Kerala 1663-1701* ('s-Gravenhage 1976)
6. Gunnar Hering *Oekumenisches Patriarchat und Europäische Politik 1620-1638* (Wiesbaden 1968) pg. 37

Leer- en hulpmiddelen

DONA (Universitaire Campus, B-3610 Diepenbeek). Bij gelegenheid van het zevende colloquium in augustus 1979 te Amsterdam hebben de meeste collega's extra muros kennis kunnen maken met de brochure *TEKSTSOORTEN - van kinderbrief tot advertentie; van essay tot gedicht*. Daarvan is nu een nieuwe druk verschenen. Wie nog niet over de brochure beschikt, kan een presentexemplaar bestellen.

Tijdens de zomercursus Hasselt-Diepenbeek 1980 gaf DONA een bundel 'Ambacht en Historie - Liefde en Gezelligheid in het Nederlandse Volkslied' uit als programmabrochure (met tekst én muziek) bij het feestconcert waarover in *NEM-35*, p. 34 al verslag werd gedaan. Van die liederen is nu door het vocaal en instrumentaal ensemble Henric van Veldeke o.l.v. Juliaan Wilmots een studio-opname gemaakt.

Dit voorjaar nog wordt aan de docentschappen in het buitenland een exemplaar van de brochure en een cassette toegestuurd. Het geheel is financieel mogelijk gemaakt door het Bestuur voor Internationale Culturele Betrekkingen van 'Nederlandse Cultuur' in Brussel.

Tijdens dezelfde zomercursus presenteerde Xavier Staelens de bijgewerkte versie van zijn 'Beknopte bibliografie van moderne Nederlandse literatuurgeschiedenis, studies en bloemlezingen'.

Binnenkort verschijnt in de DONA-reeks een brochure 'De lage landen in beeld', waarin Frits Pittery (oud-docent aan de zomercursus in Gent) begeleidende teksten bij dia's van Vlaamse steden en landschappen aanbiedt. De dia's zijn op bestelling van het bestuur voor I.C.B. gemaakt. Ook van die brochure zullen te gelegener tijd presentexemplaren ter beschikking gesteld worden.

Voorts heeft het Hasselts-Diepenbeekse team de eerste hand gelegd aan een nieuwe brochure voor het onderwijs aan gevorderden. Deze keer gaan ze zich buigen over het thema *Levensbeschouwing in de Nederlanden* (vroeger en nu). Ze hopen de brochure in het najaar 1981 aan het oordeel van de collega's buitengaats voor te kunnen leggen.

(jw)

'n Brood is ginnen stoeten; taalgeografisch onderzoek naar broodnamen in Nederland door Jozien Jobse-van Putten is een uitgave van het P.J. Meertens-Instituut in Amsterdam. Het is in 1980 uitgekomen als nr. I van *Publikaties van het P.J. Meertens-Instituut*. In een toelichting bij de aankondiging lezen we dat het onderzoek gebaseerd is op circa 1300, uit het hele land afkomstige enquêtes over broodnamen en broodgebruik. De studie heeft als probleemstelling 'het door middel van woordkaarten beschrijven van de ruimtelijke differentiatie in de twintigste-eeuwse Nederlandse benamingen voor een wittebrood en een roggebrood, en het opsporen van factoren, in het bijzonder zaak specifieke, die dit spreidingspatroon verklaren'. Het boek omvat 167 bladzijden en 9 kaarten. Het kost f 15,- (incl. verzendkosten in Nederland) en is te bestellen bij het P.J. Meertens-Instituut, t.a.v.J. Jobse-van Putten, Postbus 19888, 1000 GW Amsterdam.

(hme)

Diversen

38e Algemeen Nederlands Congres. Op zaterdag 8 november 1980 vond op de Campus van de Vrije Universiteit in Brussel de openingszitting van dit congres plaats. Hoewel de schrijfster van dit stukje deel uitmaakt van het hoofdbestuur en van de programmaraad van het Algemeen Nederlands Congres, vindt zij het toch moeilijk de lezers van *NEM* duidelijk te maken wat het ANC nou precies is en wat het wil. Het bedoelt een voortzetting en een uitbreiding te zijn van de Algemeen-Nederlandse Congressen die in het verleden beurtelings in België en Nederland werden gehouden onder auspiciën van het Algemeen Nederlands Verbond. Het ANV is nog wel nauw bij de organisatie van het ANC betrokken, maar om verschillende redenen werd het beter geacht het 38e Congres te laten voorbereiden door een aparte vereniging: het Algemeen Nederlands Congres v.z.w., gevestigd in Brussel, Gallaitstraat 80.

Het werkterrein van het congres is verdeeld in 9 grote afdelingen, die zijn onderverdeeld in werkgroepen of studiecellen. Ik noem hier alleen de 9 afdelingen:

- 0 Programmaraad
- 1 Taal, letteren, kunst
- 2 Jeugd, onderwijs, studenten
- 3 Universiteit, wetenschap
- 4 Socio-culturele afdeling
- 5 Welvaart en welzijn
- 6 Overheidsstructuren, instellingen
- 7 Media
- 8 De Nederlanden in de wereld
- 9 Bijzondere vraagstukken.

De IVN is bij nr. 8 ondergebracht

Het programma van de openingszitting zag er als volgt uit:

10.30	Sectievergaderingen
12.30	Lunch
14.00	Programmavergadering
15.45	Openingsplechtigheid

Omdat het me weinig zinvol leek in m'n eentje te gaan zitten mediteren over de neerlandistiek in het buitenland, heb ik me 's morgens aangesloten bij de groep die zich bezighield met alles wat met het Nederlands en de Nederlanden in de wereld te maken had. Voor deze groep bestond heel veel belangstelling. Tot mijn verrassing ontmoette ik er zelfs een buitenlandse neerlandist: prof. dr. K. Langvik-Johannessen uit Oslo.

De middagvergadering begon met programmaverklaringen van de verschillende werkgroepen. Daarna hield dr. G.R. Piryns een inleiding waarin hij de nieuwe congressen 'startpunt van een versnelde integratiebeweging' noemde. Prof. dr. Karel de Clerck sprak over de 'Historische betekenis van de Nederlandse congressen'. Dr. A.W. Willemsen had de Nederlandse Taalunie als onderwerp gekozen. Hij zag in de

Taalunie 'een bekroning en een nieuw begin'. De slottoespraak werd gehouden door prof. em. dr. H. Fayat.

Het is nog te vroeg om te voorspellen hoe het Algemeen Nederlands Congres zich zal ontwikkelen. Het ligt in de bedoeling in oktober van dit jaar in Brussel een tweedaags congres te houden. Op 28 februari a.s. (het is nu 23 febr.) komen het hoofdbestuur en de programmaraad van het ANC weer bijeen. Het ziet ernaar uit dat mijn laatste officiële daad in IVN-diensttijd het bijwonen van deze vergaderingen zal zijn. U zult er nog wel meer over horen.

(hme)

Internationale Prijs Eugène Baie. De Provinciale Cultuurdienst van de Provincie Antwerpen, die de Stichting Eugène Baie beheert, verzoekt ons onderstaande informatie door te geven.

Door de letterkundige Eugène Baie (1874-1963) - auteur van het zesdelige cultuurhistorische fresco 'Le siècle des Gueux' - werden twee stichtingen Eugène Baie tot stand gebracht, die door de Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Antwerpen beheerd worden.

Naast een jaarlijkse prijs, bestemd voor een Vlaams kunstenaar of letterkundige, is er ook een internationale prijs, die periodiek zal worden verleend. Deze laatste prijs ten bedrage van 100.000 Bfr. werd ingesteld ter bevordering van een beter begrip en een ruimere verspreiding van de kennis van het Vlaams cultureel en artistiek patrimonium. Hij wordt toegekend voor een door een buitenlands auteur in zijn moedertaal geschreven werk, handelend over de geschiedenis van de Vlaamse beschaving, cultuur of kunst.

In aanmerking komen alleen waardevolle en op historisch en kritisch onderzoek gebaseerde publikaties, die tevens gesteld zijn in een aantrekkelijke vorm voor een niet-gespecialiseerd lezer. Deze werken kunnen een bepaalde periode of aspect belichten, ofwel een belangrijke episode of figuur voorstellen. Ook historische studies over de Vlaamse invloed in een bepaald land vallen binnen het voor deze prijs omschreven programma.

In geen geval zal rekening worden gehouden met een apologetisch of vlug samengesteld gelegenheidsschrift.

De internationale prijs Baie zal voor de derde maal worden toegekend voor werken die gepubliceerd werden in de periode 1973-1977.

Om bepaalde publikaties te achterhalen wordt gerekend op de actieve medewerking van de Belgische diplomatieke vertegenwoordigers in het buitenland om inlichtingen te verstrekken over de hun bekende auteurs die er voor in aanmerking zouden kunnen komen en om tevens deze laatsten uit te nodigen een exemplaar van hun werk voor deze prijs in te zenden. Ook inlichtingen van andere zijde zijn zeer welkom.

Alle nuttige informatie over en toezending van buitenlandse publikaties betreffende de Vlaamse cultuur en kunst zullen de jury de mogelijkheid bieden om met kennis van zaken het beste werk ter bekroning te kunnen voorstellen. Informatie en werken kunnen geadresseerd worden aan de heer Gouverneur van de provincie Antwerpen, voorzitter van het Eugène Baiecomité, Koningin Elisabethlei 22, 2000 Antwerpen.

De wedstrijd 1973-1977 wordt afgesloten op 1 augustus 1981. Informatie over publikaties in de periode 1978-1982, dienstig voor de vierde internationale Eugène Baieprijs, kan van nu af eveneens worden ingezonden.

Bibliotheek van de IVN

Lijst 1: publikaties waarvan door de auteur een exemplaar werd afgestaan aan de IVN

- BEERSMANS, F., 'Mackensen: *Deutsches Wörterbuch. Rechtschreibung-Grammatik-Stil-Wörtererklärung-Fremdwörterbuch-Geschichte des deutschen Wortschatzes*. Südwest Verlag, München 1977, 9., völlig neubearbeitete und stark erweiterte Auflage, XLIV + 1220 S'. Recensie in: *Zielsprache Deutsch 2* (1980, 34-36).
- BROOS, T., 'De wilde haren van de pruikentijd'. Overdruk uit: *Dutch Crossing*, nr. 11, juli 1980, pp. 31-43.
- DANNHEIM, D., "'Mantona mia cara" - Serenata di Lanzicheneco von Orlando di Lasso'. Overdruk uit: *Festschrift Gerhard Rohlf's*, Romania Cantat, Band I, nr. 269, 1980, ed. F.J. Oroz Arizcuren, pp. 667-672.
- GRIT, D., 'Nederlandse literatuur in Deense ogen 1900-1980'. Overdruk uit: *Tijdschrift voor Skandinavistiek*, jrg. 1, nr. 2, 1980, pp. 29-103.
- MEIJER, R.P., 'Der Realismus in der niederländischen Literatur von 1840-1880'. Overdruk uit: *Neues Handbuch der Literaturwissenschaft*, Europäischer Realismus, Band 17, 1980, pp. 211-221.
- MESSINA, F.M., 'Nederlandisti Italiani: Giacomo Prampolini (1898-1975)'. Overdruk uit: *Cultura e scuola*, nr. 61-62 juni-juli 1977, pp. 110-114.
- MORCINIEC, E., *Klein Pools Woordenboek*. Kluwer, Deventer, 1977, 892 pp.
- MORCINIEC, N., 'Das Niederländische in der Geschichte der Deutschen Sprache'. Overdruk uit: *Kwartalnik Neofilologiczny XXVII*, 1/1980, pp. 3-13.
- NOTERMANS, J., 'Proza en dichtkunst in land zonder grens tijdens de middeleeuwen'. Overdruk uit: *De Bronk*, maart 1961, pp. 243-247.
- NOTERMANS, J., *Commentaren op Heinric van Veldeken's Sint Servaaslegende*, deel V-1977, een samenvatting, pp. 563-573.
- PHEIFFER, R.H., *Die gebroke Nederlands van Franssprekendes aan die Kaap in die eerste helfte van die agtiende eeu*. (Proefschrift. Promotor: mw. prof. dr. E.H. Raidt). Academica, Kaapstad/Pretoria/Johannesburg. ISBN 0868740985, 1980, Band I 284 pp., Band II 146 pp.
- PRŃDOTA, S., 'Nederlandse taal en cultuur - verleden en heden'. Overdruk uit: *De Nieuwe Taalgids*, rubriek Aankondigingen en Mededelingen, 73e jrg.-5, 1980, pp. 459-460. Kort verslag symposium 'Ned. taal en cultuur - verleden en heden'.
- DE ROOIJ, J., 'Standard, dialect and dialectology in the Dutch language area', lezing gehouden op het Quatrième Colloque Général (Amsterdam 22 t/m 24 april 1980), *Atlas Linguarum Europae*, juni 1980, annexe 3.1-3.9.
- TROMP, H., e.a., *Nueva narrativa neerlandesa*. Selección e introducción de Hans Tromp. (Zie ook rubriek 'Van buiten de muren' onder Spanje.) ISBN 84-85595-09-2, 1980, 133 pp.
- Luk DE VOS en Gilbert VAN HOEYDONCK, *De uitbeelding aan de macht*. Analyse van strips. Manteau, Antwerpen & Amsterdam, 1980. (Cursorisch lezen voor de hoogste klassen van middelbaar, technisch en vernieuwd secundair onderwijs.) ISBN 90 223 0728 X, D 1980 0065 18, 104 pp.

Lijst 2: door verschillende instanties aangeboden publikaties

AANS-Newsletter of the American Association for Netherlandic Studies, no. 13, October 1980. Ed.: W.Z. Shetter, dept. of Germanic Languages, Indiana University, Bloomington, Indiana 47405, U.S.A.

Basilica Contact Bulletin, Kwartaalblad voor muziekinformatie; Kielenstraat 15, 3700 Tongeren, België, jrg. 20, nr. 4, herfst 1980.

Bologna Center 1981/1982, studiegids van School of Advanced International Studies,

The Johns Hopkins University, Bologna Center, Via Belmeloro 11, 40126 Bologna, Italië.

Dokumentaal: informatie en communicatiebulletin voor neerlandici, 9e jrg. 1980, nr. 3, 4. Redactieadres: Blijde Inkomststraat 21, B-3000 Leuven, België; administratie: Pieter de Hooghlaan 67, 1213 BS Hilversum, Nederland.

Dossiers gesproken en geschreven Nederlands, Recht en Averecht, herfst 1980, 2 delen, resp. 54 en 55 pp. + cassette. R.U. Groningen, vakgroep Toegepaste Taalkunde. Grote Kruisstraat 2', Groningen, Nederland.

Dutch Crossing, A Journal for Students of Dutch, no. 12, dec. 1980, 115 pp. Published by: Dutch dept., Bedford College (University of London), Regent's Park, London NW1 4 NS, G.B.

Fact Sheets on the Netherlands:

FS-3-N-1980, Enkele ontwikkelingen op het gebied van het maatschappelijk welzijn in Nederland;

FS-20-N-1980, Stadsvernieuwing in Nederland;

FS-31-N-1980, Musea en museumbeleid in Nederland;

FS-33-N-1980, Het archiefwezen in Nederland.

Uitgaven van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, Steenvoordelaan 370, Rijswijk, Nederland.

Forum der Letteren, tijdschrift voor taal- en letterkunde, sep. en dec. 1980, resp. NE ISSN 0015-8496.

Redactie: Postbus 232, Leiden, Nederland.

Uitgever: Dick Coutinho B.V., Badlaan 2, Muiderberg, Nederland.

GRAMMA, Nijmeegs tijdschrift voor taalkunde, jrg. 4, nr. 3, sep. 1980, jrg. 5, nr. 1, jan. 1981. K.U. Nijmegen, Instituut Nederlands, kamer 2.22, Erasmusplein 1, Nijmegen, Nederland.

Informatiebulletin (afdeling Voorlichting buitenland, studiebezoeken en congreszaken) van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, Steenvoordelaan 370, Postbus 5406, 2280 HK Rijswijk, Nederland, nr. 58, dec. 1980.

International Federation for Modern Languages and Literatures, aankondiging XVth Congres Metropolitan Phoenix 28 aug.-9 sep. 1981, International FILLM-congress A.S.B. 111, Arizona State University, Tempe, Arizona 85281, U.S.A.

KIKkrant, docentenblad, januari 1981. Uitgave van de Stichting krant in de klas, Joh. Vermeerstraat 14, 1071 DR Amsterdam, Nederland.

KFV-Mededelingen, orgaan van het Komitee voor Frans-Vlaanderen, 8e jrg., nr. 3, dec. 1980. Vanderhaeghenstraat 46, 8790 Waregem, België.

Kunst: Van de Dienst Kunstverspreiding van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur, Bestuur Internationale Culturele Betrekkingen, Kortenberglaan 158, B-1040 Brussel, België, ontvingen wij: *Martin R. Bayens en Herman Schepens*, Köln '81, 1981

Leon Spilliaert, Symbol and Expression in 20th Century Belgian Art, 1980.

Language Problems & Language Planning. Published by the University of Texas Press in cooperation with the Center for Research on International Language Problems. Vol. 4, number 3, Fall 1980, ISSN 0272-2690.

Leuvense Bijdragen, tijdschrift voor Germaanse filologie, jrg. 69, 1980, nr. 4.

Blijde Inkomststraat 21, B-3000 Leuven, België.

Mededelingen van het P.J. Meertens-Instituut, Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde, dec. 1980. Uitgave van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Amsterdam, Nederland.

Ivo Michiels, Een letterwerker aan het woord, 1980, 360 pp. Uitgave: Heideland, Orbis, Hasselt, België. Ontvangen van: *Restant*, Tweelingstraat 13, 2000 Antwerpen, België.

Nachbarn 24: Elisabeth Rücker, 'Maria Sibylla Merian 1647-1717, Ihr Wirken in Deutschland und Holland.' Uitgegeven door: Presse- und Kulturabteilung der Kgl. Niederländischen Botschaft, Bonn, W-Duitsland.

De lijst wordt vervolgd in NEM-37.

[Neerlandica extra Muros - najaar 1981]

Mededeling van de redactie

In *NEM-30* (voorjaar 1978), 1-2, kondigden wij de rubriek 'Mengelwerk' aan. Sindsdien heeft die rubriek niet meer ontbroken en zijn er heel wat overzichten, verslagen, boekbesprekingen, maar ook steeds meer bijdragen die als 'artikelen' aangeduid kunnen worden, in verschenen. Naar de mening van de redactie is de nieuwe rubriek van een paar jaar geleden, gepresenteerd onder een bescheiden titel, steeds meer de hoofdzaak van het tijdschrift geworden.

Daar willen we dan nu maar de consequentie uit trekken. Op twee manieren. Allereerst zullen we ernaar streven voortaan in elke aflevering op de eerste plaats enkele artikelen te publiceren over onderdelen van de neerlandistiek die geacht kunnen worden in het bijzonder van belang te zijn voor de docenten extra muros. Die artikelen worden dan aangevuld met de traditionele rubrieken: verenigingsnieuws, berichten 'van buiten de muren', aankondigingen van allerlei aard. Dit laatste voorzover de plaatsruimte het toelaat, want de artikelen worden voortaan als het voornaamste onderdeel beschouwd.

Daarmee hangt samen dat ook de indeling van *NEM* anders wordt. De artikelen komen eerst, en ze worden wat titel en auteuraanduiding betreft afgedrukt zoals in tijdschriften gebruikelijk is. Daarna komen de rubrieken in de oude *NEM*-stijl.

Op deze regel is maar één uitzondering: bijdragen waarin overledenen herdacht worden, staan helemaal vooraan. Zowel met de regel als - helaas - met de uitzondering maken we deze keer een begin.

In memoriam

Drs. J. Smorenburg

Op 26 maart 1981 overleed te Besançon Drs. Johan Smorenburg, lector Nederlands aan de universiteit aldaar. Collega Smorenburg had van 1965 tot 1971 Franse taal- en letterkunde gestudeerd aan de Rijksuniversiteit van Utrecht. Na leraar te zijn geweest in Arnhem, Oudewater en Zeist, was hij op 1 oktober 1975 benoemd tot lector Nederlands aan de Université des Sciences Humaines van Besançon. De taak die hij daar op zich nam was niet gering. De omstandigheden waaronder de neerlandistiek er zich had ontwikkeld waren ver van ideaal; ook zijn voorgangers hadden al de grootste moeite gehad om voor het studievak dat zij vertegenwoordigden een plaats te veroveren binnen de universitaire organisatie. Met zijn vriendelijk optreden echter wist Johan Smorenburg velen voor zich te winnen. Het steeds toenemend aantal inschrijvingen in de sectie Nederlands bewees dat zijn colleges boeiend waren.

Tijdens een van de gezellige bijeenkomsten van de Franse neerlandisten te Parijs - eind 1978 - openbaarden zich de eerste tekenen van de ziekte waarvan hij niet meer zou genezen. Met een nauwelijks voorstelbare wilskracht en een tot het laatst onbreekbaar optimisme vocht hij twee jaar voor het leven. Hij nam zijn onderwijs weer op als het maar even kon en werkte voorzover zijn krachten het toelieten aan een proefschrift over Roger Vailland. Tot enkele dagen voor zijn einde bleef hij vol zorg voor de studenten van zijn sectie.

Zijn kinderen verloren een hartelijke vader. Voor zijn familie en voor allen die hem de laatste jaren van nabij meemaakten zal Johan Smorenburg een voorbeeld van moed blijven.

A. van Seggelen

H.M. Eliassen-de Kat, cand. philol.

Op 11 april 1981 overleed te Oslo op 55-jarige leeftijd Martha H. Eliassen-de Kat. Hoewel zij sinds enige tijd ziek was, kwam dit overlijden toch erg plotseling voor haar gezin, haar vrienden en haar collega's. Het is een grote slag voor het Instituut Klassieke Talen van de Universiteit te Oslo, maar ook voor het Nederlands Instituut aldaar.

Na haar eindexamen gymnasium in Den Haag begon zij haar studie klassieke talen aan de Universiteit van Amsterdam en vervolgde deze studie aan de Universiteit te Oslo na haar huwelijk met de Noorse architect Trond Eliassen. Toen zij afgestudeerd was, werd zij onmiddellijk gevraagd les te geven aan het klassieke instituut van de Universiteit te Oslo, waar zij tot haar dood toe, tenslotte als 'eerste lector', heeft gedoceerd. Zij had zich gespecialiseerd in de papyrologie en was al enige tijd bezig een verzameling papyri die in de Universiteitsbibliotheek in Oslo opgeborgen waren, te catalogiseren en te ontcijferen. Een gigantisch werk, dat haar het volgende jaar de doctorsgraad zou hebben bezorgd. Verscheidene malen werd in verband

met haar werk haar Nederlandse schoolachtergrond naar voren gebracht als een extra aanbeveling, hetgeen natuurlijk alle Nederlanders hier trots maakte, maar in haar geval was er toch zeker meer. Ze had een bijzonder geduld en doorzettingsvermogen die tezamen met haar intellectuele nieuwsgierigheid en fantasie haar werk tot een succes maakten.

Toen in Oslo het Nederlands Instituut werd opgericht, werd zij meteen gevraagd om als Nederlandstalige het Instituut te steunen, hetgeen zij met veel enthousiasme deed. De combinatie klassieke talen en modern Nederlands was een vruchtbare ervaring voor haar. Enkele artikelen van haar hand verschenen in de *Spiegel der Letteren*, 14de jrg. 1972 over 'Een klassiek motief in Gorter's Mei', in de *Nieuwe Taalgids* Nr. 4, 1972 over 'Nog eens stijlverschijnselen bij Couperus', en in de *Spiegel der Letteren*, 1978 over 'De boeken op de tafel van Hugo Aylva of de motieven in Couperus' *Metamorfose*'. Het enige woordenboek Nederlands - Noors en v.v., n.l. *Van Goors Klein Noors woordenboekje*, werd door haar bewerkt. Zij was lid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde.

De oudere congressangers van de IVN zullen zich haar goed herinneren. Zij was van het begin af een trouwe bezoeker van de congressen. Haar huis in Oslo stond altijd open voor bezoekers uit Nederland en uit den vreemde. Wij, vrienden en collega's, zullen haar erg missen.

Ingeborg Solemslie-Larsen

Dr. H. van der Tuin

Onlangs bereikte ons het bericht dat dr. H. van der Tuin, oud-docent aan de universiteit van Parijs, overleden is. Dit droevig nieuws roept herinneringen wakker aan het prille begin van de neerlandistiek in Frankrijk. Kort na de oorlog sloot Frankrijk met Nederland en met België culturele akkoorden, op grond waarvan lectoraten in het Nederlands opgericht werden in Parijs, Straatsburg en Rijsel. De eerste *lecteurs* (ik gebruik hier opzettelijk niet de term *lector*, om elke verwarring te voorkomen) waren in Straatsburg dr. Plessen, in Rijsel dr. Van Elslander en in Parijs dr. Van der Tuin.

Deze was van huis uit romanist. Dit kon zeker geen kwaad, want wie de beginselen van zijn moedertaal aan buitenlanders wil bijbrengen moet uiteraard zelf de moedertaal van zijn leerlingen onder de knie hebben.

Hij had het in Parijs niet gemakkelijk. Velen van hen die deze regels zullen lezen weten bij ervaring wat het betekent, ingang te willen verschaffen aan een vak waarvan zo goed als niemand ter plaatse het belang inziet. De nieuwe lector beschikte niet eens over een eigen lokaal: hem werd een hoekje in de donkere zaal - er kon alleen bij kunstlicht worden gewerkt - toegewezen waar de collega's skandinavisten zich al hadden ingericht. Gelukkig had het hoofd van de (reeds sinds 1909 bestaande) Skandinavische sectie, prof. Jolivet, de invoering van het Nederlands toegejuicht en stond hij de nieuwe docent met raad en daad bij.

Ook administratief ging diens weg niet over rozen. Als lector mocht hij zelfs geen examens afnemen, tenzij onder 'toezicht' en verantwoordelijkheid van een hoogleraar, in casu weer prof. Jolivet.

Ondanks alles ging Van der Tuin met veel animo en doorzettingsvermogen te werk. Daarvan was ik getuige tijdens de twee jaar dat wij mochten samenwerken. Dat was tussen mijn benoeming tot hoogleraar te Parijs in 1952 en het vertrek van Van der Tuin in 1954. Hij begeleidde het groepje studenten, die hij om zich heen had weten te verzamelen, op een zodanige wijze dat er op zijn colleges een sfeer van vertrouwen en spontaniteit heerste. Ook was hij zeer gehecht aan de bibliotheek, waarvan hij, mede dank zij de hulp van de Nederlandse regering, de grondslag had gelegd: de weinige boekdelen werden gerangschikt en geregistreerd met een zorg, die een beroepsbibliothecaris niet onwaardig zou zijn geweest.

Als wetenschapsmens interesseerde Van der Tuin zich hoofdzakelijk voor vergelijkende literatuurgeschiedenis, en meer in het bijzonder voor de verhouding tussen letterkunde en schilderkunst. Hij heeft o.a. voor de *Revue de Littérature Comparée* studies geschreven over Gautier en A. Brouwer, Gautier en Rembrandt. In 1953 verscheen een charmant boekje van zijn hand, *Les vieux peintres des Pays-Bas et la littérature en France dans la première moitié du XIXème siècle*.

Opmerkelijker voor ons vak is echter het artikel dat hij in *Etudes Germaniques* (april/sept. 1954) wijdde aan 'La linguistique générale et le néerlandais'. De bedoeling daarvan was aan te tonen dat 'le néerlandais méritait d'occuper une place plus importante dans les études de linguistique générale'. Hieruit blijkt dat de auteur zijn taak in Parijs breed opvatte: al werkte hij in de eerste plaats natuurlijk voor zijn studenten, toch had hij eveneens oog voor de uitstraling van het Nederlands in wijder kring.

Van der Tuin was een pionier, wiens nagedachtenis door de neerlandici extra muros in ere dient te worden gehouden.

P. Brachin

Drenkplaatsen van het ongenaakbare: Kroniek van de poëzie *Theo Hermans*

Is Nederlandse poëzie geschreven in het Nederlands of alleen in Nederland? De vraag kan overbodig lijken, maar ze is het niet, nog altijd niet. In de onlangs verschenen essaybundel *Woord en beeld* (red. P. Thomas; Tielt, Lannoo, 1980) schetsen R.L.K. Fokkema en Hugo Brems allebei een beeld van 'de Nederlandse poëzie', respectievelijk sinds 1945 en sinds 1960. Brems behandelt dichters die in het Nederlands schrijven, Fokkema heeft het over dichters die de Nederlandse nationaliteit hebben, met uitzondering van Hugo Claus, die vrolijk geannexeerd wordt. In *Raster* 15 (1980) presenteert Cyrille Offermans een uitgebreide 'gelaagde lezing van de Nederlandse poëzie'. Vlaamse dichters komen daar niet aan te pas, tenzij ergens in een opsomming tussen haakjes. Toegegeven, Offermans zegt zelf dat zijn lezing partijdig en op bepaalde tendenzen gericht is. Toch blijft het vreemd, vooral omdat dit internationale poëziumnummer van *Raster* de Nederlandse dichtkunst een plaats wil geven temidden van een stuk of acht buitenlandse literaturen. Het heeft natuurlijk geen zin je over dergelijke dingen al te zeer te verwonderen. Je kan beter het motto ter harte nemen dat Bert Popelier aanhaalt in zijn bundel *De hofnar spreekt*: 'Ze zeiden in Brussel wat ze in / Mechelen zeiden: toi, tu es Flamand./ Alors, au travail.'

De hofnar spreekt (Amsterdam, De Bezige Bij, 1981; 75 blz.) is Popeliers eerste bundel. Hij is opgedragen aan 'de meester-tovenaar van de Nederlandse dichtkunst', Hugo Claus. Diens sleutelpositie in de Vlaamse letterkundige wereld komt niet alleen voort uit de rusteloze verscheidenheid van zijn eigen produktie, maar ook uit zijn inspanningen als promotor en zijn kontakten met uitgevers in Nederland - waarbij men moet beseffen dat de Vlaamse uitgeverswereld grotendeels beheerst wordt door Nederlandse groepen. Toen Freddy de Vree in 1976 zijn *Steden en sentimenten* uitbracht, richtte hij ook al een publiek dankwoord aan Claus. Meer dan bij De Vree is in Popeliers gedichten Claus' aanwezigheid direkt voelbaar, het duidelijkst in de bitsige, deklamerende, vitalistische toon die zij aanslaan.

Bert Popelier schrijft vanuit een grote onvrede met zowat alles wat hij om zich heen ziet, en hij geeft dat met luide stem te kennen. In een korte kommentaar die hij onlangs afstond aan de *NRC*, omschreef hij zijn uitgangspunten als volgt: 'Mijn gedichten zijn barok, cynisch, geschreven in een brede zwaai van taal. Het is geëngageerde poëzie, niet politiek, uithalen naar maatschappelijke verstarring. Gevoelens die monumenten of verplichtingen worden probeer ik met kanonnades van woorden, beelden en ideeën te ontmantelen. Mijn poëzie is een daad van verzet, mijn inspiratie is een soort geestelijke woede en onmacht, dat is beter dan ontroering, die is gauw weg.' Als Popeliers gedichten bijgevolg meer ontlading en uitbarsting dan expressie zijn, is dat minder uit onbehouwenheid dan uit onwil. Zijn felle, beeldrijke aanvallen bevatten overigens sterk satirische elementen. Reeds in het eerste gedicht van de bundel verschijnen de bisschop en de rechter als handlangers die tezamen het geestelijk en maatschappelijk gezag in stand

houden. Elders beschrijft een ‘buikspreker in het parlement’ zijn land als ‘heet, spaarziek, paaps’, ongeveer zoals Claus in zijn ‘Suite flamande’ (in *Van horen zeggen*, 1970) reeds vond dat zijn volk gekneld zat tussen twee polen, ‘het vette en het vrome’.

Onder al die wrokkige, dwars en rauw aandoende barok schuilt natuurlijk een romantische kern, die aansluiting vindt bij de Europese antiburgerlijke literatuur uit de vorige eeuw. Waar de marginaliteit en vijandigheid toen een uitdrukking vond in onmaatschappelijke houdingen, van aristokraat tot anarchist en van dandy tot poète maudit, stelt Popelier zich nu op als hofnar en gek. Dat gaat niet zonder cynisme. In het laatste gedicht van de titelreeks trekt een groteske, dierlijke stoet door de straten, en hoewel de ‘stadsgek’ even de kans krijgt om zijn anarchistische verzen te schreeuwen, wordt hij door de opperzeug prompt de strot afgebeten. In andere reeksen keert Popelier zich tegen de ‘verkleumde dromers’ en de ‘pratte epigonen van de Weigering’, zodat hij uiteindelijk illusieloos en alleen achterblijft met zijn protest tegen elk keurslijf, elke dwang, elke binding. Ook in de meer erotische gedichten wordt de tederheid liever verbeterd dan toegegeven, en kijkt de dichter onsentimenteel op zijn verleden terug:

Het eerste jong bekeerde mij, en trouwen
 - gelijk de konijnen.
 Tien achtereen: negen gezond als verse melk en één
 onnozel, de laatste.
 Een brok gestotter, die laatste.
 Een grote scheur sloeg het hart van mijn vrouw in tweeën.
 Zij wist het wel:
 de mensen maken zich kapot met hun eigen alaaam.

In regels als deze houdt Popelier zijn materiaal voortreffelijk onder controle. In andere gedichten lijken de harde, krasse beelden af en toe uit de hand te lopen en dan ontstaat er een woest spartelende breedsprakerigheid die haar gevoel voor richting verloren heeft. Niettemin laat *De hofnar spreekt* een ongewoon krachtig en weerbarstig geluid horen en blijkt er een zo vanzelfsprekend talent uit dat men haast zou vergeten dat dit een debuutbundel is.

Stefaan van den Breemt deelt Popeliers aanzienlijke onvrede met een hoop maatschappelijke toestanden, maar hij reageert daar heel verschillend op. Hij komt ook uit een andere hoek. Een tiental jaren geleden werd hij bij de Nieuw-Realisten ingelijfd, zij het zonder veel geestdrift van zijn kant. In de door Lionel Deflo samengestelde bloemlezing *Nieuw-Realistische poëzie in Vlaanderen* (Brugge, Orion, 1972) sprak hij zich reeds uit voor een kritisch en politiek georiënteerd realisme ‘dat de werkelijkheid interpreteert en als veranderbaar weergeeft.’ Zijn belangstelling voor Bertolt Brecht en zijn vertalingen van de Cubaanse dichter Nicolás Guillén geven aan in welke richting hij naar oplossingen zoekt. Vooral sedert de bundel *Lente in Vorst* (1976), geschreven na een korte gevangenisstraf wegens zijn vermeend aandeel in een politiek misdrijf, heeft Van den Bremts engagement scherpere en hardere vormen aangenomen. Zijn jongste verzameling,

Andere gedichten (Gent, Masereelfonds, 1980; 62 blz.), vertrekt vanuit een onmiddellijk gegeven herkenbaarheid, die hij vervolgens van weerhaken voorziet. Hij bootst de holle clichés en de zalvende verklaringen, de ongerijmdheden en de drogredeneringen van het politieke bedrijf na, maar stoot die meteen een mes tussen de ribben. Van den Brecht is ongetwijfeld even verbitterd en van afkeer vervuld als Popelier, maar zijn woede is meer gericht, zijn poëzie heeft een tactiek ontwikkeld en wil meer wapen zijn dan ontlading. Wanneer, in een sarkastisch getiteld gedicht, 's Lands creatieve krachten spreken', levert dat regels op als: 'Ze zeggen dat wij in het geheim / de winsten exporteren. / Dat is niet zo. / En bovendien / begrijpelijk.' In een ander gedicht, 'Een Belgisch diplomaat in Afrika roemt zijn geboorteland', wordt in een paar strofen het retorisch rookgordijn treffend geparodieerd:

Het land waar ik vandaan kom, is
rijk. Dat wil zeggen: de kruimels
die er van de tafels van de rijken
vallen, zijn groot.

Jullie rijken zijn niet met genoeg.
Daarom zijn de kruimels voor jullie
niet groot. Zodoende hebben jullie
ook geen schilders.

In weer een ander gedicht, dat een aantal bondige regeringsmededelingen beoogt weer te geven, staan venijnige coupletten als: 'Wij zullen het nodige verzwijgen / Wij zullen het overige bewijzen', en even verder: 'Wij zullen ons verdedigen / Door middel van de rekening'. Elders schrijft Van den Brecht voorbeeldige parabels en politieke liederen en litanieën.

'Een boom laat zich het best / begrijpen in zijn vruchten,' merkt de dichter nog ergens op. Een beroeps politicus begrijpen in zijn woorden is uiteraard onbegonnen werk. Maar door het politieke taalgebruik op geschikte momenten een draai te geven, wordt ook de vunsheid en de permanente oplichterij aan het licht gebracht. Daar is het Van den Brecht om te doen. Natuurlijk is zijn benadering sterk vereenvoudigd; soms komt zij zelfs naïef en simplistisch over in de voorspelbare tegenstellingen tussen arbeiders en bazen, slachtoffers en uitbuiters, onderdrukten en verdrukkers. De tekeningen van Cubaanse kunstenaars waarmee de bundel verlucht is, doen evenmin bijzonder overtuigend aan temidden van een reeks teksten die tenslotte alles te maken hebben met retoriek en manipulatie. Toch blijft Van den Brecht één van de weinige konsekwent politieke dichters in het Nederlandse taalgebied. In een tijd waarin het Nieuwe Subjektivisme zo gretig om zich heen grijpt en de halfbakken adolescentenromantiek in Vlaanderen nog weliger tiert dan in Nederland, getuigt zijn opstelling van moed en kritische zin.

De Vlaamse Nieuw-Realisten van zo'n tien jaar geleden zijn intussen ieder hun eigen weg gegaan. Terwijl Van den Brecht naar Brecht en Guillén keek, ontwikkelde Roland Jooris, wiens evolutie geboekstaafd werd

in zijn *Gedichten 1958-1978* (Antwerpen, Lotus, 1978), een fijnzinnig soort 'minimal art'. Een Patricia Lasoen ging het allengs meer zoeken in huismoederlijke stemmingslyriek. De meest bekende vertegenwoordiger van de groep werd echter Herman de Coninck, die van meet af aan voor een meer humoristische, onbekommerde aanpak koos. Hij stelde reeds in Deflo's bloemlezing van 1972 dat hij het woord 'badineren' positief gewaardeerd wilde zien. Vijf jaar later, in een lang gesprek met Willem Roggeman (in *De Vlaamse Gids*, mei - juni 1977) herhaalde hij die opmerking, die meteen een verklaring levert voor zijn commercieel succes. Zo werd De Coninck min of meer wat Rutger Kopland is in Nederland: een goed verkopend en vlot leesbaar dichter, zij het veel minder complex dan Kopland en luchtiger, speelser, oppervlakkiger van toon, kortom een schrijver van consumptiepoëzie - een term die hij trouwens eveneens positief waardeert.

De Conincks nieuwste bundel, *Met een klank van hobo* (Amsterdam, Van Oorschot, 1980; 54 blz.) trekt de lijn door van *De lenige liefde* (1969) en *Zolang er sneeuw ligt* (1975). Eén oude gewoonte heeft hij alvast opgegeven: zijn zinnen beginnen nu gewoon met hoofdletters. Verder maakt hij meer dan vroeger gebruik van rijmwoorden, die soms behendig en onopvallend het gedicht overeind houden, zich soms ook druk ellebogend op de voorgrond dringen. De Conincks gedichten hebben altijd een autobiografische indruk gewekt. In *Met een klank van hobo* is de ik-figuur een minzame, af en toe geestige, nog steeds verliefde huisvader die zich bewust wordt van het uitsterven van de oude generatie en het opgroeien van de kinderen in het gezin. Het is een onopmerkelijke, alledaagse, toegankelijke wereld, waar de dichter een poëzie over schrijft die goed in het oor ligt en geregeld leuke vondsten opdist, maar tenslotte bedroevend weinig om het lijf heeft. Terwijl tien of vijftien jaar terug de relativerende humor en de directe spreektrant het indammen van de woordenvloed der Vijftigers als functie hadden, is nu de spankracht zichtbaar verslapt. De grapjes zijn voos geworden, de paradoxen verschaald, de scherpe kanten weggesleten. Waar de dichter eens opgetogen ontdekte wat verliefdheid en liefde zoal te bieden hadden, toont hij zich nu weemoediger, rijper, saaier. De verzen komen zelden boven het niveau van huis-, tuin- en keukenpoëzie uit, en achter de tot onbenulligheid gerelativeerde beelden verbergt zich een kleinburgerlijk, zelfvergenoegd en veilig ingekapseld bewustzijn, de goedmoedige zelfspot ten spijt. Zo worden de gedichten een knus maar banaal gekeuvel, dat nog net voldoende luchtigheid bezit om niet truttig te moeten heten. Ook de ironie is eerder meewarig dan smalend, als in de eerste strofe van 'Pull':

Onlangs vond ik de zwarte pull terug waarin ik, zeer groen,
mijn existentialistische jeugd heb doorgebracht:
zwarte pulls waarin we niet goed wisten wat te doen,
wat door Sartre met zeer chique namen werd bedacht.

Het is niet moeilijk te zien waarom deze regels niet werken. Waar vers 4 de lezer wel vanzelf op het Sartrianse woord 'existentialisme' zou hebben gebracht, heeft de dichter in vers 2 zijn mond al voorbij gepraat. Daardoor is, om het met Faverey te zeggen, de witz van pointe ontdaan en krijgt de

ironie lood in de schoenen gegoten. Dat is vaker het geval bij De Coninck: de gedichten steunen op een ironie en een zelfrelativering van een veel te zwaar gehalte, zodat de meest doorzichtige emoties gekunsteld worden. Omdat deze ironie nog slechts als versiering of hoogstens als stootkussen dienst doet, stemt ze ook niet meer tot nadenken. De brave zekerheden en kleffe waarheden worden er alleen maar door beaamd: gewikt, gewogen, en goed genoeg bevonden.

Wat Eddy van Vliet met Herman de Coninck gemeen heeft, is de vlotte leesbaarheid van zijn vers, ook al gebruikt hij een minder directe spreekstijl dan De Coninck en werkt hij met vagere, abstraktere termen en minder tastbare gegevens. Van Vliet bracht enige tijd geleden twee bundels kort na elkaar uit: *Na de wetten van afscheid en herfst* (Amsterdam, Bezige Bij, 1978; 56 blz.) en *Glazen* (Bezige Bij, 1979; 47 blz.). Deze laatste verzameling houdt zich, zoals de titel aangeeft, met allerlei soorten glazen bezig, van mosterdglazen tot oude champagneglazen. Eigenlijk heel tastbare gegevens dus, maar het gaat Van Vliet minder om die glazen zelf dan wel om de associaties die zij oproepen, de manier waarop zij in een bepaald sociaal kader passen en met menselijke emoties in verband staan. Door zijn thematiek bewust beperkt te houden, brengt Van Vliet een goedzittend geheel tot stand. Sommige glazen komen meer voor het voetlicht dan andere; het meest inspirerend werkte blijkbaar het jeneverglas, dat zich in zes gedichten mag verheugen.

Een gevaar waar deze bundel niet altijd aan ontsnapt, betreft de voorspelbaarheid van sommige associaties. Het cognacglas is inderdaad dikbuikig, zeer voornaam, en Napoleon hoort er ergens bij. Vodka wordt ijskoud gedronken, en we horen van Lenin en (Russische) steppen. 'Bierglas 1' spreekt van bier als volkse drank, van studenten en bierbrouwende abdijen. 'Bierglas 2' wijst op Vlamingen en Duitsers als befaamde bierdrinkers, op biljartspelers en duivenmelkers, op Beierse bierfeesten en fascistische ondertonen. Daarentegen is 'Whiskyglas 2' ineens veel persoonlijker en complexer:

Wie somber is heeft je nodig, wie licht
na het kaartspel heeft je graag onder de hand

Het ijs tikt als teerlingen
de kans op winnen staat bij voorbaat vast
en voor de verliezers ben je een zekere troost

Droog je mond en zwijg
zwijg over alles wat ik je ooit heb verteld

Algemeen gezien is de bundel overigens op zijn best bij soorten glazen die geen voor de hand liggende associaties te voorschijn roepen of waarbij Van Vliet de verwachtingen van de lezer juist niet inwilligt. Misschien ook omdat het zo vaak over alcoholische dranken gaat, zijn de gedichten beter te genieten in kleine hoeveelheden dan in één lange teug.

Van Vliets voorlaatste verzameling, *Na de wetten van afscheid en*

herfst, telt twee afdelingen. De eerste bevat een autobiografisch vervolgverhaal over de jeugdijaren van de auteur in Antwerpen, van de oorlogstijd via de school en de eerste kalverliefdes tot aan de echtscheiding van zijn ouders. In de tweede afdeling, die uit veertien losse gedichten bestaat, vinden we de typische vorm en toon die Van Vliet zich sinds *Het grote verdriet* (1974) eigen heeft gemaakt, een poëzie die sentiment hanteert zonder zelf sentimenteel te worden. ‘Vechtend tegen lijnen van leed’, zoals de dichter het ergens noemt, weet hij beheerst, onnadrukkelijk en een tikkeltje melancholisch heel precies afgewogen, sfeervolle beelden te plaatsen die de lezer voldoende materiaal aanreiken om het onuitgesprokene grotendeels maar nooit helemaal te raden. Van Vliets werk is ontegenzeggelijk romantisch van aard. Maar omdat hij bezig is met vragen en indrukken, dringt hij zich niet op in deze of gene pose en ontstaat er een poëzie in mineur, waar toch een aanzienlijke kracht van uitgaat. In de generatie die na Claus en Snoek aan het woord is gekomen in Vlaanderen, is Van Vliet misschien niet de luidruchtigste figuur, maar wel de meest genuanceerde.

Nu toch nog even naar Nederland. Daar verscheen onlangs het debuut van Martin Reints, *Waar ze komt daar is ze* (Amsterdam, Bezige Bij, 1981; 54 blz.), dat sterk de aandacht trok. Hoewel de bundel opgebouwd is uit negen afzonderlijke reeksen, staat er vrijwel doorlopend een ‘zij’ in het middelpunt van de belangstelling. Aanvankelijk lijkt het of een ik-figuur dat meisje overal volgt, ontmoet en gadeslaat, maar gaandeweg verdwijnt die ‘ik’ en zien we het meisje op allerlei plaatsen, in allerhande situaties, in de weer met koffers, rokend, lopend, pratend, televisie kijkend. Sommige handelingen en motieven worden telkens herhaald. Door het ontbreken van enig bijkomend commentaar en verder door de vele onverwachte verschuivingen, de soms bevreemdende metaforen, en het vrij vlugge tempo - weinig leestekens, geen hoofdletters, koel afgemeten verzen zonder overtollig vet - komt Reints dikwijls tot een bijna surrealistische aaneenschakeling van beelden. In de titelreeks wordt duidelijk dat het vertoeven op een bepaalde plaats het denken aan andere plaatsen niet uitsluit en dat er complexe relaties bestaan tussen mentale en fysieke aanwezigheid. Vaak worden handelingen waargenomen zonder dat de zin ervan verklaard wordt, dan weer worden gedachten weergegeven waar uiterlijk niets van blijkt. Af en toe zijn denken en doen in overeenstemming met elkaar, zoals in de regels: ‘omdat zij steeds aan je moet denken / rijdt ze soms in een auto naar je toe’. Meestal blijven uiterlijk en innerlijk gescheiden: ‘ze slaapt niet en als ze slaapt / droomt ze dat ze ligt te gillen, maar / wie naast haar ligt kan dat dus niet horen’. Zekerheid bestaat er zodoende nauwelijks. Wat van buiten waargenomen wordt, lijkt niet meer dan een serie handelingen in het ijle, terwijl de gedachten van een persoon al even vrijblijvend als onbestendig zijn, zoals blijkt uit regels als: ‘soms denkt ze dat ze het fijn vindt / dat ze denkt dat ze zichzelf is / na verloop van tijd denkt ze altijd overal weer anders over’.

Door de snelheid en trefzekerheid waarmee Reints deze situaties en gedachten tekent, krijgen zij een fascinerend karakter. De laatste reeks, die ‘Over het schrijfwerk’ heet, geeft enig inzicht in zijn methode. Zo zegt hij onder andere:

glij op rolschaatsen
 of in de trem of met de metro
 tussen de gebouwen door
 en luister naar de beelden in je kop
 en naar de voorstellingen die daar tussendoor schuiven

Dat principe van tussenschuiven, onderbreken en van perspectief veranderen laat hij doorwerken in zijn manier van schrijven, die tegelijk verrassend en gestroomlijnd is. De resultaten zijn hoogst opmerkelijk.

Martin Reints' intellektualistische benadering past uitstekend bij de zogenaamde *Raster*-poëzie, waarvan Hans Faverey één van de puurste exponenten is. Vorig jaar werden Favereys eerste twee bundels (uit 1968 en 1972) heruitgegeven in één band *Gedichten* (Amsterdam, Bezige Bij). Inmiddels is ook zijn vierde bundel, *Lichtval* (Bezige Bij, 1981; 96 blz.), op de markt.

Net als Reints is Faverey hier overwegend bezig met waarnemingen, maar bij hem is het te onderzoeken gegeven liefst zo leeg en zo stil als het maar kan. Zelfs het vastleggen van dergelijke minimale gegevens wordt bij Faverey doorgaans onmogelijk geacht. Ook waarnemingen in absolute zin, waarbij de positie en de interpretatie van de waarnemer uitgeschakeld horen te worden, blijken nauwelijks haalbaar. Wel kunnen er momenten van stilstand geregistreerd worden, een afgeronde berusting van dingen die zichzelf genoeg zijn, en dan duikt inderdaad het kenmerkende Faverey-woord 'zich' op, bijvoorbeeld in: 'Alles zo // vanzelfsprekend dat het / zich bestaat', of, in een ander gedicht: 'Als het dit is, dan is dit het / zo lang als het zich duurt'. Die stilstand is echter een soort tijdloosheid die het nooit lang uithoudt. Het optekenen ervan brengt reeds een verandering in de toestand teweeg omdat de waarnemende persoon de bestaande situatie verstoort als hij die wil registreren, want hij kan zichzelf nooit uit de waarneming wegcijferen. Zelfs 'herinnering is perceptie', zegt Faverey ergens, alleen 'vergetelheid kent geen tijd'. Wanneer dergelijke onderwerpen bovendien in taal moeten verwerkt worden, komen er nog een paar verwickelingen bij. Taal schept immers de mogelijkheid om gebeurtenissen eigenmachtig stil te leggen of een stand van zaken geheel te ontkennen, al is ook die macht tenslotte betrekkelijk omdat zij van zuiver taalkundige aard is.

Zo abstract gaat het er niet aan toe in *Lichtval*. De zojuist naar voren gebrachte bedenkingen kunnen hoogstens iets van Favereys zonderlinge werkwijze helpen verklaren. In vergelijking met zijn eerste bundels is zijn benadering trouwens veel minder extreem geworden. De afbrekingen en omschakelingen zijn minder bruusk dan vroeger, meer vloeiend. Net als in *Chrysanten, roeiers* (1977) vindt de lezer in de nieuwe bundel enkele konkrete steunpunten en verwijzingen naar namen die, zo ze al niet bekend zijn, tenminste nageslagen kunnen worden. Hercules Seghers duikt opnieuw op en ook Sappho wordt weer vermeld. De reeks waarmee *Lichtval* opent heet 'Adriaen Coorte'. Het valt gemakkelijk te begrijpen waarom juist deze schilder Faverey zo aanspreekt. Coortes persoon blijft geheel op de achtergrond. Er is weinig meer over hem bekend dan dat hij in Dordrecht werkte tussen 1683 en 1707. Zijn stilleven, slechts te identificeren aan de hand van

de bescheiden initialen 'A.C.' en met een haast angstwekkende discipline geschilderd, zijn feilloze, haarscherpe weergaven van vruchten en groenten, die meestal op stenen plinten liggen. Faverey omschrijft ze als 'niet anders kunnende geldigheid / in koudvuur bewaard'. De lichtval op Coortes doeken kreëert een opvallende contrastwerking en, voortgaande op de titel van Favereys bundel en de manier waarop hij zijn taalspel om de voorstellingen heen weeft, lijkt voor de dichter de nadruk te liggen op wat zo, momentaan en onvermijdelijk, zichtbaar wordt gemaakt vanuit die ene belichtingshoek. De volmaakte, als bevroren stilstand waar Faverey naar streeft, is bij Coorte een feit geworden. Al het andere blijft onbelicht en onzichtbaar, slechts in te vullen door de verbeelding en dus door Favereys taal. 'De mooiste vogel / die ik ken is de ijsvogel,' zegt hij in een ander gedicht. Geen wonder dat hij in de heldere perfectie van Coortes stillevens een onderwerp gevonden heeft dat hem op het lijf geschreven is. Door dergelijke herkenningmomenten ook in andere reeksen en op andere, doch verwante manieren uit te werken, heeft hij een bundel samengesteld die zonder meer meesterlijk moet worden genoemd.

De benaming *Raster*-poëzie voor produkten als die van Reints en Faverey verwijst natuurlijk naar het gelijknamige tijdschrift waar H.C. ten Berge de grote bezieler van geweest is - voltooid verleden tijd, want onlangs trok hij zich uit de redactie terug om zich volledig aan eigen werk te kunnen wijden. Nadat Ten Berge in 1979 zijn trilogie van Indiaanse en Eskimoverhalen voltooide met het deel *Siberische vertellingen* en vorig jaar nog een omvangrijke essaybundel het licht deed zien (*Levenstekens en doodssinjalen*, Amsterdam, Bezige Bij), heeft hij nu ook een bundel *Nieuwe gedichten* vrijgegeven (Bezige Bij, 1981; 60 blz.).

Het nieuwe in deze *Nieuwe gedichten* heeft veel met Breyten Breytenbach te maken. De verzameling begint en eindigt met reeksen opgedragen aan de Zuidafrikaanse dichter, die momenteel in zijn geboorteland een lange gevangenisstraf uitzit. Vooral in de slotreeks, 'Intra muros', spreekt Ten Berge met een voordien niet gehoorde persoonlijke betrokkenheid, alsof de verontwaardiging te groot is om nog langer opgekropt te worden. In felle bewoordingen vaart hij uit tegen 'de onnipotente aanwezigheid van het ploertendom' en tegelijk ook tegen 'de schrijvende onderwereld van dit land / [die] zich frenetiek met beuzelarijen / op de been houdt'. Andere gedichten spreken op bijna innige wijze over zijn vriendschap met Breytenbach. De openingsreeks, 'De Hartlaubmeeuw', is al enkele jaren oud en steunt op een collagetechniek die aan een bundel als *Personages* (1967) doet denken. Tussen de herinneringen aan Breytenbach worden passages over Robbeneiland geschoven ontleend aan James Cook en de bioloog Nico Tinbergen, die allebei uiteraard heel andere aspecten van het eiland belichten dan de grimmige reputatie die deze plaats tegenwoordig heeft.

De reeks 'Tramontane' sluit eveneens aan bij vroeger werk, in dit geval gedichten als 'maker & model' in *de witte sjamaan* (1973). De term 'tramontane' verwijst naar de poolster als oriëntatiepunt, maar ook naar de 'man van het grasvolk' - een omschrijving voor de dichter zelf - die geheel alleen de besneeuwde bergen intrekt om daar, als een moderne sjamaan, zijn eigen myte op te bouwen. Maar wanneer de dichter zegt dat hij zodoende

‘zijn naam / volgens de regels van de kunst / in eenzaamheid beklimt’, zit daarin een zinspel op de naam Ten Berge die het geheel een subjectievere kleur geeft dan in soortgelijke gedichten in vroegere bundels. Verder wordt de reden voor de tocht naar de bergen, ‘afzondering’ die voortkomt uit ‘révolte’, impliciet verbonden met de slotreeks over Breytenbach in de gevangenis; het laatste gedicht luidt daar:

Ook de weg van de afzondering
voert tot révolte,
je staat als een russiese boer
op de moskoude keien

De centrale reeks, ‘Een schijn van werkelijkheid’, vertrekt vanuit een ‘snapshot op chamois’ waar de vader van de dichter, ‘de man die jou weldra onwetend verwekte’, op te zien is. De foto dateert van ‘januari 1938’; het subjectieve van dat gegeven wordt duidelijk als men bedenkt dat Ten Berge geboren is in december van dat jaar. De gedichten in deze reeks, waarin verbeelding en herinnering heldere beelden reconstrueren aan de hand van licht doorsneeuwde afbeeldingen op oude foto's, behoren trouwens tot de knapste die Ten Berge ooit geschreven heeft; de gevoeligheid en het spel met de taal gaan volledig in elkaar op.

Dat geldt eveneens voor de reeks ‘Zeven tijdstippen’, die een aantal winterse momenten, telkens gedateerd op 7 januari van opeenvolgende jaren, probeert vast te houden. Op de achtergrond staan hier de figuren van Hadewijch en Bashō. Wat Ten Berge aantrekt in Hadewijch, is zowel ‘die glans van donker woordglazuur’ als het ongrijpbare en ongenaakbare van haar persoon en haar taai trotseren van de tijd. Bashō's voorbeeld laat hem toe een paar andere tematische konstanten weer te berde te brengen, gericht op het ideaal van het gedicht dat (nog) niet bestaat, dat nog de witte, lege volmaaktheid bezit van een onbetreden sneeuwveld. De echo's en de raakpunten met het vroegere werk van de dichter spreken voor zichzelf. Een geheel vernieuwde Ten Berge ontmoeten we dus niet in de *Nieuwe gedichten*. Wel zien we een auteur die zijn persoonlijke bekommernissen rechtstreeks en opener onder woorden brengt dan voordien het geval was.

Die direktheid kenmerkt ook in hoge mate de jongste bundel van Lucebert, *Oogsten in de dwaaltuin* (Amsterdam, Bezige Bij, 1981; 43 blz.). Dit is de eerste verzameling met nieuw werk die Lucebert gepubliceerd heeft sinds voor hem een soort mausoleum werd opgericht in de vorm van de tweedelige *Verzamelde gedichten* (1974). De poging om het kopstuk der Vijftigers op die manier bij te zetten was natuurlijk voorbarig. Lucebert is springlevend en woont in Spanje.

Opvallend in *Oogsten in de dwaaltuin* is de politieke of, meer algemeen, de etische inslag, met daarnaast de aanwezigheid van een aantal met naam genoemde hedendaagse kunstenaars. Die twee elementen worden in de bundel als geheel nauw met elkaar verbonden. Het centrale motief lijkt betrekking te hebben op het woord ‘licht’. Lucebert wijdt een gedicht aan de in 1977 overleden co-Vijftiger Hans Andreus, de dichter van het licht bij uitstek. De schilder James Turrell wordt beschreven als een ‘smid van het

licht'. De films van Johan van der Keuken zijn 'bundels van licht' - maar hier komt meteen de politieke inzet om de hoek kijken, want deze geprojecteerde lichtbundels tonen onthullende beelden van marteling en onmondigheid, het zijn 'dokumenten vol licht / licht van bewijs (...) in de duisternis van deze verlichte / en oh zo potente tijd'. Wanneer de dichter nochtans - ook hij - het lot van een Breytenbach wil beschrijven met zijn eigen middelen, met woorden dus, wordt hij door onmacht bevangen. Het gedicht schaamt zich niet méér dan een gedicht te kunnen zijn, want 'woede wil andere wapens dan woorden'.

In een wereld vol 'nijdvlees en zuchtgezwel', waar 'verlamming als overvloed vermomd' de plak zwaait, zoekt Lucebert steun en verlichting bij verwante kunstenaars. De bundel bevat een aantal prachtige lyrische reacties op plastische kunstwerken. Het liefst vertoef Lucebert blijkbaar bij iemand als de Cobra-schilder Eugène Brandts, wiens doeken 'het kinderhoofd (...) / de zegevlag reiken', of bij de kleurrijke schilderijen van een Turrell. Daarin vindt hij zichzelf terug:

...want ik zag
als voor het eerst mijzelf en ik zag
in de stilte van een waterval in de verte
mijzelf gemaakt om het licht als rivier
terug te dragen naar de zon

Zou het toeval zijn dat Lucebert hier, net als Ten Berge dat deed, een zinspeling inlast op zijn eigen (schuil)naam, 'drager van licht'? In elk geval wordt het beeld elders in de bundel weer opgenomen ('Zijn de grote rivieren niet gemaakt om licht / statig en gestadig terug te dragen naar de zon'). Toch toont de dichter zich, ondanks de schitterende surrealistische en in paradoxen gedrenkte beelden die hij moeiteloos rondstrooit, onzeker van zijn krachten, bevreesd dat zijn klare woorden zullen ontaarden 'in een stortplaats van kreten en gesteente', want 'al wat hij aanwijst met draaddunne gebaren / zijn drenkplaatsen maar die van het ongenaakbare'.

Voor hem is dit wellicht een schrale troost. De lezer echter krijgt op iedere bladzijde het bewijs dat Luceberts formidabele woordkunst niets van haar rijkdom en sprankeling verloren heeft. Wie de mening toegedaan is dat de zogeheten grote na-oorlogse prozaschrijvers in Nederland het de laatste tijd behoorlijk laten afweten - kijk naar de bepaald middelmatige recente produkten van de alsmaar chagrijniger wordende W.F. Hermans, de monumentale pretenties van de doodgeboren filosoof H. Mulisch, het hopeloos overschatte, even oeverloze als zelfingenomen gezever van de vereerde G. Reve - hoeft zich niet ongerust te maken. De lyrische zangberg staat vol bloemen en de rode zijn in de meerderheid.

Van Hooft tot Holst en Marsman

R.P. Meijer

Ter gelegenheid van de Hooftherdenking heeft de uitgeverij Querido maar liefst drie boeken over Hooft gepubliceerd, waarvan twee heel fraaie titels dragen. *Overvloed van vonken* (f 29,50) is een bloemlezing uit Hoofts poëzie samengesteld door M.A. Schenkeveld-Van der Dussen, L. Strengholt en P.E.L. Verkuyl. De keuze van de gedichten is uitstekend en representatief, en de toelichtingen zijn helder en accuraat. Puristen zullen er even aan moeten wennen dat de spelling gemoderniseerd is. Op de voorflap wijst de uitgever erop dat men dat allang doet met moderne uitgaven van Shakespeare, Goethe e.t.q. maar dat men daar in Nederland blijkbaar nog huiverig voor is. In een Verantwoording achterin het boek laten de samenstellers zien wat er aan zo'n modernisering allemaal vastzit en dat het vaak om meer gaat dan alleen maar een simpele letterwijziging. Wat doe je bijvoorbeeld met een woord als *joffrouw* dat er in de vorm van *juffrouw* burgerlijk of schooljufferig uit gaat zien? En wat met *jonste* of met *haar* als wederkerig voornaamwoord? Elke modernisering blijkt tenslotte een vorm van compromis. Het pleidooi voor de modernisering en de manier waarop dat moderniseren gedaan is, hebben me niet onovertuigd gelaten en *Overvloed van vonken* lijkt me een bloemlezing die met studenten heel goed te gebruiken is. In elk geval als eerste inleiding.

De tweede fraaie titel, *Het licht der schitterige dagen* (f 17,50) prijkt op een nieuwe biografie van Hooft, geschreven door Hella S. Haasse en van prachtige illustraties voorzien door Arie-Jan Gelderblom. Het boek is door sommige critici enorm geprezen en gunstig vergeleken met de onlangs ook herdrukte en bijgewerkte biografie van H.W. van Tricht, maar met die opinie kan ik mij slecht verenigen. Het boek van Hella Haasse kan dat van Van Tricht zeker niet vervangen. Haar biografie laboreert aan wat ze zelf 'bonte toetsen' noemt, beschrijvingen van wolkenvelden, waterkoud licht en glorieuze morgenstonden. Hella Haasse heeft geprobeerd een levendige biografie te schrijven en geen droog geleerdenboek, en dat is ook wel gelukt al is het mij vaak te levendig en te bont. Ze heeft ook geprobeerd allerlei gaten in de biografie te dichten en dat is minder goed gelukt. Steeds moet ze haar toevlucht nemen tot uitdrukkingen als 'hij zal wel', 'men mag aannemen dat', 'stellig is er', 'vermoedelijk vond hij' terwijl we van al die suggesties niets met zekerheid weten. Ook is Hella Haasse geneigd teveel van Hoofts leven af te lezen uit zijn gedichten, en liefdesgedichten zijn nu eenmaal een notoir onbetrouwbare bron voor de biografie. Om al deze redenen blijf ik de voorkeur geven aan de veel voorzichtiger en zakelijker biografie van Van Tricht.

Het derde boek van Querido is een bundel die kortweg *Essays over P.C. Hooft* heet (f 25, -) en die opstellen bevat variërend van een evaluatie van Hoofts poëzie (geen grote poëzie, volgens J.A. van Dorsten) tot vertalingen van vijf sonnetten van Hooft in het Engels door Henrietta ten Harmsel, en van de zingbaarheid van Hoofts liederen (door Jan Kuijper) tot

Hooft en de politiek in zijn dagen (H.J.L. Vonhoff). Al met al een aardige en zeer leesbare bundel. De wetenschappelijke tegenhanger ervan is een tweede verzameling essays, *Uyt liefde geschreven*, uitgegeven door Wolters-Noordhoff (f40,-). Er staan voortreffelijke studies in zoals die van Tuynman over Hooft en De Const van Rhetorike, van Mieke Smits-Veldt over het sonnet 'Nijdige tijt' en van E.K. Grootes over Hooft en Heinsius.

Kort voor de Hooft-uitbarsting had Jacob Smit de eerste echte biografie van Huygens gepubliceerd, *De grootmeester van woord- en snarenspeel* (Nijhoff, f37,50). Smit stelt in zijn inleiding met zoveel woorden dat zijn boek niet bedoeld is als bijdrage tot de wetenschappelijke discussie over Huygens en zijn werk, maar als 'redelijk leesbaar verhaal voor de gemiddelde lezer en voor jonge studenten en voorlijke leerlingen van middelbare scholen'. Het is een erg aardig en nuttig boek geworden dat een duidelijk beeld geeft van hoe Huygens in zijn tijd stond. Smit zelf ziet zijn boek als een voorlopige biografie en hij spreekt de wens uit - en ik hoop dat het geen vrome zal blijken - dat 'iemand van omstreeks dertig jaar zijn verdere leven aan Huygens zal wijden, zodat hij omstreeks zijn zeventigste in staat zal zijn de biografie te schrijven waarnaar we al zo lang uitzien'. Als die dertigjarige daartoe besluit, zal hij al gauw merken dat Smit hem 'het leven' een stuk gemakkelijker heeft gemaakt dan het had kunnen zijn.

Van Hooft en Huygens naar Bloem is een hele stap. Misschien nog groter is de stap die A.L. Sötemann en H.T.M. van Vliet gedaan hebben met hun baanbrekende uitgave van de gedichten van J.C. Bloem, gepubliceerd door de Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij (2 delen, f165,-). Een dergelijke uitgave bestond er nog van geen enkele Nederlandse dichter. De uitgave van Sötemann en Van Vliet is niet een ouderwetse Verzamelde Werken of een vervollediging van de Volledige Gedichten, maar een uitvoerige documentatie van het werk van de schrijver. Dat betekent dat niet alleen alle varianten opgenomen zijn, maar ook de meeste ongebundelde en ongepubliceerde gedichten - een uitzondering is gemaakt voor de gelegenheidsgedichten, fragmenten en de meeste jeugdverzen -, alle uitspraken van de dichter over zijn eigen werk, zijn poetica voorzover die te achterhalen is en een bibliografie van de reacties op zijn werk. Het interessantst blijven de varianten waaruit soms de ontstaansgeschiedenis van een gedicht af te lezen is. Een mooi voorbeeld daarvan is het bekende sonnet *Insomnia* waarvan de onvergetelijke eerste regels meteen al onveranderlijk vastlagen: 'Denkend aan de dood kan ik niet slapen, en niet slapend denk ik aan de dood'. Het slot van het gedicht heeft Bloem heel wat meer moeite gekost en de laatste regels zijn meer dan tien maal herschreven. In het misschien nog bekendere sonnet *De Dapperstraat* was het net andersom: de laatste terzine is zonder enige verandering in een werkschrift neergeschreven, terwijl Bloem grote problemen had bij het 'invullen', zoals hij het noemde, van de leegte tussen de woorden 'wolken' en 'omrand', wat tenslotte resulteerde in: 'de wolken, nooit zo schoon dan als ze, omrand door zolderramen langs de lucht bewegen'.

'Een gebeurtenis in de neerlandistiek', noemde Karel Reijnders deze uitgave in *Forum der Letteren* (21, nr. 4), en hij voegde er niet ten onrechte aan toe: 'het geeft de geleerde burger moed dat de problemen - één

keer en voor dit specifieke geval - zijn opgelost en dat al het heidense werk één keer verzet is'. P.M. Reinders noemde de uitgave in *NRC-Handelsblad* 'een monument voor Bloem - misschien wel aere perennius'.

Wie geïnteresseerd is in de ontstaansgeschiedenis van één enkel gedicht mag zich Sötemanns boek over een gedicht van Leopold zeker niet laten ontgaan. Het heet *Op het voetspoor van de dichter* en heeft als ondertitel *De ontstaansgeschiedenis van J.H. Leopolds 'Naast ons, naast ons, achter het riet'* (Athenaeum-Polak en Van Genneep, f85, -). Het is een van de spannendste boeken over poëzie dat ik ooit in handen heb gehad, en wie het woord spannend hier misplaatst lijkt, moet zelf maar eens zien hoe hij reageert op het speurwerk en het combinatievermogen van Sötemann. Het is ondoenlijk hier een overzicht te geven van alle weggetjes die Sötemann af heeft moeten lopen. De spanning ligt juist in elk volgend stapje, in elke nieuwe ontraadseling van de manier waarop Leopold te werk is gegaan. Heel precies volgt Sötemann de aantekeningen van Leopold, de krabbels, de lijstjes woorden, de half-afgemaakte zinnen en de doorhalingen tot hij langzamerhand de gedachtengang van de dichter op het spoor komt.

Alle critici die ik gelezen heb, hebben Sötemanns boek met grote geestdrift ontvangen. 'Het mooiste boek over poëzie dat bij ons in jaren is verschenen', schreef Dick van Halsema in *Vrij Nederland*, en hij uitte de wens dat de uitgever er als *Leerboek moderne poëzie* een voor studenten betaalbare uitgave van zou maken. Wiel Kusters in *NRC-Handelsblad* was al even enthousiast en schreef dat meer dan enig ander gedicht van Leopold, dit 'Naast ons, naast ons, achter het riet' het zijne was geworden. Ze hebben allebei volkomen gelijk.

De bundel *Een winter aan zee* van Adriaan Roland Holst is een van de mooiste maar ook een van de moeilijkste in zijn werk. L.M. Mosheuvel heeft in zijn dissertatie, getiteld *Een roosvenster* (Wolters-Noordhoff, Bouma's Boekhuis, f50, -) een poging gedaan er een interpretatie van te geven. Ik zeg met opzet 'een poging' omdat Mosheuvel zelf zo bescheiden is over zijn boek en bevangen lijkt door de twijfel of het allemaal wel zin heeft wat hij gedaan heeft. Het is beslist ongewoon, en verfrissend, om iemand in het voorwoord van zijn dissertatie te zien schrijven: 'Inzicht laat zich niet dwingen. Als men de listen en lagen van de analyse heeft gelegd is het vaak lang wachten op de prooi van het inzicht. En wat erger is: aangekomen bij het laatste gedicht is men niet meer dezelfde die aan het eerste begon. Berustend begint men opnieuw. Ad infinitum. Maar er komt een ogenblik waarop het onpraktisch wordt te blijven voortgaan. Men onderbreekt de dialoog met de tekst, en beleeft dit als wat het is: een daad van willekeur'.

Willekeur is een sterk woord in dit verband, vooral omdat Mosheuvel zijn interpretaties en interpreterende aantekeningen zo grondig verantwoordt en bij elke stap die hij zet als het ware hardop denkt. Dat hij zijn interpretatie niet met één mooie frase kan samenvatten, ligt niet aan hem of aan zijn werkwijze, maar aan de complexiteit van de bundel en aan het feit dat de semantische samenhang van de gedichten weliswaar sterk is maar de syntactische samenhang daarentegen gering. Een boek als dat van Mosheuvel kan nooit de spanning hebben die Sötemanns boek over Leopold heeft

omdat de lezer niet de mogelijkheid geboden wordt in het spoor van de dichter te lopen maar toeschouwer moet blijven bij een hardnekkige poging van iemand die, zoals Mosheuvel het zelf uitdrukt, bezig is met de drillboor van de systematische analyse de verbale betonblokjes van Roland Holst open te breken. Het boek van Mosheuvel heeft duidelijk een voorlopig karakter, ook al omdat hij op weinig voorstudies van *Een winter aan zee* kon steunen, maar Blok heeft gelijk als hij in *De Nieuwe Taalgids* (73, nr. 6) zegt dat Mosheuvel bereikt heeft wat hij heeft gewild: ‘het leggen van een zeer betrouwbare basis voor de verdere Holst-studie’.

De dissertatie van Jaap Goedegebuure over Marsman is weer totaal anders van opzet dan de hiervoor genoemde boeken. Het boek heet *Op zoek naar een bezield verband* (G.A. van Oorschot, 2 delen, f99,50) en de ondertitel verduidelijkt dat als ‘de literaire en maatschappelijke opvattingen van H. Marsman in de context van zijn tijd’. Een echte biografie of een ‘leven en werk’ is het boek niet maar het komt er wel dicht bij. Goedegebuure behandelt in chronologische volgorde de verschillende fasen die men in Marsmans leven en werk onderscheiden kan en plaatst die steeds in het perspectief van het cultureel en politiek gebeuren in Nederland en daarbuiten, zodat zijn boek zich ook beweegt op het terrein van de cultuurgeschiedenis en de vergelijkende literatuurgeschiedenis, de poetica en de receptie-esthetica, afgezien nog van de interpretatie en de evaluatie. Als de meest wezenlijke trek van Marsmans persoonlijkheid ziet Goedegebuure - mijns inziens terecht - de tegenstellingen en tegenstrijdigheden: ‘Hij zwenkte in politiek opzicht al even vaag tussen rechts en links als hij het in artistiek opzicht tussen modernisme en traditie deed’, en ‘Nu eens gehoor gevend aan het ene denkbeeld en dan weer aan het andere’.

Van groot belang is ook het tweede deel van de dissertatie waarin Goedegebuure een uitgebreide keus gemaakt heeft uit gedichten, prozastukken en kritieken die Marsman zelf verworpen had maar die voor de kennis van zijn persoonlijkheid eigenlijk niet gemist kunnen worden. Doordat Goedegebuure zich op zoveel verschillende terreinen beweegt, lijdt zijn boek wel eens aan onevenwichtigheid en het is jammer dat hij een paar belangrijke publicaties over Marsman ongebruikt laat, maar tot slot kan ik niet beter doen dan de mening van P.M. Reinders in *NRC-Handelsblad* tot de mijne maken: ‘Goedegebuures dissertatie is om allerlei redenen een sympathiek boek. Een van die redenen is dat Goedegebuure echte waardering heeft voor Marsman als dichter, en mij en de anderen die nog altijd op Marsmans gedichten gesteld zijn niet het gevoel geeft zwijmelende pubers of op zijn best achtergebleven adolescenten te zijn (...) Ook is het een weldaad in deze tijd van theoretische scherp-slijperij iemand te zien schrijven dat alle gegevens die de waarschijnlijkheid van een interpretatie kunnen steunen, bruikbaar zijn, of ze nu uit de tekst komen of van buiten. Het werd tijd dat dit weer eens duidelijk gezegd werd, vooral in een academisch proefschrift. Goedegebuure is wars van dogmatiek en dat is een van de dingen die zijn boek zo leesbaar en waardevol maken’.

Leidt de presentatie van taalstructuren tot inversie of aversie?

J.G. Wilmots

De vraag die ik hierboven in de vorm van een woordenspelletje stel, kan ook anders geformuleerd worden: hoe kunnen we de zin voor *correct taalgebruik* stimuleren zonder dat de leerder ons grammatica-onderwijs hopeloos *ingewikkeld en vervelend* gaat vinden? Of nog anders: hoe krijgen we kwaliteit zonder de indruk te wekken dat we veeleisend zijn? Ik ga ervan uit dat inzichtelijk leren niet kan noch mag uitgeschakeld worden bij de verwerving van vorm- en structurelementen van de doeltaal door volwassenen. Hoewel ik het belang van spreekvaardigheid als zodanig niet betwist, stel ik dat volwassenen de fase van bewuste herkenning niet zonder meer kunnen overslaan als hun spreekvaardigheid niet alleen efficiënt hoeft te zijn, maar ook een zeker niveau wil halen. Taalvaardigheid ontstaat voor mij mede op basis van kennis en inzicht, *kunnen* ten dele via *kennen*. Dat iemand die auto kan rijden, niet meer nadenkt over het samenspel van koppelingspedaal en versnellingspook, betekent nog niet dat hij dat aanvankelijk nooit gedaan heeft. Wie piano speelt, besteedt af en toe aandacht aan de vingerzetting. En een schilder heeft ooit over kleurenmenging en penseeltechniek gehoord. Of inzichtelijk leren als (te?) moeilijk ervaren wordt, hangt in menig opzicht af van de dosering en de presentatie van de leerstof. Mits we ook met de vooropleiding en de geaardheid van de leerder rekening houden, zal die zijn mogelijke tegenzin overwinnen of zijn gebrek aan interesse in leergierigheid laten veranderen.

In *NEM-35* (najaar 1980, 24-30) heb ik onder de titel 'Knobbel versus Naarstigheid' een typologie van vreemde-talenleerders gepresenteerd. Omdat ik aan de voorzichtige interpretatie van het leergedrag van de vier daarin beschreven hoofdtypen nu enkele wat verdergaande conclusies voor het onderwijs wil verbinden, laat ik hieronder nog even het binaire systeem afdrukken dat het uitgangspunt van mijn beschouwingen vormde:

	taalvaardig	zelfkritisch/bewust
1.	+	+
2.	-	+
3.	+	-
4.	-	-

Type 1 brengt uit zijn moedertaal de grondvaardigheid mee om zich talig uit te drukken en is bereid aandacht te besteden aan de vormkenmerken, de structuren en de woordenschat van de doeltaal. Ook mensen van het tweede type zijn bereid de vormen en structuren van de vreemde taal in acht te nemen; alleen zijn ze van nature niet zo taalvaardig. Tot type 3 behoren de bekende babbelaars die zich bijzonder weinig aantrekken van de vorm waarin ze hun ervaringswereld uitdrukken. En type 4 zijn mensen die ook in hun moedertaal uitdrukkingsvaardigheid missen; bovendien hebben ze geen ervaring met het leren van een vreemde taal.

Zelfs als we van de laatste soort afzien, omdat men die aan een taaldepartement van een universiteit wel niet zal aantreffen (in avondcursussen wordt men er wél mee geconfronteerd), kunnen we stellen dat de geaardheid en het leergedrag binnen een taalklas nooit volkomen homogeen zijn. Het ligt dus voor de hand dat een grote verscheidenheid in het aanbod de kwaliteit van ons onderwijs ten goede zal komen. Enerzijds moeten inhoud en opbouw van het leermateriaal zoveel mogelijk leerders aan hun trekken laten komen binnen taalverwervingsstrategieën waarin ze zichzelf herkennen, anderzijds is het nodig de verschillende taalcomponenten afzonderlijk of naar elkaar verwijzend aan de orde te stellen. Onder kwaliteit versta ik aan de kant van de leerder het bereiken van zo goed mogelijke produktieve vaardigheden, d.w.z. met zo weinig mogelijk fouten. Dit betekent niet dat ik het belang van goede receptieve vaardigheden onderschat. Ik zeg niet dat alle anderstaligen die interesse hebben voor het Nederlandse taalgebied en zijn cultuur, ook Nederlands moeten leren spreken en schrijven, noch dat ze geen fouten meer mogen maken als ze het wél willen. Maar kwaliteit kan in bepaalde omstandigheden een leerdoel zijn, zal het soms zelfs moeten zijn. En dan moeten we er op zijn minst de mogelijkheden voor scheppen.

Wat de inhoud van het leeraanbod betreft, beperk ik me hier tot vorm- en structuuraspecten van het Nederlands als vreemde taal. Het voorkomen of wegwerken van interferentieverschijnselen op het gebied van woordenschat en idiomatische uitdrukkingen is een probleem waarvoor weer andere onderwijsstrategieën nodig zijn. Vorm- en structurelementen vormen de romp van een taal. Een goede beheersing ervan kost tijd en inspanning.

De discussie over methoden om een vreemde taal te leren en te onderwijzen is zo veelomvattend dat er niet aan te denken valt die hier ook maar gedeeltelijk te herhalen. Overigens ga ik me steeds meer afvragen waarom die discussie vaak alleen over dogma's wordt gevoerd. Het merkwaardige daarbij is dat die leerstellingen zelden de bedoeling hebben elkaar tot één geloof aan te vullen; veeleer leiden ze tot schisma's en sektevorming. Wat vandaag door sommigen aanbeden wordt, gooien ze morgen op de brandstapel. Voorbeelden daarvan zijn er genoeg.

Nauwelijks heeft elk instituut een talenpracticum of er staan mensen op die verkondigen dat het eigenlijk nergens toe dient; men heeft intussen immers vastgesteld dat het inoefenen van behaviouristische pattern-drills niet tot natuurlijk spreekgedrag leidt. Wat men in het talenpracticum wél nog kan doen, vragen de tegenstanders zich niet meer af. Nog maar pas heeft men het principe van de concentrische leergangontwikkeling (het corpus van vorm en syntaxis langzaam en in een weloverwogen progressie opbouwen) begrepen en aanvaard, of er wordt al beweerd dat de leerstof alleen notioneel-functioneel (het corpus situationeel opbouwen en zien wat voor vorm- en structurelementen daarbij telkens nodig zijn) of vanuit de pragmatiek (hoe wat in welke omstandigheden te zeggen) geprogrammeerd mag worden. De contrastieve aanpak (de leerder ongemerkt of heel bewust om valkuilen heenleiden) en de foutenanalyse (de oorzaak van veel voorkomende fouten als element van een aangepaste onderwijsstrategie) worden

even snel weer afgezworen als men ze binnengehaald heeft. Op grond van de TGG-theorie en Chomsky's *rich environment* schuiven sommigen het afzonderlijke inoefenen van vormen en structuren zonder meer opzij; ze rekenen erop dat de leerder daar mettertijd zelf wel achter komt. Sociolinguïstisch geïnspireerde didactici stellen de *communicative competence* als enig te bereiken zaligheid in en zetten samen met het begrip grammaticale norm het min of meer systematische onderwijs van vormen en structuren nog verder op de helling: taalgebruik moet in de eerste plaats adequaat zijn, d.w.z. in de gespreksituatie passen; andere vorm- en structuuraspecten zijn van minder belang. Intussen keren andere didactici de pluriformiteit van de linguïstische bijbel resoluut de rug toe en houden zich alleen nog bezig met wat ze dramatische vormen van het VTO noemen: het rollenspel, *the silent way*, songs, het werk met *comic strips*, reclamespots en tekenfilmpjes met of zonder klank op de video-kast, e.d. meer. Soms lijkt ons huidige VTO wel op een bedevaartplaats waar clerici, gezondheidsbidders en kwakzalvers ieder op hun eigen manier wonderen tot stand willen brengen én verkopen. Wie vijftientig jaar geleden een vreemde taal geleerd heeft, vraagt zich soms ironisch af hoe hij het zonder dat allemaal wel gedaan heeft. Zeker was de methode die er hoofdzakelijk in bestond iemand een grammatica (van soms twijfelachtig allooi) in de hand te stoppen en hem verder vertalingen te laten maken, niet de beste noch de meest boeiende. Maar ik heb wel de indruk dat men zoveel jaren later door de bomen het bos niet meer ziet.

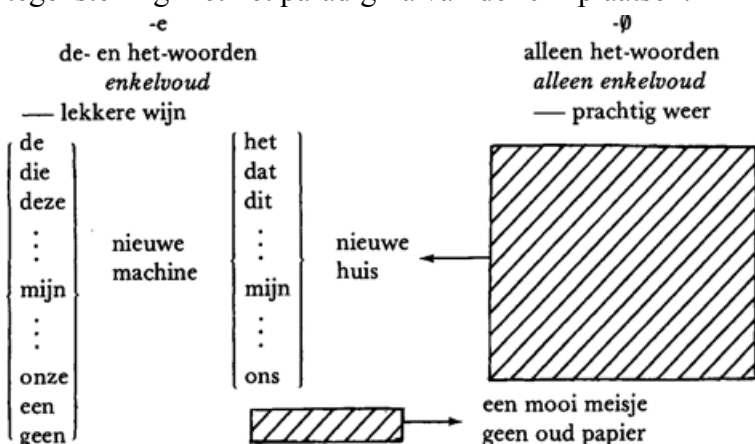
Het kunnen, het gebruiken van een vreemde taal, liet men destijds helemaal aan ons over; als we die taal maar kenden. Nu is men soms geneigd het eerste aspect als spreekvaardigheid zo te beklemtonen dat het tweede, met de soms noodzakelijke reflexie in functie van wat ik kwaliteit noem, in de verdrukking raakt.

Erg eenzijdig opgevatte leerboeken die rechtstreeks bij één bepaalde linguïstische of leerpsychologische theorie aansluiten, zijn voor de vakman vrijwel onmiddellijk als mode-artikel herkenbaar. Maar omdat de minder ervaren leraar het daar vaak moeilijker mee heeft, houden zulke methoden voor het onderwijs dat enig niveau nastreeft, allerlei gevaren in. Sommige leerboeken moeten studenten en leerlingen die meer willen dan wat vrijblijvend praten en die bereid zijn aandacht te besteden aan de vormen structurelementen van hun doeltaal, teleurstellen. Een veelzijdig opgezette syllabus daarentegen laat ook (misschien wel vooral) die leerders aan hun trekken komen, die streng zijn voor zichzelf en een kwalitatief hoog niveau van kennen én kunnen nastreven (de groepen 1 en 2 van mijn typologie). Er wordt tegenwoordig in het onderwijs op allerlei vlakken erg veel gedaan voor minder begaafden en weinig gemotiveerden, maar te weinig voor de besten. Men moet het ene blijven doen en het andere niet laten. Dat de eerste soort (type 3 in mijn schema) geen of minder gebruik maakt van de geboden gelegenheid tot kwaliteit, is geen argument om die kwaliteit als leerdoel niet aan te bieden. Eenzijdigheid in programmering en presentatie is vaker dan sommigen denken of willen aannemen, zonde van de bestede tijd of energie. Ik zei het al: eenzijdigheid leidt tot dogma's. Of omgekeerd: dogma's leiden tot eenzijdigheid. Ik zie bijvoorbeeld niet in waarom de presen-

tatie van de stof in een beginnerscursus uitsluitend via dialogen zou mogen gebeuren of waarom men grammaticale invul- of transformatie-oefeningen voor ouderwets zou moeten verslijten.

Uit het feit dat redundantie tot het wezen van de taal behoort, leid ik af dat ook in de programmering en de presentatie van taalverschijnselen voor de leerder een dosis redundantie mag, zelfs moet zitten. De jongste jaren is men er zich nog sterker dan vroeger bewust van geworden dat het begrip grammatica verschillende inhouden kan hebben. Naast de grammatica die in het hoofd van de moedertaalspreker functioneert, is er als neerslag daarvan de wetenschappelijke of beschrijvende grammatica. Voor het VTO is nog een ander soort grammatica nodig, een didactische of pedagogische grammatica, die rekening houdt met leer- en gebruikssituaties van de doeltaal. Die pedagogische grammatica moet een zeer verscheiden linguïstische basis hebben en tegelijk kritisch inspelen op technieken die de leerpsychologen ons te bieden hebben. Exactere en betere regels steunen aan de ene kant op (soms nieuwe) linguïstische inzichten; een zo helder mogelijke voorstelling of formulering ervan staat in functie van leerhandelingen.

Als ik nu op mijn typologie van leerders terug mag komen, wordt nog duidelijker wat ik daarnet met redundante presentatie van taalverschijnselen bedoelde. De praktijk wijst uit dat sommige leerders de beregeling van een aantal bij elkaar horende taalverschijnselen meteen in een synthetische vorm aankunnen. Voor de vormverschijnselen van het attributieve adjectief in het Nederlands bijvoorbeeld (onverbogen of verbogen / nulmorfeem of +e) zou zo'n synthetische regel bij een eerste kennismaking in een beginnerscursus in zijn meest eenvoudige vorm als volgt kunnen luiden: het attributieve adjectief heeft altijd -e, behalve voor het-woorden in het enkelvoud zonder lidwoord of met *een* of *geen* ervoor (mooi weer / zo'n mooi weer / geen mooi weer). Maar anderen hebben behoefte aan een stap voor stap analyse van het geheel en zijn dan pas aan de synthese toe. Voor hen moet aan de synthetische regel van daarnet ook het rijtje met de -e-gevallen voorafgaan, het liefst naast en in tegenstelling met het paradigma van de -0□-plaatsen:

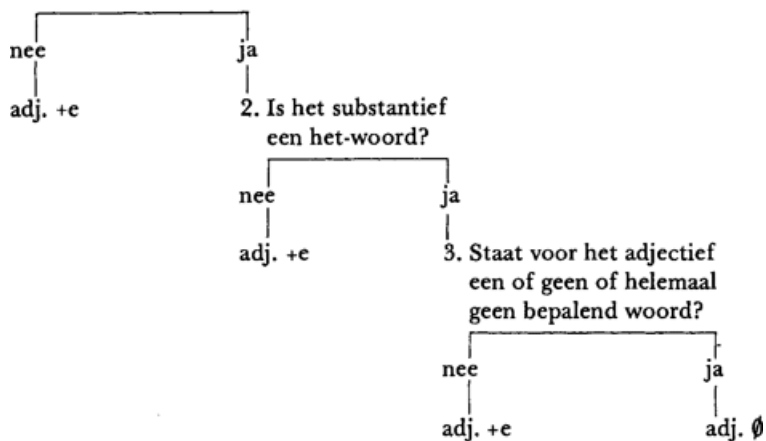

De gegevens uit het bovenstaande schema kunnen vanzelfsprekend ook op andere manieren voorgesteld worden, bijvoorbeeld:

in het in het meervoud	-e
in het enkelvoud	
{ de, deze, die }	
na { het, dit, dat }	-e
{ possessiva }	
{ een voor een	-e
de-woord	
na { geen voor een	
de-woord	
{ een voor een	-0□
het-woord	
na { geen voor een	
het-woord	
voor een de-woord zonder	-e
<i>de</i>	
voor een het-woord zonder	-0□
<i>het</i>	

Weer anderen vinden het makkelijk en nuttig een binair algoritme van ja-nee-vragen te doorlopen:

1. Voor een substantief
in het enkelvoud?

De drie te stellen vragen zijn vrij makkelijk in de goede volgorde te onthouden. Ze hebben het grote voordeel dat de leerder zichzelf in de beginfase steeds weer dwingt

het antwoord ook werkelijk te zoeken. Uiteraard kan zowel dit algoritme als het tweede schema van voorbeelden voorzien worden.

Heeft de moedertaal van de leerder een ingewikkelder declinatiesysteem dan het Nederlands, dan kan het bovendien nuttig zijn hem het Nederlandse nulmorfeem een aantal keren heel bewust onder ogen te brengen en hem met het 0□-teken te laten oefenen. Duitsers bijvoorbeeld maken van *een ander*□ *boek* wel eens *een ander**es boek*, waaruit blijkt dat een objectief eenvoudiger systeem in de doeltaal daarom nog niet subjectief makkelijker is.

En ten slotte zijn er leerders die zowel aan het ene als aan het andere een boodschap hebben omdat het internaliserings- en automatiseringsproces bij hen trager verloopt en pas door verschillende vormen van *reinforcement* tot resultaat leidt. We mogen dus niet stellen dat de ene methode beter is dan de andere. En nog veel minder hoeven we ons af te vragen welke de beste is. We moeten gewoon verschillende wegen naar hetzelfde doel aanleggen. Sommige leerders zullen even bewust als kordaat de weg van hun keuze gaan; anderen houden van afwisseling.

Wie als didacticus, als pedagogisch grammaticus ook, pluriformiteit in de presentatie van taalverschijnselen nastreeft, weegt zorgvuldig af wat de linguïstiek voor zijn eigen discipline kan betekenen, wanneer de taalkunde hem kan helpen en wanneer niet. Ik houd niet van de term toegepaste taalkunde, omdat die meer suggereert dan waar te maken is: niemand kan een linguïstische theorie zonder meer toepassen op het VTO. Maar zoals ik al zei: het VTO kan ook geen betere regels in functie van leerhandelingen formuleren als die betere regels er niet zijn. Op zoek daarnaar kunnen we de meest verscheiden proefvelden bekijken, maar we mogen niet in de verleiding komen één daarvan als de absolute toekomst te beschouwen.

Met transformatietechnieken uit de TGG vergelijkbare en erdoor geïnspireerde deductiemethoden kunnen de volgorde binnen werkwoordelijke eindgroepen verduidelijken:

- Ik koop een krant.
- Ik ga een krant kopen.
- Ik moet een krant gaan kopen.
- Ik zou een krant moeten gaan kopen.

Dank zij distinctieve kenmerken van de generatieve semantiek kunnen we betere voorbeelden kiezen om het verschil tussen *want* en *omdat* uit te leggen en te laten oefenen. Daarvoor zijn de definities *nevenschikkend* respectievelijk *onderschikkend* *causaal voegwoord* ontoereikend. Zoals ik in *NEM-30*, p. 33, al heb gedemonstreerd, is het gebruik van die voegwoorden in de zinnen

- Hij is zo dik omdat hij te veel eet. (*want* onmogelijk)
- Hij zal wel komen, want hij heeft me gisteren
nog opgebeld. (*omdat* onmogelijk)

van dieperliggende betekenisverbanden tussen hoofd- en bijzin afhankelijk. *Omdat* geeft hier de werkelijke oorzaak aan, *want* de reden waarom de

spreker de inhoud van zijn bewering aanneemt, veronderstelt.

Contrastieve analyses van b.v. valentie en distributie van werkwoorden in de moedertaal en de doeltaal Nederlands kunnen verhelderend werken:

Ich hoffe / Ik hoop *het*.

Notionele en functionele begrippen, contextgrammaticale elementen, sociolinguïstische inzichten, verworvenheden uit de fonologie: kritisch gedoseerd en voorzichtig toegediend kunnen ze allemaal op een of ander gebied van het VTO diensten bewijzen.

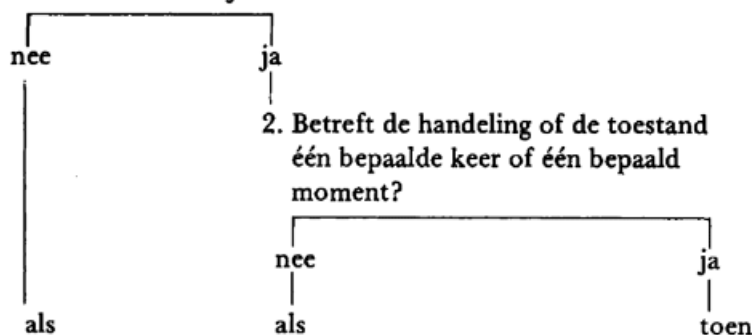
Voorts moeten we in geen geval de gevestigde waarden en de verworvenheden van de goede traditie tegen nieuwe snuffjes inruilen. We moeten alleen weten wat waarvoor kan dienen. Van de mogelijkheden met rijtjes en paradigma's gaf ik al een voorbeeld: de voorstelling van de vormen van het attributieve adjectief. Maar ook substitutietabellen blijven hun waarde behouden. Je kunt er b.v. duidelijk mee laten zien hoe *er* in de buurt van een telwoord een deel van een nominale groep vervangt en niet zomaar in de zin opduikt. Als ik het teken voor het nulmorfeem ook voor een nulplaats in een zin mag gebruiken, kan ik de vervanging en de plaatsverandering tegelijk aangeven:

Ik heb 0□ zeven eieren.

Ik heb er zeven 0□.

Het 0□-teken in de eerste zin is mede geïnspireerd door de vaststelling dat buitenlanders op die plaats wel eens een hypercorrect *er* gebruiken. Dit inzicht uit de foutenanalyse en de concrete toepassing ervan tonen nog eens aan hoe verschillende voorstellingsmethoden samen kunnen bijdragen tot een groter leerbewustzijn van de anderstalige. Ook zonder dat we de waardevolle dingen uit het al bijna klassieke arsenaal weggooien, moet het mogelijk zijn plaats in te ruimen voor nieuwe inzichten. Een voorbeeld daarvan gaf ik al: het algoritme van het attributieve adjectief met -e of met 0□. Andere toepassingen van dat vraagschema met binair antwoordpatroon betreffen: - het gebruik van de voegwoorden van tijd *toen* en *als*:

**1. Staat het werkwoord
in een verleden tijd?**

Zelfs het woordje en□ kan met dat teken in Duits- en Engelstalige monden tegen toevoeging van een dentaal beveiligd worden.

Met dit alles heb ik zeker geen pleidooi gehouden tegen rollenspelen, discussies, songs en andere leuke dingen voor de mensen. Ik heb in de eerste plaats de leraar met het krijtje in bescherming willen nemen, omdat men tegenwoordig soms ten onrechte vindt dat zijn rol is uitgespeeld. Zijn ietwat anderssoortige creativiteit zal de aandachtige en kritische leerder beslist blijven boeien; het evenwicht dat hij bereikt tussen geestdrift en verdraagzaamheid zal menig foutenmakend babbelaar tot nadenken stemmen. In elk geval blijft hij een factor van kwaliteit in het VTO.

Boekbesprekingen

Taschenwörterbuch Deutsch-Niederländisch. Bearbeitet von Prof. Dr. Gerhard Worgt. Leipzig, VEB Verlag Enzyklopädie, 1977, XXIV + 359 blz.

Prof. Worgt (Leipzig) heeft met dit handzaam Duits-Nederlands woordenboekje een eerste uitgave voor de Oostduitse markt verzorgd, dit ongeveer gelijktijdig met de vernieuwing van het bekende Langenscheidt-programma voor de Westduitse markt. De omvang is bescheiden: 15.000 lemmata, tegenover b.v. ca. 40.000 in de Prisma-pocketreeks.

De aanpak is op consequente wijze productief vanuit het Duits naar het Nederlands toe: de Duitstalige wordt door middel van vertaalhulpen in het Duits (incl. Duitstalige afkortingen) in staat gesteld de juiste Nederlandse vertaling van een Duits woord te vinden. En hij krijgt bovendien de nodige grammaticale informatie over de als vertaling gepresenteerde Nederlandse woorden: geslacht, indien onzijdig, en meervoudsvorming bij de substantieven, scheidbaarheid en eventueel sterke vervoeging bij de werkwoorden en onregelmatige trappen van vergelijking bij de adjectieven, terwijl de - consequent als bekend veronderstelde - informatie over het Duits op het genus van de substantieven na ontbreekt. Ook de - overigens vrij beperkte - fonetische notatie betreft de Nederlandse, niet de Duitse woorden. In dit licht van de produktiviteit voor de anderstalige is het problematische te zien van uitgaven in licentie van oorspronkelijk in en voor het Nederlandse taalgebied verschenen woordenboeken op buitenlandse markten: bij gebrek aan beters op die markten zelf zijn zij eerder een noodzakelijk kwaad, waarbij helaas op te merken valt dat die markten m.b.t. de 'kleine taal Nederlands' meestal te klein zijn voor eigen grote uitgaven. Des te verheugender is het dat de DDR tenminste goed is voor een kleine eigen uitgave.

De auteur heeft er met succes naar gestreefd een up to date corpus met dito vertalingen samen te stellen, b.v. Umweltschutz, Verkehrsteilnehmer, Umlaufbahn. Een leuk detail: net als de IVN enkele jaren geleden heeft Worgt met het typisch Duitse woord 'Landeskunde' geworsteld: zijn vertaling 'landkunde, cultuurgeografie' is helaas minder geslaagd te noemen dan die van de IVN(-uitgave) 'kennis van land en volk'.

Te hopen is tenslotte dat er spoedig een Nederlands-Duits deel, dit dan receptief voor Duitstaligen, mag volgen.

Frans Beersmans, Tilburg

Andreas Burnier e.a., *De vrouw als auteur*. Dick Coutinho B.V., Muiderberg. Prijs f 17,50.

In *De vrouw als auteur* zijn de 'Algemene Colleges' die de School voor Taal- en Letterkunde jaarlijks organiseert, van de cursus 1979-1980 gebundeld. Het is een zeer diverse verzameling van voordrachten, die slechts gemeen hebben dat steeds

een vrouwelijk auteur in het middelpunt staat. Achtereenvolgens zijn dat: Sappho,
behandeld door Andreas Burnier,

Hadewijch door N. de Paepe, George Sand door Hella Haasse, Virginia Woolf door Martien Kappers, Carry van Bruggen door Diny Schouten en Christa Wolf door J. Ester.

Vooraf de drie laatste opstellen zijn interessant, ieder uit een verschillend oogpunt. Martien Kappers gaat na wat er sinds *A room of one's own* in de vrouwenliteratuur aan de orde is geweest en geeft interessante en kritische informatie over de beoefening van de literatuurwetenschap uit feministische hoek. Diny Schouten analyseert op heldere manier wat Carry van Bruggen bedoelde met de 'opheffing der vrouw'. Ester tenslotte laat de ontwikkeling zien van Christa Wolf als romanière en critica binnen de beperkingen die de cultuurpolitiek in de DDR haar oplegt.

Margaretha H. Schenkeveld, Amsterdam

Jacomien Holmgren, *Aantekeningen over het thuistaalonderwijs in Zweden.*

Een bijzonder aardige scriptie die werd vervaardigd in het kader van een studie Nederlands aan de universiteit van Stockholm, die ook de uitgave verzorgde (1981). In Zweden hebben alle leerlingen die uit een gezin komen waar beide ouders (of één van hen) een andere taal dan Zweeds spreken, recht op onderwijs in deze taal gedurende twee uur per week. Op school. De schrijfster, die enkele jaren bicultureel onderwijs Nederlands heeft gegeven, vertelt na een inleiding en een hoofdstuk over 'De thuistaal in het algemeen in Zweden' in hoofdstuk 3 'Iets over mijn ervaringen en mijn manier van werken met het thuistaalonderwijs'. Nu ook in Nederland het bicultureel onderwijs van de grond komt, is het nuttig van buitenlandse ervaringen, zoals deze, kennis te nemen.

(hjb)

Van de IVN

Onderscheidingen. Moesten we dit nummer beginnen met drie In Memoriam-artikelen, er is in de persoonlijke sfeer ook vreugdevol nieuws. Niet minder dan zes personen uit onze kring ontvingen in de afgelopen maanden een onderscheiding, die zij ongetwijfeld (mede) te danken hadden aan hun werk ten behoeve van de verspreiding van de Nederlandse taal en cultuur buiten het Nederlandse taalgebied. Als ik zeg: ‘onze kring’ is de cirkel wat ruim getrokken, maar waarom ook niet? Het gaat om zes personen waarvan twee gewone en twee buitengewone leden van de IVN, en twee belangstellende buitenstaanders; anders ingedeeld: vijf docenten extra muros en één publicist; nog anders ingedeeld: één dame en vijf heren. De protocollaire volgorde scheidt dus problemen, vandaar dat voor de alfabetische ordening gekozen is. De enige dame in het gezelschap komt dan vanzelf op de eerste plaats, want dat is

mevrouw drs. G. van der Burgt, docente aan de Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität in Bonn, die bij de ‘lintjesregen’ op 30 april 1981 benoemd werd tot ridder in de Orde van Oranje Nassau. Zij doceert sinds 1960 Nederlands in de Bondsrepubliek, wat voor extramurale begrippen op zichzelf al een indrukwekkende staat van dienst mag heten;

H. Combecher is op twee manieren collega van mevrouw Van der Burgt: als docent in het Duitse taalgebied en als ridder in de Orde van Oranje Nassau. Hij ontving zijn onderscheiding op 19 maart jl. Zijn activiteiten zijn ‘grensoverschrijdend’ van aard: wonend in Kerkrade doceert hij al vele jaren Nederlands in het middelbaar onderwijs in Herzogenrath;

Jozef Deleu is bij onze lezers welbekend als de redacteur van de tijdschriften *Ons Erfdeel* en *Septentrion*. Hij ontving in deze laatste hoedanigheid op 18 maart jl. de Descartes Prijs van de vereniging ‘France-Hollande’, waarvan de medaille hem te Parijs werd uitgereikt door mevrouw Louise Weiss, lid en eerste voorzitter van het Europees Parlement;

dr. H.J. Leloux is even grensoverschrijdend bezig als de heer Combecher. Hij is leraar Duits in Arnhem en leraar Nederlands aan de Volksuniversiteit in Wesel. Bovendien heeft hij een examen Nederlands voor Duitstaligen ontwikkeld. Hem werd door Gedeputeerde Staten van Gelderland de Alfred Mozer-prijs toegekend, ingesteld ter nagedachtenis aan de ‘Gelderse Europeaan’ Alfred Mozer;

professor dr. R.P. Meijer werd op 30 april jl. benoemd tot officier in de Orde van Oranje Nassau. De heer Meijer begon zijn carrière in de buitenlandse neerlandistiek aan de universiteit van Melbourne, is sinds 1971 hoogleraar aan de universiteit van Londen, Bedford College, sinds 1973 ondervoorzitter van de IVN en redacteur van dit tijdschrift;

professor dr. H. Schultink verkreeg op 28 april jl. de onderscheiding van officier in de Kroonorde van België. Zijn verdiensten liggen op velerlei terrein, ook waar het de betrekkingen tussen België en Nederland betreft, maar het feit dat hij in een al wat grijs verleden docent Nederlands aan de universiteit van Kopenhagen was en korter geleden Nederlands voorzitter van de Belgisch-Nederlandse Subcommissie voor de neerlandistiek in

het buitenland, zullen zeker tot deze benoeming hebben bijgedragen.

Voor zover dat niet al eerder gebeurd is, wens ik deze zes personen namens bestuur en leden van de IVN van harte geluk met hun onderscheidingen. Overzien we het gezelschap nog eenmaal, dan zien we dat de ‘uitstraling’ ervan ten opzichte van het Nederlandse taalgebied precies een cirkel beschrijft. De activiteiten van het zestal richten zich immers vooral op het Duitse, Franse, Engelse en Scandinavische taalgebied. ‘Onze kring’ is dus gesloten; mooier kan het niet.

(jdr)

Nieuwe secretaris. Zoals in *NEM-36*, blz. 1, vermeld werd, heeft mevrouw H. Moolenburgh-Ekkel per 1 maart 1981 haar IVN-functies neergelegd. Wij konden in hetzelfde nummer vermelden, dat zij als administratief medewerkster van de IVN werd opgevolgd door mevrouw J.M. Spoelder-Kristel, maar in haar opvolging als secretaris van het bestuur en redactielid van *NEM* was toen nog niet voorzien. Iemand voor deze functies vinden was niet zo gemakkelijk. Bestuursleden van de IVN zoeken we bij voorkeur in de kring van personen die ervaring hebben opgedaan met de neerlandistiek in het buitenland, en die kring is niet zo heel groot. Bovendien hebben degenen die in aanmerking komen, het meestal druk genoeg met beroepsbezigheden en nevenfuncties, en met name het secretariaat van de IVN is bepaald geen sinecure.

Het doet ons daarom veel genoegen te kunnen berichten, dat we de heer drs. H.J. Boukema bereid gevonden hebben secretaris van de IVN te worden. De heer Boukema was van 1974 tot 1980 docent Nederlands aan de Universitas Indonesia in Jakarta. Daarna was hij enige tijd werkzaam op de Directie Internationale Betrekkingen van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, zodat hij de neerlandistiek extra muros vanuit verschillende gezichtshoeken heeft leren kennen. Momenteel is hij verbonden aan het Christelijk Pedagogisch Studiecentrum in Hoevelaken, Nederland.

Omdat de statuten van de IVN voorschrijven dat het bestuur zelf door coöptatie in tussentijdse vacatures voorziet, was raadpleging van de leden niet noodzakelijk. Nadat het bestuur akkoord gegaan was met de benoeming van de heer Boukema, is hij op 10 juli 1981 officieel in functie getreden. In feite was hij al eerder met zijn IVN-werk begonnen. Hij woonde een vergadering van het dagelijks bestuur bij en een bespreking over *NEM* met uitgever Coutinho. Ook nam hij deel aan de werkzaamheden ter voorbereiding van het Achtste Colloquium Neerlandicum. Sommige lezers van dit blad zullen zijn naam al aangetroffen hebben (nog als ‘abactis designatus’) onder een brief die zij in verband hiermee ontvingen.

Behalve secretaris van het bestuur zal de heer Boukema - geheel volgens de IVN-traditie - ook redactielid van *NEM* zijn. In beide functies zij hem veel succes, als het nodig is sterkte, en als het kan arbeidsvreugde gewenst.

(jdr)

Achtste Colloquium Neerlandicum. Als dit nummer van *NEM* verschijnt, ligt het Achtste Colloquium in een niet meer zo ver verschieft. In het voorjaarsnummer ontbrak de plaatsruimte voor informatie over het colloquium, hoe-

wel de voorbereidingen in die tijd natuurlijk al begonnen waren. Inmiddels hebben de docenten extra muros en de buitengewone leden van de IVN al geruime tijd de nodige inlichtingen in hun bezit, maar voor de andere lezers van dit blad volgt hier een en ander over deze driejaarlijkse bijeenkomst.

Het Achtste Colloquium wordt van 30 augustus tot 4 september 1982 in Leuven gehouden. De oudste universiteit van de Nederlanden zal ditmaal dus de colloquiumgangers ontvangen.

We hebben goede hoop dat dit colloquium noch kwalitatief, noch kwantitatief, noch wat de voorzieningen voor de deelnemers betreft, zal onderdoen voor zijn voorgangers. Maar enige voorzichtigheid is hierbij wel geboden: op het moment waarop deze regels geschreven worden, is de begroting nog niet opgesteld, laat staan goedgekeurd door de betrokken ministeries, en we leven nu eenmaal in een tijd van bezuinigingen.

Uiteraard komen weer taal, letterkunde, cultuur en didactiek aan bod. Het feit dat we in België bijeenkomen was de aanleiding om de taalsituatie in dat land in het programma op te nemen. Verder zal er aandacht besteed worden aan de vertaling van Nederlands literair werk, de Vlaamse film en leerboeken Nederlands als vreemde taal.

Een belangrijk onderdeel van het programma vormt een forumgesprek over het algemene thema 'Inhoud en vorm van de neerlandistiek buiten België en Nederland'. Tweemaal drie docenten uit verschillende landen zullen met elkaar en met het publiek discussiëren over aan hen voorgelegde vragen. Uit de reacties op het Zevende Colloquium is gebleken, dat de daar geïntroduceerde formule van het forumgesprek goed ontvangen is, al beantwoordde de praktijk niet helemaal aan de verwachtingen en de bedoelingen van de organisatoren. Door een zorgvuldige voorbereiding zullen we proberen ditmaal werkelijk tot een brede en diepgaande uitwisseling van gedachten te komen.

Verder is door de invoeging van een dagexcursie getracht het programma wat minder zwaar te maken dan in het verleden meestal het geval was, waarmee we tegemoet willen komen aan een vaak geuite wens. Bovendien kan iedere deelnemer deze vrije dag op een andere manier nuttig besteden, zonder daarvoor een wezenlijk programma-onderdeel op te offeren.

We hopen dat er weer vele docenten extra muros en andere belangstellenden naar het colloquium zullen komen.

(jdr)

Van buiten de muren / *Europa*

Bondsrepubliek Duitsland

Bamberg. Dr. R.G. Leclercq, die Nederlands geeft aan de Bayerische Julius-Maximilians Universität te Würzburg, heeft er een leeropdracht Nederlands bijgekregen, en wel in Bamberg ‘een heel nieuwe en nog zeer kleine universiteit met een daarom wel echt persoonlijk en overzichtelijk werkklimaat’. Leclercq schrijft verder: ‘Van de 200 studenten volgt op 't ogenblik 0,6% de taal cursus Nederlands. Hm, hm! (In Würzburg zijn 't er van de 12.000 maar 0,3%). Leuke sommetjes, niet!’
(hjb)

Westfälische Wilhelms-Universität, Münster. In het jaarverslag 1980 van het lectoraat Nederlands aan deze universiteit lezen we dat het aantal studenten voor het Nederlands seminarie is gestegen tot 120. Lector Stevens is naar de KMA in Breda vertrokken en opgevolgd door mw. dra. M. Parson, tot dan toe lerares te Alkmaar.

Op 25 januari 1980 werd de Conrad-Borchlinprijs voor verdienstelijk wetenschappelijk werk op het gebied van de Nederduitse en Friese filologie uitgereikt aan dr. L. Kremer (Rötgen/Eifel), voor zijn dissertatie met als titel: ‘Grenzmundarten und Mundartgrenzen. Untersuchungen zur wortgeografischen Funktion der Staatsgrenze im ostniederländisch-westfälischen Grenzgebiet’.

Vermeldenswaard is nog dat het seminarie sinds een aantal maanden beschikt over een video-recorder, die men zo'n twee keer per maand wil gaan gebruiken voor het vertonen van ‘cultureel waardevol documentatiemateriaal’.

(hjb)

Denemarken

Universiteit van Kopenhagen. Ook in Denemarken wordt op het onderwijs bezuinigd. Mw. Geerte de Vries, lector bij het instituut voor Duitse filologie aan deze universiteit, schrijft dat het aantal assistenten ‘drastisch’ werd besnoeid. ‘Mw. Vingerhoets-Wille kon daardoor niet herbenoemd worden, mw. Woelders uren werden tot 2 lessen per 14 dagen teruggebracht. Gelukkig kreeg de heer Niels-Erik Larsen (winnaar van de gouden universiteitsmedaille in 1977 voor een taalkundige middel nederlandse studie) een “kandidatsstipendium” toegewezen, waardoor hij voor twee wekelijkse lessen aan de Nederlandse afdeling verbonden kon worden. Deze werden besteed aan onderwijs in de historische taalkunde. De propedeutische cursus, vroeger door assistenten gegeven, werd nu door de heer Grit gegeven, terwijl ikzelf van mw. Woelders een gedeelte van de vertaallessen in het Deens overnam.’ Nederlands voor Duits studerenden kon in het cursusjaar 1980-1981 als gevolg van de bezuinigingen niet gegeven worden. Twaalf studenten studeerden Nederlands als hoofdvak.

(hjb)

Frankrijk

Université de Paris X - Nanterre. J. van der Stap, ‘maître de conférences’ voor het Nederlands, heeft op verzoek van de universiteit zijn emeritaat weer een jaar uitgesteld, om het voortbestaan van het docentschap Nederlands te verzekeren. Twee ‘chargés de cours’ zullen hem terzijde staan en een van hen zal Van der Stap in oktober 1982 opvolgen.

(hjb)

Groot-Brittannië

Bedford College, University of London. Op woensdagavond 11 maart 1981 hield de schrijver Gerard Reve een causerie en las voor uit eigen werk voor een publiek van studenten en docenten Nederlands van deze universiteit en andere belangstellenden. Het evenement was georganiseerd door de neerlandicus Paul Vincent. Zoals ook blijkt uit een verslag van W. Woltz in het *Cultureel Supplement van NRC-Handelsblad* van 20 maart 1981 gedroeg Reve zich netjes. ‘Er was geen belletristisch “tiran in ruste” aan het woord, maar’ zoals Michael Rigelsford ons schrijft, ‘een mens die de levenservaring heeft verworven om gewoon leuk en ontspannen te praten’. De causerie is afgedrukt in *Dutch Crossing* 14 (juli 1981).

(hjb)

Op 10 en 11 april 1981 heeft op de Nederlandse Ambassade in Londen een conferentie plaatsgevonden van de docenten Nederlands in Groot-Brittannië. De conferentie was georganiseerd door de Association of Dutch Language Teachers (ADULT) in samenwerking met de culturele afdeling van de ambassade. Aan het verslag ontleen wij het volgende. Aan de conferentie werd deelgenomen door dertig docenten, door vertegenwoordigers van de Nederlandse en Belgische ministeries en ambassades, en door professor J. Wilmots die een inleiding hield over aspecten van de didactiek van het Nederlands als vreemde taal. De voorzitter was professor R.P. Meijer. De conferentie werd geopend door de Nederlandse ambassadeur, de heer Robbert Fack, die memoreerde dat de belangstelling voor het Nederlands in het Verenigd Koninkrijk nog steeds groeit. De voorzitter beaamde dit en legde er ook de nadruk op dat in de huidige, buitengewoon moeilijke economische situatie de steun van Nederland en België meer dan ooit onontbeerlijk is: ‘anders zien wij voor onze ogen verdwijnen wat in de loop der jaren met zoveel moeite en zorg is opgebouwd’. De besprekingen bewogen zich op het terrein van boekenvoorzieningen, het Certificaat Nederlands, leermateriaal - zoals eenvoudige en toch niet kinderachtige teksten voor beginners - en de regeling voor taalassistenten op middelbare scholen in Nederland en België. Het stemt tot voldoening dat er nu ook in Nederland zes van dergelijke assistenten aan middelbare scholen geplaatst kunnen worden. Er werd uitvoerig gediscussieerd over de manier waarop men docenten die dat wensen, vertrouwd zou kunnen maken met de nieuwe ontwikkelingen in het onderwijs van het Nederlands als vreemde taal. De heer J. Wiersma heeft het initiatief genomen tot het instellen van een werkgroep

die in het midden van mei onder leiding van hemzelf en mevrouw A. Cooper een eerste samenkomst heeft gehouden

met elf deelnemers uit Cambridge, Canterbury, Londen, Manchester en Oxford. Als opvolger van de afgetreden secretaris van ADULT, professor P.K. King, werd dr. J. Gledhill benoemd, oud-student van Bedford College en sinds enige jaren Assistant Registrar van de Universiteit van Warwick.

(rpm)

University of Manchester. Dr. Martin Durrell van het 'Department of German' deelt mee, dat te beginnen in 1982 aan deze universiteit ook een cursus Nederlands voor gevorderden zal worden gegeven. 'Men zal hier dan dus voor twee jaar cursussen in het Nederlands kunnen volgen, wat betekent dat het Nederlands als vol bijvak zal worden erkend.'

(hjb)

Noorwegen

Universiteit van Oslo. De heer Geir Farner is op 19 januari 1980 aan de Universiteit te Oslo gepromoveerd tot doctor in de Letteren. De titel van zijn proefschrift luidt: 'Meesterwerk of maakwerk. Een studie van vorm en inhoud van het Gevecht met de Engel van Herman Teirlinck'. De promotor was prof. dr. K. Langvik Johannessen en de opponenten prof. dr. J. Weisgerber uit Brussel en prof. dr. H. van Gorp uit Leuven. Het proefschrift bestaat uit een literatuurtheoretisch deel en een analyse van de roman. Het is de bedoeling dat het in bewerkte vorm uitgegeven zal worden. Een voor Noorwegen zeer bijzondere gebeurtenis was het feit dat de doctorandus zijn proefschrift in uitstekend Nederlands verdedigde.

Ingeborg Solemslie-Larsen

Polen

Universiteit van Łódź. Op 14 november promoveerde de docent Nederlands aan deze universiteit, Jan Jeziorski, bij prof. dr. habil. Norbert Morciniec aan de Universiteit van Wrocław tot doctor in de Duitse taalkunde op het proefschrift 'Die Zusammensetzung im Deutschen und ihre Äquivalenz im Polnischen'. Proficiat! Dr. Jeziorski deelt ons mee dat hij zich in de toekomst contrastief met de Nederlandse woordvorming gaat bezighouden.

(hjb)

Het 3e Colloquium Neerlandicum, Wrocław, 13-15 mei 1981. De laatste jaren zijn een tijd van grote bloei van de Poolse neerlandistiek. Naast de oprichting van nieuwe lectoraten Nederlands aan de universiteiten in Warschau, Toruń en Łódź, werd het oudste lectoraat in Wrocław tot de eerste volledige Nederlandse Afdeling in Polen uitgebreid (1975) met colleges praktische taalbeheersing, geschiedenis van de

Nederlandse letterkunde, Nederlandse beschrijvende grammatica, taalgeschiedenis en kennis van land en volk.

Professor Morciniec, het hoofd van de neerlandistiek in Wrocław, alsook zijn vijf wetenschappelijke medewerkers (waaronder één Nederlan-

der en één Vlaamse) dragen bij tot de ontwikkeling van dit studievak in Polen d.m.v. wetenschappelijke studies (betreffende o.m. de woordvorming, fonologie en fonetiek, contrastieve grammatica, etc.) en pionierswerk op het gebied van didactische hulpmiddelen (een vertaalwoordenboek, een Nederlandse grammatica, een leerboek Nederlands voor Polen, een geschiedenis van de Nederlands letterkunde, etc.).

Elk jaar komen er op uitnodiging van de Afdeling Neerlandistiek een tiental taal- en letterkundigen uit Nederland en Vlaanderen met gastcolleges naar Wrocław. Als een uitbreiding van die bezoeken kunnen grotere bijeenkomsten van neerlandici beschouwd worden die sinds 1978 in Wrocław gehouden worden. Het eerste Nederlandse Seminarium vormde het hoogtepunt van de Dagen van Nederlandse Cultuur in Polen. Op het programma stonden er lezingen van de toenmalige ambassadeur van Nederland in Warschau, van prof. Van den Toorn uit Nijmegen, van prof. Janssens (Leuven), prof. Morciniec, drs. Jong en dr. Prądota (Wrocław). Omdat dit eerste forum zijn nut voor Poolse neerlandici heeft kunnen bewijzen en belangstelling vond bij de studenten, werd er besloten om aan deze bijeenkomsten een vervolg te geven.

In 1979 tijdens het tweede Colloquium Neerlandicum waren er onder de nieuwe sprekers dr. De Rooij (Amsterdam), prof. De Smet (Gent), prof. Goossens (Leuven), lic. Depestel (Wrocław) en drie toenmalige studenten neerlandistiek uit Wrocław. Dit Colloquium werd ook bijgewoond door de ambassadeurs van Nederland en België.

Het derde Colloquium, dat in de meidagen van dit jaar plaatsvond, steunde op een bredere basis. Het werd namelijk gepland als een grote bijeenkomst van Neerlandici niet alleen uit de moederlanden van de neerlandistiek en uit Polen maar ook uit alle Oosteuropese landen waar ook aan studie Nederlands gedaan wordt. Er werden dus gasten uitgenodigd uit Bulgarije, de DDR, Hongarije, Roemenië, Sovjetunie en Tsjecho-Slowakije. Hoewel niet iedereen van de uitgenodigden kon komen, heerste er in Wrocław tijdens het Colloquium een echt internationale sfeer.

Op de eerste dag na de opening van het Colloquium door de Rector van de universiteit van Wrocław en de toespraken van de ambassadeurs van België en Nederland stonden er op het programma de volgende lezingen, alle over literaire onderwerpen:

- M. Janssens, 'Louis-Paul Boon en "De Kapellekensbaan"'
- J.J. Oversteegen, 'Kontekstuele voorwaarden voor het begrijpen van literaire uitingen'
- K. Porteman, 'Het 17e-eeuwse Noordnederlandse literaire realisme'
- Z. Klimaszevska, 'Het beeld van de Nederlandstalige literatuur in Polen (aan de hand van de tot nu toe verschenen vertalingen)'
- H. Brems, 'Experimentele poëzie en schilderkunst in Nederland rond 1950'
- A. Dańbrówka, 'Paul van Ostaijen's theorie van de zuivere lyriek'
- H. Bousset, 'Het "opus" - Absoluut en totaalproza in de hedendaagse Nederlandse literatuur'

De tweede dag begon met het laatste letterkundige onderwerp; daarna volgden lezingen over cultuurhistorische, didactische, taalkundige,

taaltheoretische en ten slotte sociolinguïstische onderwerpen:

- J. Janssens sprak over 'Van Mierlo en Knuvelder over de middelnederlandse Arturroman',
- J. Kits Nieuwenkamp, de vertegenwoordiger van de Orde van den Prince, vertelde over 'Historie, beheer en behoud van Kasteel Amerongen te Amerongen',
- J. Nijhof behandelde 'De functie van literair werk in het proces van taalverwerving'.

Verder op het programma stonden er:

- M.C. van den Toorn, 'Het onderzoek van de Nederlandse samenstellingen'
- F. Droste, 'De metafoor - enige taaltheoretische bedenkingen'
- N. Morciniec, 'De Vlaamse oostkolonisatie en het dialect van Wilamowice in Zuid-Polen'
- S. Prądota, 'Confrontatieve fonologie Pools-Nederlands en glottodidactische implicaties voor het vreemde-talenonderwijs'
- J. Wilmots, 'Verscheidenheid in het aanbod als kwaliteitsfactor van het vreemde-talenonderwijs'
- S. Theissen, 'Is het Nederlands een onvaste taal?'
- J. de Rooij, 'Normen in het Standaardnederlands'
- B. Rajman, 'Opvattingen over het Nederlands in Vlaanderen'
- G. Worgt, 'Genusdoubletten in het Nederlands'

De derde en laatste dag van het Colloquium zag op het programma staan: een paar sociolinguïstische lezingen, één over een historisch en één over een taalkundig onderwerp.

- J. Goossens begon die dag met een uiteenzetting over 'De gevolgen van het Belgisch staatsverband voor het taalgebruik in Vlaanderen',
- G. de Smet vertelde over 'De Belgische revolutie van Vlaams standpunt gezien',
- J. Czochralski over 'De draagwijdte van het neutrum in het Nederlands';
- H. Dewulf besprak de 'Sociolinguïstiek in Vlaanderen: mogelijkheden en moeilijkheden' en
- J.W. de Vries eindigde de voormiddag met een lezing over 'Het Nederlands taalgebruik van buitenlandse arbeiders in Nederland'.

Na de slottoespraak en afsluiting van het Colloquium door prof. Morciniec bleef er nog één 'onwetenschappelijk' programmapunt over: een rondreis door de omgeving van Wrocław. Voor de laatste keer kwamen alle deelnemers bijeen op de receptie aangeboden door de Rector van de universiteit van Wrocław.

De algemene stemming tijdens en na het Colloquium was goed. De deelnemers bleken zeer tevreden te zijn over het wetenschappelijk programma en de organisatie. De voorzitters van de opeenvolgende zittingen hebben ervoor gezorgd dat vrijwel iedereen zich aan zijn/haar tijd (30 minuten) heeft gehouden wat bij 24 lezingen in zo'n korte tijd van groot belang was. De bijeenkomst vond plaats in één van de

mooiste zalen van de universiteit waarin ook plaats was voor een tentoonstelling van Poolse vertalingen

uit de Nederlandse en Vlaamse literatuur. Het wetenschappelijk niveau van het Colloquium werd algemeen als zeer hoog beschouwd. Natuurlijk werd er ook naar kritische opmerkingen geluisterd, hetgeen moet leiden tot de organisatorische verbetering van toekomstige colloquia. Velen vonden dat er op het programma te veel lezingen stonden (de tweede dag b.v. waren er 12) wat tot gevolg had dat de laatste sprekers van elke dag het publiek weinig receptief vonden en zelf moe waren. Er werd ook kritiek geuit op het aandeel en verspreiding van de discussieperiodes in het programma (een half uur na de lezingen van de voor- en de namiddagzittingen). De deelnemers suggereerden dat de discussie dichter bij de lezing zou moeten plaatsvinden, het liefst vlak erna. Er was natuurlijk veel wetenschappelijke discussie tijdens het colloquium maar dat was voornamelijk buiten het officiële programma.

Het derde Colloquium Neerlandicum in Wrocław was tevens mogelijk gemaakt dankzij de financiële steun van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen in Den Haag en het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur in Brussel, waarvan de vertegenwoordigers, mevrouw Talsma en de heer Kellens onder de gasten van het Colloquium waren.

Het Colloquium verliep onder prachtige weersomstandigheden, en werd tijdens de afscheidsavond door een symbolisch onweer afgesloten.

De hoge waarde van het wetenschappelijk programma, de interessante discussies en de gesmeerde organisatie leidden tot de algemene conclusie dat het derde Colloquium Neerlandicum in Wrocław als zeer geslaagd kan worden beschouwd en dat de traditie van bijeenkomsten van Europese neerlandici in Polen ook in de toekomst vervolg zou moeten vinden.

B. Rajman

Zweden

Universiteit van Stockholm. Uit het jaarverslag 1980/81 van de lector Nederlands Ingrid Wikén Bonde blijkt dat de afdeling Nederlands aan het Germanistisch instituut van deze universiteit in het verslagjaar kon beschikken over in totaal drie volledige krachten, van wie er twee door Zweden werden betaald. In een gesprek met de Zweedse minister van onderwijs heeft mevrouw Bonde er op gewezen dat een vak als Nederlands - evenmin als andere zg. 'kleine vakken' - afhankelijk kan zijn van aantallen studenten: 'er is een minimumbasis van bestaansmiddelen nodig, die niet mag worden aangetast'. Het Germanistisch Instituut deelt deze opvatting. Als redelijke basis wordt gezien een Zweeds en een buitenlands lectoraat, alsmede voorzieningen voor hulpmiddelen en administratie. Het aantal studenten dat op verschillende niveaus Nederlands heeft gestudeerd, bedroeg tijdens het verslagjaar 52, waaronder 25 beginners. De eisen die gesteld worden aan studenten die een doctorsopleiding willen gaan volgen, zijn in het voorjaar van 1981 enigszins veranderd: iemand die in het vak Nederlands wil promoveren zal voortaan vier in plaats van drie semesters Nederlands gevolgd moeten hebben. Een afsluitende cursus wordt op het ogenblik ontwikkeld.

(hjb)

Landen buiten Europa

Indonesië

Universitas Indonesia. Onlangs zijn benoemd als docent Nederlands aan de Seksi Belanda van de Universitas Indonesia te Jakarta dr. B.M. Groen en drs. R. Salverda. Beiden hebben hun werkzaamheden inmiddels aangevangen.

De heren drs. C.J. Stokkermans en J.W. Vodegel zijn niet meer aan de Universitas Indonesia verbonden. Zij zijn als taalattaché werkzaam bij het Erasmus Huis, het culturele centrum van de Nederlandse ambassade in Jakarta. Sinds maart 1981 worden in het Erasmus Huis cursussen Nederlands gegeven, waarbij onder meer gebruik wordt gemaakt van het aan het Erasmus Huis geschonken talenpracticum.

(hjb)

Jakarta, congres voor docenten Nederlands in Indonesië.

1. *Inleiding:* In het kader van de opening van het Nieuwe Nederlandse Culturele Centrum in Jakarta 'Het Erasmus Huis' is van 8-13 juni 1981 een congres georganiseerd voor al diegenen die bij enigerlei vorm van onderwijs in de Nederlandse taal in Indonesië betrokken zijn, universitair en buitenuniversitair.

De organisatie berustte bij het Erasmus Huis in samenwerking met de IPBB (Ikatan Pengajar Bahasa Belanda), de bond voor docenten Nederlands in Indonesië en de HPI (Himpunan Penterjemah Indonesia), de bond voor Vertalers in Indonesië.

Het Nederlands neemt in Indonesië als vreemde taal een heel bijzondere plaats in. Doordat in de Nederlandse tijd het Nederlands de voertaal van zeer velen was, en een belangrijk deel van het onderwijs in het Nederlands ging, zijn er nu nog zeer veel Indonesiërs van de generatie die vóór ± 1942 op school ging of die het Nederlands anderszins geleerd heeft, die het Nederlands nog zeer vlot spreken. Het zijn vooral deze ietwat oudere mensen die nog betrokken zijn bij het onderwijs in de Nederlandse taal aan jonge Indonesiërs.

Het zijn dus docenten van de oude garde. Zij zijn niet op de hoogte van moderne onderwijsmethoden voor het geven van Nederlands als vreemde taal, maar doceren Nederlands alsof het de moedertaal of de tweede taal is, op de manier n.l. zoals ze zelf in de Nederlandse taal onderwezen zijn. Velen hebben de zgn. Hollands-Indische Kweekschool voor onderwijzer gevolgd.

Om aan de toekomstige vraag naar het Nederlands te kunnen voldoen moet echter een nieuw kader gevormd worden. Dat gebeurt o.a. door de mogelijkheid op de Universitas Indonesia het sarjana Nederlands te halen (vergelijkbaar met het Nederlandse kandidaatsexamen, red.). Daartoe zendt Nederland sinds 1970 Nederlandse lectoren uit en draagt het ook financieel bij. Daarnaast heeft het Erasmus Huis sinds kort een afdeling Nederlands waar cursussen worden georganiseerd en waar ook de bijscholing van docen-

ten wordt verzorgd. Want het jonge kader is er nog niet, de oude garde is nog hard nodig.

Tegen deze achtergrond is het congres voor docenten Nederlands georganiseerd.

2. *Thema*: Het Nederlands als vreemde taal in het Indonesië van nu, was het algemene thema van het congres. Gezien de hierboven beschreven veranderingen is het belangrijk dat de docenten in Indonesië weten welke nieuwe methoden er zijn en welke ontwikkelingen zich voordoen in Europa en Amerika t.a.v. het vreemde-talenonderwijs.

Voor de uitwerking van dit thema hadden twee experts zich bereid verklaard naar Indonesië te komen, t.w. prof. dr. E. Nieuwborg, hoogleraar aan de Université Catholique de Louvain en drs. S.C. van der Ree, docent taalbeheersing aan de VL/VU-lerarenopleiding Amsterdam, vroeger lector aan de Universitas Indonesia.

In lezingen en via werkgroepen hebben zij een aantal aspecten van het VTO onder de aandacht gebracht en door de deelnemers zelf laten verwerken.

Prof. Nieuwborg hield o.a. een lezing over luistervaardigheid en woordenschat in de vreemde-taalverwerving. Uit onderzoek is gebleken dat bij beginners aan luistervaardigheid absolute voorrang moet worden verleend. Ervaringen aan de Universiteit van Leuven hebben z.i. aangetoond dat dezelfde onderwijsstrategie met gevorderden de beste resultaten oplevert. Aangezien receptieve vaardigheden niet beoefend kunnen worden zonder kennis van een grote hoeveelheid woorden, is het aanleren van een uitgebreide woordenschat noodzakelijk. Net als de morfologie en de fonologie heeft het lexicon een structuur. Inzicht in de structuur van het lexicon bevordert de retentie aanmerkelijk.

Samen met de deelnemers werd onderzocht in hoeverre de in Indonesië gebruikte methodes voorzien in de behoefte van het aanbieden van een zo nieuwe woordenschat (Levend Nederlands, Belajar Bahasa Belanda, Pelajaran Bahasa Belanda). Een ander aspect - vooral door drs. Van der Ree behandeld - is de foutenanalyse en contrastieve analyse als onderdeel van de didactiek van het vreemde-talenonderwijs. De deelnemers hadden als huiswerk vooraf de studie van drs. Van der Ree over de contrastieve analyse Nederlands-Indonesisch (Pengantar Tata Bahasa Kontrastif Indonesia-Belanda, Jakarta 1980) opgekregen. Aan de hand van de inleiding van drs. Van der Ree werd het belang van foutenanalyse en contrastieve analyse en hun relatie t.o.v. elkaar, besproken.

Voor vele Indonesiërs is de Bahasa Indonesia niet de moedertaal, aangezien zeer velen de taal van hun eigen streek als moedertaal hebben (Javaans, Maleis, Soendanees enz.). Er bestaan ongeveer 300 moedertalen in Indonesië en voor sprekers van die talen (bahasa daerah) is de Bahasa Indonesia in feite een tweede taal.

Aan de deelnemers is voorgehouden dat het belangrijk is te weten welke fouten voortkomen uit bepaalde interferentieverschijnselen tussen bepaalde Indonesische moedertalen en het Nederlands.

3. *Vertalen*: Los van bovenstaande werkgroepen - bijgewoond door docenten in de Nederlandse taal - was er een workshop voor vertalers. Een ander aspect van het belang van het Nederlands in Indonesië is n.l. dat veel werk uit het Nederlands vertaald moet worden in het Indonesisch. De wetenschappelijke bronnen moeten toegankelijk blijven voor de toekomst. Daarvoor moet veel vertaald worden. Bovendien wordt veel literair werk vertaald. Deze workshop stond o.l.v. Dick Hartoko, zelf een heel bekend vertaler in Indonesië.

Doel van de bijeenkomsten was een aantal problemen die specifiek zijn voor het vertalen uit het Nederlands in het Indonesisch diepgaand te bespreken. De bijeenkomsten kregen overigens tevens het karakter van colleges in die zin dat de bekendste vertalers, Dick Hartoko en dr. H.B. Jassin als een guru voor de jongeren over hun ervaringen als vertaler hebben verteld.

4. *De IPBB*: Deze vereniging voor docenten Nederlands in Indonesië werd in 1975 opgericht tijdens een van de bijscholingscursussen die er sinds een aantal jaren aan docenten Nederlands gegeven zijn. De doelstellingen van deze belangenvereniging zijn duidelijk: het bevorderen van het onderwijs Nederlands in Indonesië op alle niveaus. De vereniging wordt sinds enkele jaren gesubsidieerd door Nederland en had een aandeel in de organisatie van het Congres. Een van de dagen van het congres werd uitsluitend besteed aan IPBB-zaken. Het was eigenlijk een algemene ledenvergadering, een uniek gebeuren omdat voor het eerst leden uit alle delen van Indonesië aanwezig waren.

Behalve de op een dergelijke vergadering altijd behandelde zaken als jaarverslag secretaris, jaarverslag penningmeester en bestuursverkiezing heeft prof. Nieuwborg een uiteenzetting gegeven over de IVN, de Taalunie en over het Certificaatexamen Nederlands als Vreemde Taal. De discussies hierna over de examens, de data en verwerking ervan was nuttig, omdat nu direkt antwoord gegeven kon worden door de man die er zelf zo nauw bij betrokken is.

5. *Verloop van het Congres*: Behalve het werken in werkgroepen bood het programma een algemeen cultureel c.q. literair gedeelte. Na de openingstoespraak van de ambassadeur van Nederland in Indonesië, mr. L.H.J.B. van Gorkom, waarin hij de nadruk legde op het wederzijdse belang van (de verbreiding van) de Nederlandse taal en een overzicht gaf van wat er zoal gedaan wordt aan het onderwijs in de Nederlandse taal, hield prof. dr. R.P. Meijer (Londen) een lezing over de zeventiger jaren in Nederland en België, gezien vanuit de literatuur. Indonesiërs bezitten vaak een minutieuze kennis over bepaalde Nederlandse zaken. Die kennis gaat echter niet verder dan ± 1950. Daarna is er een leemte ontstaan, en met name de ontwikkelingen in Nederland in de zestiger en zeventiger jaren zijn niet bekend. Prof. Meijer trachtte na te gaan of de literatuur uit de zeventiger jaren aan de lezer een spiegel voorhoudt van wat er zich maatschappelijk in Nederland afspeelde, of dat het meer een lachspiegel is. Zijn lezing werd gevolgd door de vertoning van enkele 'luiken' van de Nederlandse film

‘Zwaarmoedige Verhalen’ naar de verhalenbundel van Heere Heeresma.

Op dinsdagavond trad Henk van Ulsen op in een programma ‘Spelen met Woorden’, een licht literair programma waarin hij ‘speelde’ met de woorden, gedichten van Nederlandse, Engelse en Indonesische dichters. Vooral ook door het laatste stal hij de harten van de deelnemers.

De slotdag bood weer een meer algemeen programma waarin o.a. prof. Meijer verslag deed van de literaire analyse van de novelle van W.F. Hermans, *Het Behouden Huis*. Interessant was ook de sluitingsrede van prof. W.P. Napitupulu, Directeur-Generaal van het niet-curriculair Onderwijs, Jeugd en Sport. In zijn rede hield hij de deelnemers voor dat er aan het staatsexamen Nederlands in Indonesië maar weinig mensen deelnemen. Dat is inderdaad waar, vooral omdat bijna iedereen deelneemt aan het Certificaatsexamen en dat is niet het officiële examen.

De week werd besloten met een aantal *conclusies* en *aanbevelingen* waarin tot uitdrukking kwam wat het nut voor de deelnemers is geweest (kennis over de rol van de woordenschat, hoe maak je mini-konteksten daarvan, nut van foutenanalyse e.d.), wat de deelnemers hebben gemist en de follow-up. Eenieder was het erover eens dat een dergelijk congres zo niet jaarlijks dan toch zeker tweejaarlijks zou moeten plaatsvinden. Tot dezelfde conclusie kwam de werkgroep vertalen die het als zeer gewenst zag dat een volgende werkgroep zou worden ingeleid door enige lezingen over de theorie van het vertalen. Met name werd de resolutie, genomen op het Derde Congres Bahasa Indonesia (1979), onderstreept m.b.t. het vertalen van wetenschappelijke boeken uit vreemde talen in het Indonesisch. Zonder een grootscheeps programma op het gebied van vertalingen blijven de studenten/onderzoekers gehandicapt.

Van de toespraken, lezingen en verslagen zal een aparte publicatie worden samengesteld.

C.J. Stokkermans, Taalattaché Nederlandse Ambassade - Jakarta

Verenigde Staten

Universiteit van Michigan. ‘Visiting lecturer’ drs. C.H. (Kees) Snoek schrijft ons dat hij het laatste semester van het academisch jaar 1980-1981 drie cursussen Nederlands heeft gegeven: een eerstejaarscursus voor 15 studenten, een tweedejaarscursus voor 4 studenten en een literatuurcursus voor 8 studenten. Met de eerstejaars werkte drs. Snoek uit ‘Levend Nederlands’. In de tweedejaarscursus maakte hij gebruik van de Groningse dossiers, ‘Makkelijk praten’ en enkele verhalen (van Simon Carmiggelt, Biesheuvel enz.) en liedjes. In de literatuurcursus behandelde hij poëzie van de jaren zestig en zeventig: K. Schippers, J. Bernlef, Hans Vlek, Judith Herzberg, Wilfred Smit, Chris van Geel, Rutger Kopland, Jacques Hamelink, Gerard Reve, Gerrit Komrij, Hans ten Berge en Hans Faverey. Vanaf september 1981 kon Bert Schierbeek als ‘writer-in-residence’ in Ann Arbor aan het werk gaan, met als taak ‘het bevorderen van de belangstelling voor de

Nederlandse cultuur in de ruimste zin door middel van het opzetten van een cultureel programma, het geven van leesbeurten, het onderhouden van interdisciplinaire contacten zowel als die met andere universiteiten en instituten en mogelijk ook de organisatie van een neerlandistisch congres’.

(hjb)

Mededeling van de redactie

Omdat het eerste nummer van deze jaargang meer bladzijden had dan normaal, heeft dit nummer er minder. Door dit gebrek aan plaatsruimte zien wij ons genoodzaakt publikatie van de verslagen van de zomercursussen in 1981 uit te stellen tot het voorjaarsnummer van 1982 en de rubriek *Bibliotheek van de IVN* te laten vervallen.

Leer- en hulpmiddelen

Dutch, The language of twenty million Dutch and Flemish people is een uitgave van de 'Stichting Ons Erfdeel'. Het is blijkens het woord vooraf van H. Boel, vooral bedoeld om tegenwicht te bieden aan 'het vertekende beeld van het maatschappelijke en culturele leven' in de Lage Landen zoals dat 'dikwijls' in de media te vinden zou zijn. De brochure is het werk van de heer Omer Vandeputte, licentiaat in de Germaanse filologie. Het bevat een beknopte geschiedenis van het Nederlands, aangevuld met hoofdstukjes over 'enkele linguïstische kenmerken' (van het moderne Nederlands - red.), 'De Nederlandse dialecten' en 'Het Afrikaans'. De brochure die ook is verschenen in het Frans en Duits, wordt afgesloten met een bibliografie. Ze telt 64 bladzijden.

(hjb)

Language Problems & Language Planning wordt drie maal per jaar uitgegeven door de University of Texas Press. We ontvingen de 4e jaargang (1980) en het eerste nummer van 1981, die een gewijzigde opzet laten zien. Zo treffen we de volgende artikelen aan in het eerste nummer van de 5e jaargang: John A. Agnew: *Language Shift and the Politics of Language: The Case of the Celtic Languages of the British Isles*; David L. Gold: *An Introduction to English in Israel* en Colin H. Williams: *The Territorial Dimension in Language Planning*. Bestellen bij de University of Texas Press, P.O. Box 7819, Austin, Texas 78712, U.S.A. Instellingen \$20, - per jaar, personen \$12,-.

(hjb)

Jan H. Hulstijn and Michael Hannay, An English Self-Study Supplement to Levend Nederlands. Dit boek met de enigszins misleidende ondertitel 'An audiovisual Dutch language course for foreigners' is een herziene editie van 'Levend Nederlands: Supplement for the Selfinstructional Student'. Het werk heeft nu een handzamer formaat en is gedrukt. Daarnaast heeft Hulstijn op grond van ervaringen met het materiaal in de laatste drie jaar de inhoud fors bijgesteld. Sommige onderdelen zijn herschreven, tal van voorbeelden zijn toegevoegd en de behandeling van groetformules en aanspreekvormen is uitgebreid. Het boek telt 162 bladzijden, is uitgegeven bij de VU Boekhandel/Uitgeverij en kost f24,50.

(hjb)

Nieuwe Gronden, hedendaagse Nederlandstalige literatuur werd samengesteld door Rolf Brockschmidt, Ute Granerholz en Marlene Müller van de Vrije Universiteit te Berlijn. De bundel is geen bloemlezing maar een verzameling teksten die door de auteurs aan de samenstellers ter beschikking werden gesteld op hun vraag naar 'zo mogelijk nog niet gepubliceerde teksten uit de laatste tijd'. Toen nog ongepubliceerd werk werd ingestuurd door Mark Andries, Claude van de Berge, Ben Borgart, Jan Cremer, Johan Daisne, Jules H. Deelder, Astère Michel Dhondt, Jan Gielkens, Gust Gils, Mark Insingel, C.O. Jellema, Lizzy Sara May, Humphrey Ottenhof, Willem G. Roggeman, Willy Roggeman, Sal Santen, Lucienne Stassaert, Willy Verhegghe, Daniël de Vin, Wim de Vries, Hans van de Waarsenburg en Johan de Wit. (hjb)